

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KRİMİNOLOJİ VE CEZA ADALETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAĞDUR SUÇLAYICILIK
(TÜRK VE AMERİKAN TOPLUMLARININ
MAĞDUR ALGILARININ BETİMLENMESİ)

FATMA NUR KARA BİLGİÇ

2501181372

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ ELİF ERGÜNE

İSTANBUL – 2022

ÖZ

MAĞDUR SUÇLAYICILIK

(TÜRK VE AMERİKAN TOPLUMLARININ MAĞDUR

ALGILARININ BETİMLENMESİ)

FATMA NUR KARA BİLGİÇ

Bu tez çalışmasının amacı Türk ve Amerikan toplumlarında mağdur suçlayıcılığın betimlenmesidir. Bu doğrultuda ilk bölümde mağdur suçlayıcılık teorik bazda açıklanmıştır. İkinci bölümde ise mağdur suçlayıcılık psikoloji, medya çalışmaları, viktimoloji, suç politikası ve sosyoloji gibi farklı alanların perspektifinden disiplinler arası ele alınmıştır. İkinci bölümün sonunda mağdur suçlayıcılığın en fazla görüldüğü suçlar olan cinsel suçlar, aile içi şiddet suçu, eş şiddeti suçu, nefret suçları ve sağlık çalışanına yönelik şiddet suçu gibi çeşitli suçlar incelenmiştir. Tezin son ve üçüncü bölümünde ise Türk ve Amerikan toplumlarından katılımcılara cinsel suç vakası ve sağlık çalışanına şiddet suçu vakası verilmiştir. Bu iki vaka temelinde katılımcılar ile mülakatlar yapılmış ve katılımcıların mağdur algıları analiz edilip değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mağdur Suçlayıcılık, Adil Dünya İnancı, Zarar Görmezlik, Özgür İrade İnancı, Mağdur Kaynaklı Suç Teorisi, Cinsel Suçlar, Aile İçi Şiddet, Eş Şiddeti, Nefret Suçları, Sağlık Çalışanına Şiddet, Kriminoloji

ABSTRACT

VICTIM BLAMING

**(DESCRIPTION OF VICTIM PERCEPTIONS OF TURKISH AND
AMERICAN COMMUNITIES)**

FATMA NUR KARA BİLGİÇ

This thesis aims to describe victim blaming in Turkish and American societies. In this direction, in the first chapter, the victim blaming is explained on a theoretical basis. In the second chapter, victim blaming is discussed in an interdisciplinary way, from the perspective of different fields such as psychology, media, victimology, crime policy and sociology. At the end of the second chapter, various crimes such as sexual crimes, domestic violence crimes, intimate partner violence crimes, hate crimes and violent crimes against healthcare workers, which are the crimes in which victim blaming is most common, are examined. In the last and third chapter of the thesis, the participants from the Turkish and American societies were given a sexual crime case and a violence against a health worker crime case. Based on these two cases, interviews were conducted with the participants and the victim perceptions of the participants were analyzed and evaluated.

Key Words: Victim Blaming, Belief in A Just World, Invulnerability, Belief in Free Will, Victim Precipitation Theory, Sexual Crimes, Domestic Violence, Intimate Partner Violence, Hate Crimes, Violence Against Healthcare Workers, Criminology

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasıyla mağdur suçlayıcılık kavramı pek çok farklı perspektiften ele alındı. Bu alandaki ulusal ve uluslararası çalışmalar hem derlendi hem de yapılan nitel saha araştırması ile teze özgün bir cephe açıldı. Uzun, keyifli ve bazen de zor olabilen bu tez yazma yolculuğu nihayetinde; sözü, bana bu yolculukta eşlik edenlere getirmek istiyorum.

Öncelikle; naif, kibar, çözümcü yanıyla gerek bana gerek benim gibi akademik hayatının başında olan bilime merak salmış genç insanlara şevk verip örnek olan ve bu stresli tez yazma sürecinde olumlu ve destekleyici tavırlarıyla beni yüreklendiren, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Elif Ergüne'ye sonsuz teşekkürlerimi ve minnetlerimi sunuyorum.

Bu meşakkatli ve uzun tez yazma serüvenimde ve hayatımın her anında sevgilerini ve desteklerini benden esirgemeyen canım anneme, biricik ağabeyime ve sevgili eşime çok teşekkür ediyorum.

Son olarak ise onca yoğunluğunun arasında takıldığım her hususta yolumdaki engelleri kaldıran, hiçbir zaman hiçbir konuda emeğini esirgemeyen canım kardeşim Mehmet Emre Kara'ya, bilhassa da Amerika'daki veri toplama sürecinde bana çok büyük yardımları olan ve bana kendimi bildim bileli evreni okumayı, pes etmemeyi ve her şeyden önemlisi iyi bir insan olabilmem için çabalamayı öğreten sevgili babacığma çok teşekkür ediyor ve minnetlerimi sunuyorum.

İSTANBUL, 2022

F. NUR KARA BİLGİÇ

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM 1

TEORİK ÇERÇEVE

I. KAVRAMLAR.....	3
A. Kavramsal Olarak Mağdur.....	3
1. Genel Olarak	3
2. Etimolojik Köken	3
3. Türk Hukukunda Mağdur.....	5
a. Türk Ceza Hukukunda Mağdur.....	5
(1) Mağdur ve Suçun Konusu Karşılaştırması.....	5
(2) Mağdur ve Suçtan Zarar Gören Karşılaştırması.....	6
(3) Mağdur ve Şikayetçi Karşılaştırması	6
(4) Mağdur ve Tanık Karşılaştırması.....	7
b. Türk Medeni Hukukunda Mağdur	8
c. Türk İdare Hukukunda Mağdur	8
d. Diğer Türk Hukuk Mevzuatında Mağdur	9
(1) 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun.....	9
(2) 63 Sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	9

(3) 31470 sayılı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği	10
4. Uluslararası Metinlerde Mağdur	10
a. Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunması Konusunda Minimum Standartlar Oluşturmak Üzere Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 25 Ekim 2012 Tarihli 2012/29/EU Sayılı Direktifi	10
b. 29 Kasım 1985 tarihli 40/34 sayılı Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu	11
c. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 1977 tarihli ve 27 sayılı Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesine İlişkin Tavsiye Kararı.....	12
d. 24 Kasım 1983 Tarihli Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi	12
e. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 28 Haziran 1985 Tarih ve 11 sayılı Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Konumunun İyileştirilmesine İlişkin Tavsiye Kararı.....	13
f. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 17 Eylül 1987 Tarih ve 21 Sayılı Mağdura Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında Kararı	15
g. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 14 Haziran 2006 Tarih ve 8 Sayılı Suç Mağdurlarına Yardımla İlgili Tavsiye Kararı.....	16
5. Amerikan Hukukunda Mağdur	17
6. Viktimolojide Mağdur.....	20
7. Kriminolojide Mağdur	21
8. Doğrudan (Birincil) Mağdur-Dolaylı (İkincil) Mağdur	22
9. Kolektif Mağduriyet.....	22
a. Aile (Komün) Mağduriyeti	22
b. Grup Mağduriyeti.....	22
c. Kitlesel Mağduriyet.....	23
d. Toplumsal Mağduriyet.....	23
e. Topyekûn Mağduriyet.....	23
B. Kavramsal Olarak Mağdur Suçlayıcılık.....	23

1. Genel Olarak Mağdur Suçlayıcılık.....	23
2. Öznesine Göre Mağdur Suçlayıcılık	24
a. Failin Mağduru Suçlaması	24
b. Başkalarının Mağduru Suçlaması	26
c. Mağdurun Kendisini Suçlaması	27
3. Eski-Yeni Mağdur Suçlayıcılık.....	27
II. KRİMİNOLOJİDE SUÇU MAĞDUR BAZINDA AÇIKLAYAN SUÇ TEORİLERİ VE SUÇU AÇIKLAMA BİÇİMLERİ.....	28
A. Teorilere Genel Bakış	28
B. Rutin Aktiviteler Teorisi	29
1. Rutin Aktiviteler Teorisinin Kullandığı Kavramlar	29
2. Rutin Aktiviteler Hipotezi.....	30
3. Rutin Aktiviteler Teorisinin Ampirik Geçerliliği	32
4. Rutin Aktiviteler Teorisinin Suç Önleme Öneri ve Stratejisi	32
5. Rutin Aktiviteler Teorisinin Sınırlılıkları ve Teoriye Getirilen Eleştiriler ..	34
C. Yaşam Stili Teorisi.....	35
D. Rutin Aktiviteler ve Yaşam Stili Teorilerinin Genel Olarak Suç Önleme Öneri ve Stratejileri	36

BÖLÜM 2

MAĞDUR SUÇLAYICILIK

I. DİSİPLİNLER ARASI MAĞDUR SUÇLAYICILIK	38
A. Viktimoloji	38
B. Medya Çalışmaları	39
1. Mağdur Suçlayıcılık ve Geleneksel Medya	39
2. Mağdur Suçlayıcılık ve Yeni Medya	41
C. Psikoloji	45
1. Adil Dünya İnancı Teorisi (Just World Theory)	45
2. Mağdur Kaynaklı Suç Teorisi (Victim Precipitation Theory)	46

a.	Mağdur Kaynaklı Suç Teorisinin Tarihçesi	47
b.	Mendelsohn'un Mağdurun Kusuru Kategorizasyonu	47
c.	Mağdur Kaynaklı Suç Teorisi Çeşitleri	50
(1)	Aktif Mağdur Kaynaklı Suç (Active Victim Precipitation)	50
(2)	Pasif Mağdur Kaynaklı Suç (Passive Victim Precipitation)	50
3.	Zarar Görmezlik Teorisi (Invulnerability Theory).....	51
4.	Hür İrade İnancı (Belief in Free Will).....	51
D.	Sosyoloji.....	52
E.	Suç Politikası.....	55
1.	Bakire Kadın-Bakire Olmayan Kadın Ayrımı	57
2.	Evli Kadın-Bekar Kadın Ayrımı	57
3.	Fuhşu meslek edinen kadın-İffetli Kadın Ayrımı	58
4.	Evlilik İçinde Doğan Çocuk-Gayrimeşru Çocuk Ayrımı	60
5.	Namus Cinayetleri.....	60
II.	MAĞDUR SUÇLAYICILIĞIN İNCELENECEĞİ BAZI SUÇ TÜRLERİ.....	61
A.	Cinsel Suçlar (Rape)	61
1.	Cinsel Saldırı Miti (Rape Myth)	63
a.	Cinsel Saldırı Mitlerinin Kabul Edilmesinde Tutum Değişkenleri	64
b.	Cinsel Saldırı Mitlerinin Kabul Edilmesinde Kişilik Değişkenleri.....	64
c.	Cinsel Saldırı Mitlerinin Kabul Edilmesinde Geçmiş Yaşantı Değişkenleri	64
d.	Cinsel Saldırı Mitlerinin Kabul Edilmesinde Deneyim Değişkenleri:.....	65
2.	Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı.....	65
3.	Sosyal Üstünlük Kuramı ve Cinsel Saldırı	66
B.	Aile İçi Şiddet ve Eş Şiddeti Suçları (Domestic and Intimate Partner Violence) 66	
1.	Aile İçi Şiddet (Domestic Violence)	67
2.	Eş Şiddeti (Intimate Partner Violence)	68
C.	Nefret Suçları (Hate Crimes)	70

D. Diğer Suçlar	73
-----------------------	----

BÖLÜM 3

NİTEL ARAŞTIRMA

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI	76
A. Araştırmanın Konusu ve Araştırma Sorusu	76
1. Araştırmanın Konusu	76
2. Araştırma Sorusu.....	76
a. Genel Araştırma Sorusu	77
b. Özel Araştırma Sorusu	77
B. Araştırmanın Amacı	77
1. Araştırmanın Genel Amacı	77
2. Araştırmanın Alt Amaçları.....	78
C. Araştırmanın Yaklaşımı ve Yöntemi	78
1. Araştırma Yaklaşımları	78
a. Nicel Araştırma Yaklaşımı.....	78
b. Nitel Araştırma Yaklaşımı	78
c. Karma Araştırma Yaklaşımı	79
2. Araştırma Yöntemi.....	79
II. ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR	85
A. Mülakat Yapılan İnsanların Profillerinin Çizilmesi	85
1. Türk Toplumuna Ait Demografik Bilgiler	86
2. Amerikan Toplumuna Ait Demografik Bilgiler.....	86
B. Mülakat Verileri, Verilerin Analizleri ve Bulgular	87
1. Türk Toplumunun Cinsel Saldırı Suçundaki Temaları	89
a. Mağdur Suçlama	89
b. Mağdura Suç Atfetmeme	90
c. Fail Hakkındaki Tanımlamalar	90
d. Suça Dair Tema.....	91

2. Amerikan Toplumunun Cinsel Saldırı Suçundaki Temaları	93
a. Mağdur Suçlama	93
b. Mağdura Suç Atfetmeme	94
c. Fail Hakkındaki Tanımlamalar	94
d. Suça Dair Temalar.....	95
3. Türk Toplumunun Sağlık Çalışanına Şiddet Suçundaki Temaları.....	96
a. Mağdur Suçlama	96
b. Mağdura Suç Atfetmeme	98
c. Fail Hakkındaki Tanımlamalar	99
d. Suça Dair Genel Temalar	100
4. Amerikan Toplumunun Sağlık Çalışanına Şiddet Suçundaki Temaları	102
a. Mağdur Suçlama	102
b. Mağdura Suç Atfetmeme	104
c. Fail Hakkındaki Tanımlamalar	104
d. Suça Dair Genel Temalar	105
5. Türk Toplumundan Bazı Katılımcıların Genel Mağdur Suçlayıcılıkları ve Belirlenen Suçlar	107
a. Katılımcıların Mağdur Suçladıkları Suç Türleri	107
b. Katılımcıların Mağduru Hiçbir Şekilde Suçlamaması	108
6. Amerikan Toplumundan Katılımcıların Genel Mağdur Suçlayıcılıkları ...	109
a. Katılımcıların Mağdur Suçladıkları Suç Türleri	109
b. Katılımcıların Mağduru Hiçbir Şekilde Suçlamaması	111
7. Değerlendirme.....	112
III. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	114
A. Araştırmanın Evreni ve Örneklemine İlişkin Sınırlılık	115
B. Veri Toplama Araçlarına Yönelik Sınırlılık	116
SONUÇ	117
KAYNAKÇA.....	120

E-KAYNAKÇA	131
EKLER	133

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitimi, mesleği, yaşadıkları yer ve önceki mağduriyetleri	85
Tablo 2. Türk toplumundaki cinsel saldırı suçu temaları ve sıklıkları	89
Tablo 3. Amerikan toplumundaki cinsel saldırı suçu temaları ve sıklıkları	93
Tablo 4. Türk toplumundaki sağlık çalışanına şiddet suçu temaları ve sıklıkları	96
Tablo 5. Amerikan toplumundaki sağlık çalışanına şiddet suçu temaları ve sıklıkları ..	102
Tablo 6. Türk Toplumundan Katılımcıların Mağdur Suçlayıcılık Yaptığı Suç Türleri ve Sıklıkları	106
Tablo 7. Amerikan Toplumundan Katılımcıların Mağdur Suçlayıcılık Yaptığı Suç Türleri ve Sıklıkları	109

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKT	: Aktaran
CMK	: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
ETCK	: 765 sayılı Eski Türk Ceza Kanunu
EU	: European Union (Avrupa Birliği)
ÖRN	: Örnek
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu

GİRİŞ

“Mağdur suçlayıcılık” yani İngilizce “Victim Blaming” kavramı Türkçe ’ye henüz tam yerleşmiş bir kalıp değildir. Bunun yanı sıra kavramsal olarak kulağa yerleşmiş olmasa da bu kavramın bilinen kayıtlı eski tarihlerden beri mevcut olduğu söylenebilir. En basit tanımlamasıyla bu kavram, gerçekleşen bir suç vakası akabinde suçun nedenleri noktasında faile değil mağdura odaklanması ve mağdurun yaptıkları ya da yapmadıklarından dolayı suçlanmasıdır. Literatürde özellikle mağdur suçlayıcılık alan yazınında İngilizce kaynaklarda farklı perspektiflerle çok sayıda makaleye ve teze rastladığımızı belirtmek isteriz. Kişisel merakımızı uyandıran bu konuda biz de karşılaştırmalı bir bakış açısı ile Türkçe literatüre katkı sağlamaya çalışacağız.

Tezimizin ilk bölümünde etimolojik ve kavramsal mağdur tanımlamalarına yer verip Türk Hukukunda mağduru ele alacağız. Bu kısımda mağduru Ceza Hukuku, Medeni Hukuk, İdare Hukuku bakımından değerlendirip mağdurun ulusal mevzuattaki, uluslararası sözleşmelerdeki ve Amerikan Hukukundaki yerini inceleyeceğiz. Bunların akabinde mağdur suçlayıcılık tanımını yapıp, Öznesine Göre Mağdur Suçlayıcılık, Eski-Yeni Mağdur Suçlayıcılık, başlıklarını detaylandıracağız. Bunun ardından birinci bölümün ikinci kısmı olan, tezin teorik temelini oluşturan, suçu mağdur bazında açıklayan, Mağdur Odaklı Kriminolojik Suç Teorileri olan Rutin Aktiviteler Teorisi ve Yaşam Stili Teorisine yer vereceğiz. Bu teorilerin teorisyenlerini, hipotezlerini, ampirik geçerliliklerini, teoriye yöneltile eleştirileri, sınırlılıkları ve politik önermelerini açıklayacağız.

Tezimizin ikinci bölümünde ise mağdur suçlayıcılık konusunu medya çalışmaları, psikoloji, viktimoloji, sosyoloji ve suç politikası gibi farklı disiplinlerin perspektifiyle ele alacağız. Bu bölümde bir nevi her branşın cephesinden mağdur suçlayıcılığa ışık tutmaya çalışacağız. Tezimizin ikinci bölümündeki bu disiplinler arası kısmın ardından mağdur suçlayıcılığın en fazla yapıldığı suç türleri olan cinsel suçlar temelinde konuyu ele alacağız. Cinsel suçlardan sonra yine mağdur suçlayıcılığa oldukça rastlanan aile içi şiddet ve eş şiddeti konusuna yer vereceğiz. Diğer suç türleri olarak nefret ve ayrımcılık

suçlarından olan ırkçılık konusuna değineceğiz. Tüm bu başlıkların akabinde diğer suçlar başlığı altında çevrimiçi dolandırıcılık ve meslek çalışanlarına yönelik şiddet suçları gibi başka bazı suçlar bazında mağdur suçlayıcılığı değerlendireceğiz. Meslek çalışanlarına yönelik şiddete değindiğimiz bu kısımda ise son zamanlarda özellikle artmakta olan avukata yönelik şiddet ve sağlık çalışanına yönelik şiddet konularını ele alacağız.

Tezimizin üçüncü ve son bölümünde ise ilk iki bölümde ortaya koyduğumuz bilimsel ve teorik bilgileri bir anlamda bu tez ile de resmetmek, sahadaki varlığını tespit etmek istemekteyiz. Bu hedefi ise nitel bir yaklaşım ile uygulamaya çalışacağız. Veri toplama yöntemi olarak mülakatı seçtiğimiz bu çalışmada, Türk ve Amerikan toplumlarından farklı kültür, etnik köken, dil, yaş, cinsiyet, eğitim, meslek sahipleri insanlarla yaptığımız mülakatların verilerini ve analizlerini sizlere sunup betimleyici nitelikte bir çalışma ortaya koyacağız.

Yukarıda her bir bölümün detaylarından bahsedip çerçevesini çizmeye çalıştığımız tezimizin amacı, öncelikle kişisel gözlemler neticesinde duyarlılık sahibi olduğumuz mağdur suçlama konusunda bilimsel ve teorik unsurları bir araya getirmektir.

BÖLÜM 1

TEORİK ÇERÇEVE

I. KAVRAMLAR

A. Kavramsal Olarak Mağdur

Kavramsal olarak çeşitli mağdur tanımlamalarına ve mağdur ile ilgili ulusal ve uluslararası mevzuata yer vereceğimiz bu bölümde öncelikle belirtmek isteriz ki teknik anlamda yani hukuki platformda mağdur kavramı farklı tanımlamalar içerse de bu tezin amacı çerçevesinde mağdurdan suçun bizzat süjesi olan kişiler yani birincil mağdurlar anlaşılacaktır.

1. Genel Olarak

Ceza hukuku ve ceza adalet sisteminin bir parçası olan mağdur tarihsel olarak baktığımızda, son yıllarda daha fazla mercek altına alınmakta ve hak ettiği değeri yeni yeni görmeye başlayan bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk hukuku ve dünya hukukunu incelediğimizde suç ve ceza adaleti konularında odak noktası hep fail olmuş, mağdur ve mağdur hakları uzunca bir süre tanık hükmünde geri planda kalmıştır. Bir diğer deyişle suçta mağdur kavramı 17. yüzyıla kadar görünür durumda olmamıştır (Wemmers, 2010: 1).

Gerek toplumsal olayların gözleminde gerek ceza sisteminin işleyişinde mağdur zaman zaman suçlanan bir konuma bile gelmekteydi. Uzunca bir süre gerekli ve yeterli önem verilmeyen mağdur ceza adalet sistemi tarafından da bir kez daha mağdur edilmiş olmaktaydı (Kahveci, 2019: 3). Nitekim ilerleyen bölümlerde detaylandıracağımız bu durumun sona erdiğini söylemek de günümüz itibarıyla pek mümkün görünmemektedir.

2. Etimolojik Köken

Mağdur suçlayıcılık kavramına geçmeden önce mağdur kelimesinin kökenini ve anlamını bilmekte fayda vardır. Mağdur kelimesi Arapça “ğadr” yani haksızlık etme kökünden türemiş ve “gadre uğramış, zarar görmüş, kıyılmış” anlamında kullanılan

Türkçe'ye yerleşmiş bir kelimedir. Türkçe'de yazılı kaynaklardaki ilk kullanımı Ahmet Vefik Paşa'ya ait Lügat-i Osmani' de görülmüştür.¹

Etimolojik çalışmalarda mağdur kelimesinin, Latince “victima” kelimesinden geldiği bilinmektedir. Bu kelimenin kurban edilen herhangi bir obje için, örneğin kurban edilen hayvanlar için kullanıldığı görülmüştür (Van Dijk, 2008: 13) Mağdur kelimesi yani victima Türkçe'de “Kurban, yani bir tanrıya dinsel bir törenle sunulan canlı bir yaratık” anlamını taşımaktadır (Sokullu-Akıncı, Dursun,2016: 3). Mağdur kelimesi İngiliz diline de yine Latince'den geçmiştir. Sadece İngilizce'de değil, bütün Batı dillerinde suç mağduru kimseler için kurban edilen hayvanlara atıfta bulunulmuştur. Bütün Latin dil ailesinden gelen diller, Almanca, İzlanda dili, modern Yunan dili, Bulgar dili ve tüm Slav dilleri mağdur kelimesini benzer konseptte kullanmıştır (Van Dijk, 2009: 1).

İngilizcede mağdur yani victim kelimesine 1497'ye kadar rastlanmamıştır (Wemmers, 2010: 1). Ana sözlüklere bakıldığında victim kelimesi Avrupa dillerinde yüzyıllarca sadece mecazi (victim of his own ambitious-kendi hırslarının kurbanı) bir şekilde kullanılmıştır (Van Dijk, 2009: 3).

İngilizce Etimolojik sözlükte kurban kelimesinin anlamı şu şekildedir: “*bir tanrıya veya doğaüstü güce kurban olarak veya dini bir ayin sırasında öldürülen ve sunulan canlı yaratık.*”²

Hayvanlar için kullanılan bu kavramın insanlar için de kullanıldığına rastlanılan ilk kaynaklar teolojik kaynaklar olmuştur. Avukat ve reformcu Johannes Calvin tarafından yazılan ve ilk defa 1536 yılında yayımlanan “On The Institutes of the Christian Religion” kitabında mağdur kelimesi Hz. İsa için kullanılmıştır. Daha önce sadece kurban edilen hayvanlar için kullanılan victim kelimesinin İngilizce'de ilk defa bir insan için kullanılması ise 1736 yılına tekabül etmektedir (Van Dijk, 2009: 4).

¹ <https://www.etimolojiturkce.com> (Erişim Tarihi: 11.06.2021)

² <https://www.etymonline.com/search?q=victim> (Erişim Tarihi: 11.02.2022)

3. Türk Hukukunda Mağdur

a. Türk Ceza Hukukunda Mağdur

Mağdur denildiğinde suçun doğrudan doğruya mağduru olan kişiler anlaşılır. Bunlar birincil mağdur olarak ifade edilirler. Mağdurun aile bireyleri ve toplum ise ikincil mağdur olarak kabul edilmektedir (Sokullu-Akıncı, Dursun,2016: 4). Suç istatistiklerinde de yine sadece birincil mağdurlar baz alınmakta ve mağdur kavramı dar anlamıyla kabul edilmektedir (Sokullu-Akıncı, Dursun, 2016: 5).

Yukarıda mağdur çerçevesini çizmenin akabinde belirtmek gerekir ki 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Türk Ceza Muhakemesi Kanununda mağdur tanımı yapılmamıştır. Ceza kanunlarımızda tanımı yapılmayan mağdur kavramı ise Ceza Hukukunun bazı diğer temel kavramlarıyla karıştırılabilmektedir. Bu doğrultuda bu kavramlar ile mağdurun ilişkisini ana hatlarıyla ortaya koymak istiyoruz.

(1)Mağdur ve Suçun Konusu Karşılaştırması

Ceza hukukunda mağdur ve suçun konusu birbirleriyle karıştırılabilen kavramlardır. Bu noktada suçun konusu kavramına ve mağdurdan farkına değinmekte fayda vardır.

Her suçun bir konusu vardır ve konusu olmayan bir suçtan bahsetmek söz konusu değildir. (Özen, 2018: 372). Suçun konusunu ise tipik hareket olarak tanımlanan hareketin üzerinde fiiliyata döküldüğü kişi veya şey olarak tanımlayabiliriz. Örneğin hırsızlık ve yağma suçunun konusunu taşınır mal oluşturmaktadır (Koca, Üzülmaz, 2020: 116). Başka bir tanımlama yapmak gerekirse suçun konusu, fail tarafından suçun uygulandığı, icra edildiği şey veya kişidir (Demirbaş, 2020: 574; Hakeri, 2017: 148; Öztürk, Erdem, 2020: 203; Ercan, 2018: 86). Mağdur ise suçun konusunun ait olduğu kişidir. Örneğin hırsızlık ve yağma suçunda taşınır malın sahibi mağdur kişiyi oluşturmaktadır (Akbulut, 2020: 423; Hakeri, 2017: 148).

(2) Mağdur ve Suçtan Zarar Gören Karşılaştırması

Suçtan zarar gören kavramı Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve bazı diğer kanunlarda yer almaktadır. Bu kavramlar birbirleriyle karıştırılsa da esasen farklı kavramlardır (Gültekin, 2012: 121).

Suçtan zarar gören, hakkı yenilen, menfaati ihlal edilen kişidir. Mağdur da bir suçtan zarar gören iken bazen belirli suçlarda mağdur dışındaki kişilerin de zarar görmesi söz konusu olabilmektedir. İşte mağdur ve tüm bu diğer kişileri kapsayan kavram grubuna suçtan zarar gören denir (Demirbaş, 2020:577). Fakat burada şu ayrıma dikkat etmek gerekir: Mağdur; bir suçtan zarar gören iken, suçtan zarar gören her kişi, bir mağdur değildir. Yani suçtan zarar gören suçun mağdurunu kapsayan bir kavramdır (Akbulut, 2020: 424; Öztürk. Erdem, 2020: 202).

Suçun mağduru ancak gerçek kişiler olabilirken aile, uluslararası organizasyonlar, devlet vb. kavramlar ancak suçtan zarar gören olabilirler. Bu kişilere suçun mağduru denilemez (Dülger, 2021:379; Akbulut, 2020: 424).

Mağdur ve suçtan zarar gören kavramları ceza muhakemesi bakımından özel kavramlardır. Şöyle ki, bu kişiler ceza davasına katılabilmenin yanı sıra katılana tanınan haklara sahiptir. İtiraz, istinaf ve temyiz kanun yollarına da başvurma hakkını haizdirler (Dülger, 2021:379).

(3) Mağdur ve Şikayetçi Karşılaştırması

Ceza Hukukunda bazı suçların soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlıdır. Şikâyette bulunan kişiye ise şikayetçi denir. Mağdur ile şikayetçi aslında şikâyete bağlı suçlarda aynı kişidir. Fakat mağdurun şikayetçi sıfatını alması şikâyet hakkını kullanmasına bağlıdır (Kahveci, 2019: 40).

Şikâyete bağlı suçlara örnek olarak cinsel saldırı suçunun temel şeklini, eşler arasında işlenen nitelikli cinsel saldırı suçunu ve cinsel taciz suçunun temel şeklini verebiliriz. Bu suçlar mağdurun şikâyet etmesiyle soruşturulur ve kovuşturulur. Mağdur ise kendisine

karşı işlenen fiilden dolayı zaten mağdur sıfatını taşımakta iken şikâyet hakkını kullanmasıyla birlikte şikayetçi sıfatını haiz olur.

(4) Mağdur ve Tanık Karşılaştırması

Ceza Hukukunda mağdur ile benzerliği bulunan başka bir kavram ise tanık kavramıdır. Esasen tanık ve mağdur birbirinden farklı kavramlardır. Mağdur davanın bir tarafı iken tanık davanın tarafı olmayan 3. kişidir. Tanık “dava konusu vaka hususunda bilgi sahibi olup davanın tarafı olmayan kişi” şeklinde tanımlanmaktadır.³ Dava konusu olaya şahitlik eden kişinin yetkili makamlar önünde şahit olduklarını anlatması tanıklık kurumunu oluşturmaktadır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun⁴ 43-61 arası maddeleri tanıklık kurumunu düzenlemektedir. Bu maddelerdeki tanık ile ilgili düzenlemeler dışında Kanunun 179. maddesinde, çağrılan tanıkların ad ve adreslerinin sanığa ve Cumhuriyet savcısına bildirilmesi hususu, 200. maddesinde tanığın sorgu sırasında gerçeği söyleyemeyeceğinden endişe edilmesi halinde sanığın mahkeme salonundan çıkarılması hususu düzenlenmiştir. Kanun’un 210. maddesine göre ise bir olayın delili, tek tanığın görgü ve bilgisinden ibaret ise bu tanığın dinlenilme zorunluluğu vardır. Dolayısıyla tanığın sadece soruşturma evresindeki beyanına dayanarak dinleme yapılmaksızın hüküm verilemez.

Muhakeme Kanunu’ndaki tanık ile ilgili bir başka düzenleme ise 212. maddede yer almaktadır. Bu madde, tanık bir noktayı hatırlayamadığını söylerse tutanaktan ilgili kısım kendisine okunarak hatırlatmada bulunulur. Önceki ifade ile yenisi arasında çelişki oluşursa bu giderilmeye çalışılır.

İlgili Kanun’un 236. maddesinde ise mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümlerin uygulanacağı düzenlenmiştir.

³ [https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/236/Tanik-\(sahit\)-Kimdir](https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/236/Tanik-(sahit)-Kimdir) (Erişim Tarihi: 17.07.2022)

⁴ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5271.pdf> (Erişim Tarihi: 17.07.2022)

5271 Sayılı Kanun'un 233. maddesi ve devamı maddelerinde mağdur ve şikayetçinin tanık olarak dinlenmesi konusu yer almaktadır. Bu düzenlemeye göre mağdur için “mağdur tanık” sıfatı oluşmakta ve bu sıfatla ceza muhakemesine katkı sağlanmaktadır (Turanlı, 2012: 35).

b. Türk Medeni Hukukunda Mağdur

Türk Medeni Hukukunda esasen mağdur kavramı yoktur. Fakat bir suç aynı zamanda haksız bir fiil sıfatını da haizdir. Dolayısıyla Medeni Hukukun alt dalı olan Borçlar Hukuku bakımından da sonuçları vardır (Koca, Üzülmüş, 2020: 36). Bu noktada suçun cezai yaptırımının yanı sıra haksız fiile maruz kalan kişi Medeni Hukuk çerçevesinde de mağdur olmuş sayılmakta ve fail tazminata mahkûm edilebilmektedir (Akbulut, 2020:47). Haksız fiillerin kaynağı TBK madde 49'a dayanmaktadır. Bu maddeye göre “*Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür.*”⁵ Burada bir insanın başka bir kişinin eylemi dolayısıyla zarar görmesi ve mağdur olması söz konusudur (Kurtulan, 2017: 466). TBK, haksız eylemi bu madde ile yaptırıma bağlamıştır.

Bütün suçlar aynı zamanda bir haksız fiil iken her haksız fiil bir suç değildir. Kişilere ve malvarlığına karşı işlenen suçların mağdurları, tazminat ya da alacak davası açabilecektir (Dülger, 2021: 37; Demirbaş, 2020: 50).

c. Türk İdare Hukukunda Mağdur

Öncelikle İdare Hukukunda terimsel olarak mağdur kavramı yoktur. Fakat idarenin bazı eylemlerinden ötürü zarar doğabilmektedir. Bu şekilde idarenin faaliyetlerinden zarara uğrayan kişi ceza hukuku anlamında olmasa da geniş anlamıyla mağdur sayılmaktadır. Fakat idare bir tüzel kişidir. Dolayısıyla idarenin fail olması söz konusu değildir (Kahveci, 2019: 25).

İdarenin faaliyetlerinden bir şekilde mağduriyet yaşayıp zarara uğrayanlar için ise İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinde idari yargı dava türleri

⁵ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6098.pdf> (Erişim Tarihi: 27.06.2022)

düzenlenmiştir⁶. Bu davalar iptal davaları, tam yargı davaları ve idari sözleşmelerin tarafları arasındaki uyuşmazlıklara ilişkin davalardır. Sözleşmenin tarafları arasında çıkan uyuşmazlıklar esasen ayrı bir dava türü değildir ve iptal ya da tam yargı davası olarak görülürler (Akyılmaz, Sezginer, Kaya 2018: 85).

d. Diğer Türk Hukuk Mevzuatında Mağdur

(1)6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun⁷

20 Mart 2012 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren bu kanunun amacı “*şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.*” şeklinde 1. maddede belirtilmiştir.

Bu kanunda doğrudan mağdur tanımı yapılmamış, şiddet mağduru tanımlamasına yer verilmiştir. Buna göre şiddet mağduru, “*Bu kanunda şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışlara doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalan veya kalma tehlikesi bulunan kişiyi ve şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunan kişileri*” şeklinde tanımlanmıştır.

(2)63 Sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

Bu kararname, Türkiye’de soruşturulan ve kovuşturulan suçlar nedeniyle ortaya çıkan mağduriyetler hakkında uygulanmak için çıkarılmıştır.

10 Haziran 2020 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanıp yürürlüğe giren ve suç mağdurlarına sağlanan hizmet ve yardımlara ilişkin esasları düzenleyen Kararname’de mağdur tanımına da yer verilmiştir. Kararnamenin “Tanımlar” kenar başlıklı 2.

⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2577-20130701.pdf> (Erişim Tarihi: 06.03.2022)

⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf> (Erişim Tarihi: 16.03.2022)

maddesinin (d) bendine göre mağdur, “suç nedeniyle fiziksel, ruhsal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören gerçek kişiyi” ifade etmektedir.⁸

(3)31470 sayılı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği

Yönetmelik, adli süreç içerisinde suç mağdurlarına ve adli destek gereksinimi duyan kişilere hizmet sağlanması ile Cumhuriyet başsavcılıkları ve mahkemelere sunulacak hizmetler ile ilgili usul ve esasları düzenlemektedir.

Yönetmeliğin tanımları içeren 4. maddesinde de mağdur tanımı karşımıza çıkmaktadır. Bu yönetmeliğe göre mağdur, “suç nedeniyle fiziksel, zihinsel, ruhsal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören gerçek kişi” olarak tanımlanmaktadır.⁹

4. Uluslararası Metinlerde Mağdur

a. Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunması Konusunda Minimum Standartlar Oluşturmak Üzere Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 25 Ekim 2012 Tarihli 2012/29/EU Sayılı Direktifi¹⁰

Bu karar, suç mağdurları hakları, onların desteklenmesi ve korunması hakkında minimum standartlar getiren 2001/220 JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararının yerine gelmiştir. Bu direktifin amacı, 2001/220/JHA sayılı çerçeve kararın hükümlerini değiştirmek ve genişletmektir. Yapılacak değişikliklerin sayıca ve nitelik olarak fazla olması nedeniyle üye ülkeler bu direktifi kabul ederek çevre kararın yerine geçmesine karar vermişlerdir.

Direktifin tanımlar kısmını içeren 2. maddesinde mağdur, “doğrudan işlenen suç nedeniyle fiziksel, ruhsal ve duygusal zarara uğrayan veya ekonomik olarak kayıp yaşayan

⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.63.pdf> (Erişim Tarihi: 26.02.2022)

⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210430-1.htm> (Erişim Tarihi: 26.02.2022)

¹⁰ <https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2112020110854201229eu-sayili-drektifi.pdf> (Erişim Tarihi: 16.03.2022)

gerçek kişiler” ve “doğrudan suç nedeniyle ölen kişinin aile üyeleri ve kişinin ölümü sonucu zarara uğrayan kişiler” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu direktif ile hedeflenen amaç suç mağdurlarına gerekli bilgi, destek ve korumanın sağlanması ve suç soruşturmalarına mağdurun iştirakini sağlamak olarak belirlenmiştir.

Direktif üye ülkelerin, mağdurların, suç soruşturması kapsamında mağdur destek ya da onarıcı hukuk hizmetleri almasını önermiştir. Mağdurun yetkili makamlar ile kurduğu bütün ilişkilerde, mağdura saygılı, duyarlı bir biçimde ihtiyaçlarının karşılanması bir diğer amaçtır. Tüm bunların herhangi bir ayrımcılık olmaksızın yapılması ise direktifin vurguladığı önemli noktalardan biridir.

b. 29 Kasım 1985 tarihli 40/34 sayılı Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu¹¹

İlgili deklarasyonda mağdur, “üye devletlerin yürürlükte olan ceza kanunlarının icrai veya ihmali olarak ihlal edilmesi nedeniyle, bireysel ya da toplu olarak, fiziksel veya ruhsal yaralanma şeklinde zarara uğrayan, duygusal ıstırap çeken, ekonomik kayba uğrayan ya da temel hakları önemli şekilde ihlal edilen kişidir.”

Bu deklarasyon mağdurların Magna Cartası olarak anılmaktadır ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı ile kabul edilmiştir. Dünya Viktimoloji Teşkilatının katkılarıyla hazırlanan deklarasyonun temel vurguları şunlardır:

- Mağdura tedavi ve yardım sağlanması hakkı
- Mağdurun zararının tazmini hakkı
- Meydana gelen zararın eski hale iadesi hakkı
- Ceza muhakemesinde adil davranılma hakkı

¹¹ https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/26102020134648magdur_haklari_incelemeraporu.pdf (Erişim Tarihi: 16.03.2022)

c. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 1977 tarihli ve 27 sayılı Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesine İlişkin Tavsiye Kararı¹²

Bu tavsiye kararı Avrupa Konseyi bünyesinde mağdurlar bakımından yapılan ilk çalışma niteliğindedir. Bu tavsiye kararı bazında yapılan çalışmalar neticesinde, Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi oluşmuştur.

Kararda doğrudan mağdur tanımına yer verilmemiştir. Fakat kararın kapsadığı kişiler suç mağduru olanlar ve özellikle bedensel yaralanma ve suç nedeniyle öldürülen kişilerin bakmakla yükümlü olduğu kişiler olarak belirlenmiştir. Sosyal dayanışma ve eşitlik neticesinde bu kişilere tazminat ödenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu konuda devletlerin de ödenemeyen tazminatlar konusunda devreye girmesine yönelik tavsiyede bulunulmuştur.¹³

d. 24 Kasım 1983 Tarihli Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi¹⁴

Bu sözleşmede doğrudan mağdur tanımına yer verilmemiştir. Fakat sözleşme kapsamında mağdur kişiler şu şekilde çerçeveye alınmıştır: “*Kasıtlı bir şiddet suçundan dolayı ciddi bedensel yaralanma yaşayanlar veya sağlığı ciddi şekilde bozulanlar*”. Sözleşme’de bu tür kişilerin bakmakla yükümlü olduğu kişiler için tazminata hükmedilmiştir. Hatta Sözleşme’nin ilgili maddesinde fail bir şekilde cezalandırılmıyor olsa dahi tazminat ödenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Türkiye tarafından 24 Nisan 1985 tarihinde imzalanan bu sözleşme hakkında, TBMM tarafından bir uygun bulma kanunu çıkarılmadığı için, bir iç hukuk metni haline gelememiştir.

¹² https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/26102020134648magdur_haklari_incelemeraporu.pdf (Erişim Tarihi: 16.03.2022)

¹³ <https://www.coe.int/en/web/cdpc/resolutions-recommendations> (Erişim Tarihi: 16.03.2022)

¹⁴ <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201525/volume-1525-I-26456-English.pdf> (Erişim Tarihi: 16.02.2022)

Sözleşmenin amacı, “Konseye üye ülkeler arasında iş birliğini artırmak, kasten işlenen şiddet suçu mağdurlarının kişilik durumları ile vücut ya da sağlıkları böyle suçların neticesinde ölen mağdurların bakmakla yükümlü oldukları kişilerle ilgilenmek, bu tür suçların işlendiği ülke üzerindeki devlet tarafından bir zarar tazmin sağlamak, özellikle failin meçhul olduğu ya da ödeme gücünün bulunmadığı durumlarda, minimum standartlar belirlemek” şeklinde ifade edilmiştir.

Sözleşme sadece şiddet suçlarından mağdur olan kişilerin zararlarının giderilmesi için uygulanmaktadır. Sözleşme, suç nedeniyle vücudunda ya da genel sağlığında ciddi zarara maruz kalanları kapsamaktadır. Bunun dışında bu suçlar sonucu ölen kişinin bakmakla yükümlü olduğu kişileri de içermektedir.¹⁵

e. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 28 Haziran 1985 Tarih ve 11 sayılı Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Konumunun İyileştirilmesine İlişkin Tavsiye Kararı¹⁶

Komite, bu karar ile ceza adalet sisteminin başından sonuna her aşamasında mağdurun ihtiyaçlarına dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Mağdurun ihtiyaçlarına yönelik belirlenen kıstaslar polis evresinde, soruşturma evresinde, yargılama evresinde, uygulama evresindeki kıstaslar olmak üzere ayrı ayrı ve detaylı düzenlenmiştir. Bunların yanı sıra bu tavsiye kararı mağdurun sorgulanması ve mağdurun özel hayatının gizliliği konularında da çeşitli önerilerde bulunmuştur.

Polis Aşaması İçin Belirlenen Kıstaslar:

- Polis memurları kendilerine başvuran mağdurlara yapıcı ve rahatlatıcı davranmalı, mağdura ilave zarar verecek davranışlardan uzak durmalıdırlar. Bu konularda polislere gerekli eğitim verilmelidir.

¹⁵ https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/26102020134648magdur_haklari_incelemeraporu.pdf (Erişim Tarihi: 16.02.2022)

¹⁶ https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/26102020134648magdur_haklari_incelemeraporu.pdf, <https://www.coe.int/en/web/cdpc/resolutions-recommendations> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

- Polis memurları başvuruda bulunan mağdurlara yardım elde edebilecekleri kurumlar hakkında bilgi vermelidirler. Mağdurların sahip oldukları hak ve yetkileri kendilerine bildirmelidirler.

- Polis, mağdurun zarar ve kayıpları hususunda detaylı bir rapor hazırlamalı ve soruşturma makamına bunu sunmalıdır.

Soruşturma Aşaması İçin Belirlenen Kısıtlar:

- Soruşturma makamı fail hakkında dava açıp açmama konusundaki kararı, failin mağduriyeti giderip gidermemesi hususunu göz önünde bulundurarak vermelidir.
- Mağdur istemedikçe soruşturma makamı bu evredeki nihai kararı mağdura bildirmemelidir.

Yargılama Aşaması İçin Belirlenen Kısıtlar

- Ceza mahkemesi de tazminat konusunda karar verebilmelidir. Kanunlarda cezanın yanı sıra tazminata hükmedilebilmeli ya da tazminata ilave olarak cezaya hükmedilebilmelidir.
- Erteleme ve şartla salıverme kararının verildiği davalarda mağduriyetin giderilmesi şart olarak konmalıdır.

Uygulama Aşaması İçin Belirlenen Kısıtlar

- Tazminat eğer bir ceza niteliğindeyse para cezaları ile aynı şekilde tahsil edilmelidir.
- Mağdurun parayı tahsil etmesi için ona yardım edilmelidir.

f. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 17 Eylül 1987 Tarih ve 21 Sayılı Mağdura Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında Kararı¹⁷

Kararda üye devletlerin hükümetlerinin mağdurlar hakkında bazı önlemler alması tavsiye edilmektedir. Bunların başlıcaları tavsiye kararında şu şekilde sıralanmıştır:

- Mağduriyet anketleri ve diğer araştırma türleriyle mağdurların ihtiyaçlarını ve mağduriyeti tespit etmek,
- Mağdur yardım programlarının geliştirilmesine yardımcı olmak için gerekli verileri toplamak,
- Genel olarak halkın ve kamu hizmetlerinin ihtiyaçlarına ilişkin bilincin yükseltilmesi,
- Tanıtım kampanyaları yoluyla toplumda ve özellikle mağdurun ailesi ve sosyal çevresinde dayanışmayı teşvik etmek, mağdurlara yardım sağlayabilecek mevcut kamu ve özel kurumların hizmetlerinin eksikliklerini tespit etmek,
- Mağdurların ve ailelerinin, özellikle de en savunmasız durumda olanların, misillemeye karşı koruma da dahil olmak üzere acil ihtiyaçlarının karşılanması,
- Sürekli tıbbi, psikolojik, sosyal ve maddi yardım,
- Savunma ile ilgili olarak, cezai süreç sırasında yardım,
- Failden hasarın etkin bir şekilde tazmin edilmesi için yardım,
- Sigorta şirketleri veya başka bir acente ve mümkünse devlet tarafından tazminat,
- Genel olarak mağdurlara yardım sağlamak için tasarlanmış hizmetler geliştirmek,

¹⁷ <https://www.coe.int/en/web/cdpc/resolutions-recommendations> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

- Çocuklar gibi özel mağdur kategorileri ve gerektiğinde mağdurlar için hizmetler (tecavüz, aile içi şiddet, organize suç, ırkçı şiddet gibi belirli suçlardan mağdurlar özel mağdur kategorisine dahil sayılmışlardır),
- Gerektiğinde, özel eğitim için profesyonel yardımla desteklenen gönüllü yardımı teşvik etmek,
- Uygun araçlarla halkı mevcut yardım hizmetleri konusunda bilgilendirmek ve bu hizmetlere erişimi kolaylaştırmak, bu hizmetlerin polis tarafından mağdur yardım hizmetlerine sevkini kolaylaştırmak,
- Mağdur yardım hizmetlerinin mağdurlara ilişkin kişisel bilgileri, rızaları olmaksızın üçüncü şahıslara ifşa etmesini önlemek,
- Ceza adalet sistemi kurumları ve diğer kamu kurumları ile mağdur yardım hizmetlerini sağlamak,
- Suçu ve dolayısıyla mağduriyeti önlemek için sosyal politika yoluyla her türlü çabayı göstermek,
- Kamuoyuna ve mağdurların kendilerine özel bilgi ve tavsiye vermek,
- Korku ve korku duygularını gereksiz yere şiddetlendirmekten kaçınarak herhangi bir başka mağduriyete yol açmamak,
- Toplumun mağduriyetini önlemeye yönelik programları desteklemek,

g. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 14 Haziran 2006 Tarih ve 8 Sayılı Suç Mağdurlarına Yardımla İlgili Tavsiye Kararı¹⁸

Bu kararda ilk olarak mağdur, tekrarlanan mağduriyet ve ikincil mağduriyet kavramlarının tanımlarına yer verilmiştir. Karara göre mağdur, *“Bir üye devletin ceza hukukunu ihlal eden eylemler veya ihmaller nedeniyle fiziksel veya zihinsel yaralanma,*

¹⁸ <https://www.coe.int/en/web/cdpc/resolutions-recommendations> (Erişim Tarihi: 20.04.2022)

duygusal ıstırap veya ekonomik kayıp dahil olmak üzere zarar görmüş gerçek bir kişidir”. Kararda tekrarlanan mağduriyet kavramı ise şöyledir: “*aynı kişinin belirli bir süre içinde birden fazla suç olayına maruz kalması durumudur*”. İkincil mağduriyet ise şu şekilde açıklanmıştır: “*suç fiilinin doğrudan bir sonucu olarak değil, kurumların ve bireylerin mağdura tepkisi yoluyla gerçekleşen mağduriyettir.*”

- Devletler, mağdurun insan haklarına dair haklarını tanıma ve bunlara saygı göstermekle, mağdurların güvenlik, insan onuru, özel ve aile yaşamına saygı duymakla ve suçun mağdur üzerindeki olumsuz etkilerini tanımakla yükümlü kılınmışlardır. Bu hizmet ve tedbirler için ceza fiilinin failinin belirlenmesine, tutuklanmasına, kovuşturulmasına veya mahkûm edilmesine gerek yoktur.

- Devletler, suçun negatif etkilerini azaltmak ve mağdurların çalışma ortamında evde ve toplum içinde rehabilite olmaları için tedbirler almalıdır. Yardım, sosyal bakım ve danışma dahil psikolojik sağlık hizmetleri, materyal sağlama ve tıbbi bakımı içermeli ve ücretsiz olmalıdır. Mağdur, mümkün olduğu ölçüde ikincil mağdur olmaktan korunmalıdır.

- Devlet, şiddet suçlarının mağdurlarına ve eğer mağdur bu suçtan dolayı ölmüşse ailesine ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere yardım sağlamalıdır. Tazminat, gecikme olmaksızın, adil bir şekilde ve yeterli miktarda verilmelidir. Tazminat, fiziksel ve psikolojik yaralanmalar için tedavi amacıyla verilmelidir. Devletler, duyulan acı için ve mülkiyete karşı işlenen suçlardan doğan zararlar için isterlerse tazminat verirler. Devletler diğer kaynakların gidermediği zararı karşılamalıdır.¹⁹

5. Amerikan Hukukunda Mağdur

ABD’de mağdur hakları ve hizmetlerinde önemli hareketler 1965’ten itibaren görülmeye başlanmıştır.²⁰ 70’li yıllarda çeşitli gelişmeler olsa da ABD Yüksek

¹⁹ https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/26102020134648magdur_haklari_incelemeraporu.pdf (Erişim Tarihi: 20.04.2022)

²⁰ <https://www.mdcrimevictims.org/wp-content/uploads/2020/01/Landmarks.pdf> (Erişim Tarihi: 17.07.2022)

Mahkemesi'nin 1973 tarihli “*Amerikan ceza muhakemesinde en azından sivil bir kişinin, başka bir kişinin kovuşturulmasında veya kovuşturulmamasında hukuki olarak tanınabilecek bir menfaati bulunmamaktadır...*” şeklindeki görüşü Amerikan Ceza Muhakemesinin o dönem ki mantalitesine ışık tutmaktaydı (Erbaş, 2015: 76).

Mağdurun haklarına dair yasalar çıkarmaya, mağdurların korunmasına dair çeşitli kurum ve kuruluşların kurulmasına tarihsel olarak baktığımızda ise bu hareketlerin esasen 1980'lerden sonra ivme kazandığını görmekteyiz. Tabii ki bu altyapı pek çok somut vakanın bir araya gelmesiyle 70'lerde oluşmaya başlamıştır. Bu önemli somut olaylardan birisi de 1973 tarihli Linda R. S. v. Richard D. (410 U.S. 614) davasıdır.²¹

1981'de dönemin ABD başkanı Ronald Reagan 19 Nisan haftasını “Ulusal Mağdur Hakları Haftası” ilan etmiş ve akabinde buna dair çalışma grubu kurmuştur (Roland, 1989: 36).

1982'de yasa koyucu tarafından, mağdurun ceza muhakemesindeki şartlarını iyileştirmeyi hedefleyerek "Mağdur ve Tanığın Korunması Hakkında Kanun" çıkarılmıştır. 1984 yılında, Amerikan Kongresi'nin “Suç Mağdurları Kanunu” ile önceki düzenlemeleri genişlettiğini görmekteyiz. 1998 yılında, Amerikan Kongresi mağdurlara yapılacak yardımların daha iyi organize edilebilmesi için Suç Mağdurları Bürosu'nun kurulması hakkında kanun çıkarmıştır. 1994 yılında, ABD'deki eyaletlerin tamamında hayata geçirilen “Kadınlara Karşı Şiddet Kanunu” yürürlüğe girmiştir.²²

2004 yılında ise ABD'de mağdurlara yönelik yapılan en önemli düzenleme, Suç Mağdurları Hakları Kanunu (Crime Victims' Rights Act of 2004) olarak karşımıza çıkmaktadır (Erbaş, 2015: 78). Bu kanun, Birleşik Devletler Kanunu'na (United States Code) entegre edilmiştir. Birleşik Devletler Kanunu'nun Suçlar ve Ceza Muhakemesi bölümünü içeren 18. Başlık 3771 numarası altında bahsedilen bu düzenlemeye yer

²¹ Davanın detayları için Bkz: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/410/614/> (Erişim Tarihi: 18.07.2022)

²² https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/26102020134648magdur_haklari_incelemeraporu.pdf (Erişim Tarihi: 17.07.2022)

verilmiştir. Bu düzenleme ile suç mağduru tanımı yapılmıştır. O tanım şu şekildedir: “Bu bölümün amaçları doğrultusunda, 'suç mağduru' terimi, Federal bir suçun işlenmesi veya Columbia Bölgesi'ndeki bir suç nedeniyle doğrudan ve yakın bir şekilde zarar gören bir kişi anlamına gelir. 18 yaşından küçük, ehliyetsiz veya vefat etmiş bir suç mağduru durumunda, suç mağdurunun yasal vasileri veya suç mağdurunun mal varlığı temsilcileri, aile üyeleri veya mahkemece uygun görülen diğer kişiler, suç mağdurunun bu bölümdeki haklarını üstlenebilir. Ancak davalı hiçbir durumda vasi veya temsilci olarak adlandırılamaz.”²³ Bu sözleşmede yer alan belli başlı haklar şunlardır:

- Sanıktan korunma hakkı
- Suç içeren herhangi bir kamu mahkemesi kovuşturması, herhangi bir şartlı tahliye işlemi, sanığın salıverilmesi veya kaçması hakkında mağdura makul, doğru ve zamanında bildirimde bulunma
- Mahkeme, açık ve ikna edici deliller aldıktan sonra, mağdurun bu kovuşturma sırasında başka bir ifade duyması halinde mağdurun ifadesinin maddi olarak değişeceğini belirlemediği sürece, bu tür herhangi bir kamu mahkemesi yargılamasından dışlanmama hakkı
- Serbest bırakma, savunma, hüküm verme veya herhangi bir şartlı tahliye davasıyla ilgili bölge mahkemesindeki herhangi bir kamu davasında makul olarak dinlenilme hakkı
- Davayla ilgili olarak hükümetin avukatıyla görüşme hakkı
- Kanunda belirtildiği şekilde tam ve zamanında iade hakkı
- Makul olmayan gecikmelerden muaf dava hakkı
- Mağdurun adil bir şekilde, onuruna ve mahremiyetine saygıyla muamele görmesi hakkı
- Herhangi bir savunma pazarlığı veya ertelenmiş kovuşturma anlaşması hakkında zamanında bilgilendirilme hakkı.

²³ <https://www.justice.gov/usao/resources/crime-victims-rights-ombudsman/victims-rights-act> (Erişim Tarihi: 17.07.2022)

Federal düzeydeki bu önemli sözleşme hakkında kısaca bilgi vermenin akabinde ABD’de mağdur hakkı bazında bahsedilmesi gereken bazı diğer önemli kurumlar tazminat (compensation), zararın giderilmesi (restitution) kurumlarıdır. Bunların esası mağdurun zararının fail tarafından tazmin edilmesidir ve basit suçların yanı sıra ağır suçlar için de uygulama alanına sahiptir. Zararın giderilmesi kurumu cezanın yerine geçen bir kurum değildir. Mağduriyetin giderilmesi şeklinde de ifade edilen zararın giderilmesi kurumu ceza yerine değil, cezanın bir kısmı olarak, çoğu kere de ek ceza olarak düşünülmüş ve kabul görmüştür²⁴.

6. Viktimolojide Mağdur

Fail ve mağdur ilişkisinden ortaya çıkan suç kavramında uzun yıllar faile odaklanılmış, mağdur kavramı biraz ihmal edilmiş, hatta biraz karanlığa itilmiş bir kavram olarak kalmıştır. Suçun önlenmesine ve suçun azaltılmasına yönelik stratejiler, teoriler ve yapılan çalışmalar ise mağdur kavramının da önemini ortaya koymuştur. Suç bilimi olan kriminolojiden ayrılan ve özerk bir disiplin olarak karşımıza çıkan viktimoloji bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Mağdur bilimi olan viktimoloji ilk defa Frederich Wertham tarafından 1949 yılında çalışılmaya koyulmuştur (Fattah, 2000: 73).

Ayrı bir alan olarak kendisine yer bulan viktimolojinin ceza hukukundan farklı bir mağdur tanımı vardır. Mağdura hangi noktada odaklandığı da ceza hukukundan farklıdır. Viktimoloji mağdurun nitelik ve özelliklerine odaklanmaktadır. Kriminoloji ve viktimolojide mağdur, suç teorilerinde mağduriyete sebep olan nitelikleri bakımından mercek altına alınırken ceza hukuku ise mağdurun özelliklerini suçun neticesi olan cezanın belirlenmesinde değerlendirmektedir.

Terminolojik olarak tanımı ise viktimolojinin kurucularından Mendelsohn tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre “*Mağdur, fiziki, psikolojik, ekonomik, politik ve sosyal, hatta*

²⁴ https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/26102020134648magdur_haklari_incelemeraporu.pdf (Erişim Tarihi:19.07.2022)

doğal (felaketler) etmenlere bağlı olarak ortaya çıkan ve elem veren sonuçlara maruz kalan kişidir” (Lopez, Bornstein, 1995, Akt: Polat, Gül, 2010: 1293).

7. Kriminolojide Mağdur

Kriminoloji suçun nedenleri, görünüş şekilleri, mağdur bilimi, penoloji ve yaptırımlar, suç terapisi, suç psikiyatrisi, emniyet ve mahkeme süreçlerin araştırılması ve suç istatistikleri konularıyla ilgilenen bir bilim dalıdır (Artuk, Alşahin,2021: 89).

Suç bilimi olarak da ifade edilen kriminolojide, suçu anlamada ve suç önleme stratejileri geliştirmede daha önce bahsetmiş olduğumuz üzere mağdur hep ihmal edilmiş, ekseri olarak faile odaklanılmıştır. Bazı kriminologlar tarafından bu bakış açısı değiştirilmiş ve mağduriyet teorileri geliştirilmiş, mağdur kavramına gereken önem vermeye başlanmıştır. Bu kapsamda bu bölümün sonunda ele alacağımız mağduriyet teorileri olan rutin aktiviteler ve yaşam stili teorilerine burada atıfta bulunmak gerekmektedir.

Kriminolojide mağdur kavramının neden önemli olduğuna ilişkin bir başka konu ise suçun ölçülmesidir. Suçun ölçümü için yapılan suç araştırmaları suç istatistiklerine dayanmakta iken daha sonraları mağdur kavramına yönelik bakış açısının da değişmesiyle birlikte suçun ölçümünde mağdur anketleri yöntemi geliştirilmiştir. Kriminolojide suç istatistiklerinin ve mağdur anketlerinin yanı sıra fail anketleri ve güvenlik algılama anketleri gibi farklı yöntem ve metotlar da geliştirilmiştir (Polat, Gül, 2010: 1294).

Resmi istatistikler ülkemizde ve pek çok ülkede gerçekte işlenmiş suçların sadece bir bölümünü yansıtmaktadır. Karanlıkta kalmış (siyah) sayıların tespiti için bu bahsetmiş olduğumuz anketlere ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat ülkemizde ulusal düzeyde mağdur anketlerine henüz yer verilmemektedir. (Topçuoğlu, 2014, 244). Amerika Birleşik Devletleri’nde ise 1972 yılından beri her yıl düzenli olarak mağduriyet anketleri yapılmaktadır (Topçuoğlu, 2014: 243, 244).

8. Doğrudan (Birincil) Mağdur-Dolaylı (İkincil) Mağdur

Doğrudan Mağdur (Direct Victim): Kişinin aracısız bir şekilde mağduriyeti tecrübe etmesidir.

Doğrudan mağdur, aleyhinde bir suç işlenen veya teşebbüs edilen kişi anlamına gelir.²⁵

Dolaylı Mağdur (Indirect Victim): Kişinin aracılı bir şekilde mağduriyeti tecrübe etmesidir. Bu kişi ailesinden birisine, yakın bir arkadaşına ya da bir akrabasına yönelik işlenmiş olumsuz bir eylemden dolayı ciddi şekilde acı çekebilir ve mağduriyet yaşayabilir (Shoham, Knepper, Kett, 2010: 19).

9. Kolektif Mağduriyet

Kolektif mağduriyet (Collective Victimization) esasen dolaylı mağduriyetin bir türüdür. Burada motive suçlu sadece direkt mağduru değil aynı zamanda sosyal grubun tüm üyelerini hedef almaktadır (Shoham, Knepper, Kett, 2010: 19).

a. Aile (Komün) Mağduriyeti

Aile mağduriyeti birbirine bağımlı halde yaşayan bireylerin birinin uğradığı zarardan diğerinin de etkilenmesidir. Örneğin ev halkına bakan birinin iş kazası geçirmesi sonucu tüm ailede oluşan mağduriyet aile mağduriyetine örnek verilebilir.

b. Grup Mağduriyeti

Grup mağduriyeti, belli bir gruba mensup olmaktan kaynaklanan mağduriyettir. Örneğin Romanlara karşı önyargılı yaklaşımın sebep olduğu mağduriyet grup mağduriyetinin bir örneğini teşkil eder.

²⁵ <https://www.lawinsider.com/dictionary/direct-victim> (Erişim Tarihi: 10.02.2022)

c. Kitlel Mağuriyet

Kitlel mağuriyet, belli bir gruba mensup olmaksızın bir kitlenin yaşıadığı mağuriyettir. Kitlel mağuriyete örneğ olarak ise covid gibi salgın hastalıkları verebiliriz.

d. Toplumsal Mağuriyet

Toplumsal mağuriyet, bir vakanın sonuçlarının tüm ölkö halkını etkilemesi ve zarara uğratmasıdır. Ölkönin ekonomik kriz yaşıaması toplumsal mağuriyet örneğidir.

e. Topyekün Mağuriyet

Topyekün mağuriyet, meydana gelen vakanın birden fazla ölkö halkına zarar vermesi, geniş bir coğrafi alanı etkilemesidir. Dünya savaşı topyekün mağuriyet örneğidir (Dinler, 2006: 62).

B. Kavramsal Olarak Mağdur Suçlayıcılık

1. Genel Olarak Mağdur Suçlayıcılık

Mağdur suçlayıcılık Türkçe’de henüz yaygın bir kalıp olmasa da İngilizce ’de “Victim Blaming” olarak kullanılan ve literatürde hakkında pek çok araştırma yapılan bir kavramdır. Bu kavram, kavramsal olarak yeni olsa da esasen bilinen kayıtlı eski tarihlerden beri mevcuttur. Bu kavram, tarihin eski sayfalarında kalmadığı gibi her gün artan bir şekilde problem olarak devam etmektedir (Schoellkopf, 2012: 2).

Mağdur suçlayıcılık kavramını ilk kez William Ryan 1971 yılında “Blaming The Victim” kitabında kullanmıştır (Schoellkopf, 2012: 2). Ryan, mağdur suçlayıcılığı, imtiyazlı bir grubun çıkarlarını korumak için kullanılan bir yol olarak tanımlamıştır.²⁶

Mağdur suçlayıcılık teorilerini destekleyen düşünceler aslında zayıf insanların kendi zayıflıklarından sorumlu olduğu inancına dayanmaktadır. Mağdur suçlayıcı tutumlar, bir mağuriyet yaratmaya katkıda bulunan sosyal faktörler arasında yer almaktadır. Mağduru

²⁶ <https://www.zurinstitute.com/resources/victimhood> (Erişim Tarihi:28.05.2022)

suçlayan tutumlar halkın kişisel sorumluluk duygusunu azaltabilmekte ve halkın duyarsızlığına yol açabilmektedir. Mağdurun kendi mağduriyetinden sorumlu olduğu fikri, failleri başkalarının gözünde sorumluluklarından muaf tutabilmektedir (Tang, Wong, Cheung, 2002, Akt: Gracia, Tomas, 2014: 27).

2. Öznesine Göre Mağdur Suçlayıcılık

a. Failin Mağduru Suçlaması

Failin mağduru suçlaması, failin pek çok farklı sebeple, yaptığı eylemin gerekçesi olarak mağdurun davranışını göstermesidir. Bu durumun psikolojik ve farklı hukuki sebepleri söz konusu olabilmektedir. Fakat en temel sebeplerden biri ceza almaktan kurtulma isteğidir (Schoellkopf, 2012: 3). Ceza hukuku açısından daha spesifik ele almak gerekirse ceza hukuku sistemi bazı durumlarda failin ceza almasının ya tamamen önüne geçmektedir ya da faile verilecek cezada çeşitli sebeplerle indirimde gidilmesini düzenlemektedir. Bu özel durumlardan yararlanmak isteyen fail mağduru suçlayarak cezasında indirim yaratma çabasına girebilmektedir. Türk Ceza Hukukunda failin çeşitli şartlar dahilinde lehe düzenlemelerden yararlanması söz konusu olabilmektedir. Bizim konumuz bağlamında bu düzenleme haksız tahrik olacaktır.

Haksız tahrik 5237 sayılı TCK'nın 29. maddesinde “(1) Haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında suç işleyen kimseye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine on sekiz yıldan yirmi dört yıla ve müebbet hapis cezası yerine on iki yıldan on sekiz yıla kadar hapis cezası verilir. Diğer hallerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir”²⁷ şeklinde düzenlenmiştir.

Haksız tahrik failin kendi lehine yararlanabildiği bir düzenlemedir. Haksız tahrik bir hukuka uygunluk sebebi değildir. Haksız tahrik ceza hukukumuzda kusurluluğu (ceza ya da suçu) etkileyen hallerden biri olarak kabul edilmektedir (Öztürk, Erdem, 2020: 337; Akbulut, 2020: 666; Hakeri, 2017: 443; Koca, Üzülmez, 2020: 360; Centel, Zafer,

²⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 05.05.2022)

Çakmut, 2017: 442). Haksız tahrik kurumu, şartları olması halinde her suç ve her kişi hakkında uygulanabilecek nitelikte olan genel bir hükümdür (Artuk, v.d.,2018: 532).

Yargıtay Ceza Genel Kurulu (YCGK) ise 19.11.1990/254-277 sayılı kararında tahriki *“Ceza hukuku bakımından bir kimseyi suç işlemeye yöneltme, teşvik etme ve bu kişinin iradesi üzerinde yapılan etki sonucu bu kişinin suç işleme doğrultusunda harekete geçirilmesidir. Failin haksız bir fiilin doğurduğu öfke veya elemin etkisi altında hareket ederek bir suç işlemesidir. Bu halde fail, suç işleme yönünde önceden bir karar vermeksizin dışarıdan gelen etkinin psikolojik durumunda yarattığı karışıklığın sonucu olarak suçu işlemeğe yönelmektedir”* şeklinde tanımlamıştır.²⁸

Burada haksız tahrik ve meşru savunmanın da farkına kısaca değinmek istiyoruz. Haksız tahrik ve meşru savunma aynı fiilde bir arada bulunmaz. Çünkü her ikisinin de niteliği ve şartları farklıdır. Haksız tahrik varsa meşru savunma yoktur. Meşru savunma var ise haksız tahrik yoktur (Özgenç, Üzülmaz, 2020: 103; Centel, Zafer, Çakmut, 2017:449). Meşru savunma bir hukuka uygunluk sebebi iken haksız tahrik ise cezanın hafifletilmesini gerektiren, kusurluluğu azaltan bir nedendir (Demirbaş, 2020: 472). Her ikisi de haksız saldırı noktasında birleşse de meşru savunmada saldırının mevcut olması aranmakta iken haksız tahrikte mevcut saldırı şartı aranmaz (Artuk v.d. 2018: 544).

Haksız tahrikten yararlanmanın bazı şartları vardır. Bu şartlar;

- Haksız bir fiil gerçekleşmiş olmalıdır
- Haksız fiil neticesinde failde “hiddet ve şiddetli elem” çıkmış olmalıdır
- Suç “hiddet ve şiddetli elemin” tesiriyle işlenmiş olmalıdır
- Suç fiili, tahrik eden ve haksız fiili gerçekleştiren kişiye karşı işlenmiş olmalıdır

(Koca, Üzülmaz, 2020: 361; Demirbaş, 2020: 464; Öztürk. Erdem, 2020: 337; Hakeri, 2017: 448-456; Centel, Zafer, Çakmut: 2017: 442-448).

²⁸ <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/3-ceza-dairesi-e-2009-2679-k-2010-4482-t-17-03-2010>
(Erişim Tarihi: 05.05.2022)

Haksız tahrik bu şartların varlığı halinde uygulanabilecektir. Hangi fiilin haksız tahrik olacağı ise yoruma açıktır. Fakat bu yoruma açıklık, bazen haksız tahrik kurumunu mağduru suçlayarak failin fiiline meşru bir zemin hazırlama aracı da kılınabilmektedir. Örneğin YCGK' nun 1998 yılında vermiş olduğu bir karar bunun bir örneğidir. Genel Kurul, *“Yakın akraba eşleriyle olan yasak cinsi ilişkiler toplumumuzun ahlak anlayışı, inancı ve töresine aykırı olduğundan ülkemizde hiçbir şekilde hoş görülmemektedir. Böyle bir ilişkinin özelde, Anadolu'nun bir köyünde, dar bir çevrede meydana geldiği göz önüne alındığında; amcası V.'in bu yasak ilişkiden duyduğu ileri derecedeki gazap ve şedit elemleri, etkilere açık yaştaki sanık G. O.'in duymadığını söylemek yukarıda vurgulanan sosyal olgulara ters düşer. Bu itibarla; yengesi C. O.'un bir başka amcasıyla yasak cinsi ilişkiye girmesi ve bu ilişkinin kendilerinin de oturduğu köydeki bir evde sürdürülmesi, sanık yönünden de her iki öldürme cürmünde ağır tahrik nedeni sayılmalıdır.”* gerekçesiyle haksız tahrik kurumuyla bağdaşmayacak bir karara imza atmıştır.²⁹

Haksız tahrik; namus cinayeti, ahlak bekçiliği gibi kavramlar için düzenlenmiş bir kurum değildir. Dolayısıyla şiddete zemin oluşturacak bir uygulama metoduna dönüşmesi, mağduru tasnif edici bir role bürünmesi kabul edilemez. Kanun koyucular için olduğu kadar kanun uygulayıcılar da kanunları doğru yorumlamalıdır. Şiddete mesnet teşkil edecek ve potansiyel suçlulara cesaret verecek hiçbir kanun ve uygulaması söz konusu olmamalıdır. “Toplumsal ahlak anlayışı” belki de en başta yargı görevini yapan kişiler tarafından bir kere daha gözden geçirilmeli ve doğru değerlendirilmelidir.

b. Başkalarının Mağduru Suçlaması

Mağdur suçlama çeşitlerinden biri olan ve tezin 2. Bölümü'nde detaylıca açıklayacağımız başkalarının mağduru suçlaması, failin ve mağdurun dışındaki kişilerce işlenen suçta fail yerine mağdura odaklanılmasıdır. Burada suçu işleyen fail yerine mağdurun kusurlarını görme ve gösterme gereksinimi duyulmaktadır. Bir şekilde “Mağdur kendi mağduriyetine sebep olmuştur aksi halde böyle bir durum yaşanmazdı.”

²⁹ <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/ceza-genel-kurulu-e-1997-1-361-k-1998-26-t-10-02-1998> (Erişim Tarihi 08.07.2022)

inancı yerleşiktir. Bunun sebebi ise bireylerin dünyanın adil ve güvenilir bir yer olduğuna inanma ihtiyaçlarından ortaya çıkan psikolojik eğilimleri şeklinde gösterilmektedir.

c. Mağdurun Kendisini Suçlaması

İngilizce’de “self blame” olarak kullanılan kendini suçlama esas olarak psikoloji biliminin konusu olmakla birlikte mağdurun kendini suçlaması disiplinler arası yönüyle Kriminoloji ve Ceza Adaleti gibi branşların da dikkate alması gereken bir bölüm olarak değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Bir suçun mağduru kişilerde o suça kendi davranışlarının neden olduğu yönünde düşünce eğilimi olabilmektedir. Özellikle kadına yönelik şiddet suçu, aile içi şiddet suçu ve cinsel suçlar mağdurun kendi davranışlarının faili suça ittiğine dair inançlarının ve kendilerini suçlamalarının daha yoğun olduğu suçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. Eski-Yeni Mağdur Suçlayıcılık³⁰

Eski mağdur suçlayıcılıkta çok daha direkt bir suçlama ifadesi var iken yeni mağdur suçlayıcılıkta mağdurun iyiliğine yönelik bir öneride bulunma ya da iyiliği için konuşma tarzında olan dolaylı bir suçlama ifadesi kullanılmaktadır.

Örnekler:

1. Eski Mağdur Suçlayıcılık: O kadın kolay lokma, kötü kadın. O zaten aranıyordu.

Yeni Mağdur Suçlayıcılık: O gelişigüzel davranışlar sergiliyor ve kendisini korumakta başarısız oluyor.

2. Eski Mağdur Suçlayıcılık: Bunu kendilerine onlar yaptı. Bu sonuç onların kendi hatası.

Yeni mağdur Suçlayıcılık: Onlar risk içeren hareketler sergilediler. Kendilerini suistimal ettirdiler.

³⁰ <https://www.victimfocus.org.uk/> (Erişim Tarihi: 18.04.2022)

3. Eski Mağdur Suçlayıcılık: Çok kısa etekler ve açık bluzlar giyyordu. Başka ne olmasını bekliyordu ki?

Yeni Mağdur Suçlayıcılık: Kendisini korumak ve istenmeyen durumlara sebebiyet vermemek için buna uygun kıyafetler giymeli.

II. KRİMİNOLOJİDE SUÇU MAĞDUR BAZINDA AÇIKLAYAN SUÇ TEORİLERİ VE SUÇU AÇIKLAMA BİÇİMLERİ

A. Teorilere Genel Bakış

Suç teorileri, kriminoloji biliminin çeşitli tanımlamalarında yer alan hedefleri ve amaçları gerçekleştirmeye ve suçluluğun sebeplerini açıklamaya çalışan ve en nihayetinde çözüm stratejisi ortaya koymaya çabalayan modellerdir. Tabii ki de her suç teorisinin sunduğu çözüm stratejisi aynı oranda başarılı değildir. Bir suç teorisinin başarısı o teoriyi test eden ampirik çalışmalar neticesinde tespit edilmektedir. Yapılan bilimsel araştırmalarda ne kadar ampirik geçerlilik varsa o teorinin çözüm stratejisi de o kadar geçerli ve başarılı olacaktır (Topçuoğlu, 2014: 247).

Yukarıda verdiğimiz temel bilgiler doğrultusunda tezimizin konusu olan mağdur suçlayıcılık kapsamında mağduru baz alarak suçu açıklamaya çalışan suç teorilerine ve bu suç teorilerinin ampirik geçerliliğine değineceğiz.

Suçu açıklamaya ve çeşitli suç önleme stratejileri sunmaya çalışan pek çok teorik model vardır. Bunların çoğu suçu açıklamada faile odaklanmıştır. Birkaç teori ise, suçu açıklamada perspektifini değiştirerek merceğini mağdura çevirmiştir. İşte bu teoriler rutin aktiviteler teorisi ve yaşam stili teorisidir.

Rutin aktiviteler teorisi ve yaşam stili teorisi suçta caydırıcılığı baz alan rasyonel seçim teorisi ile benzerlikler taşımaktadır. Ne var ki rasyonel seçim teorisi suçu açıklamada suçlulara odaklanırken diğer iki teori suçta mağdura odaklanmaktadır (Vito, Maahs, 2015: 57).

B. Rutin Aktiviteler Teorisi

Rutin aktiviteler teorisi (Routine Activities Theory) Lawrence Cohen ve Marcus Felson tarafından geliştirilmiş bir teoridir. Suçun bir seçim olmasını kabul eden teori, suç olgusunun ortaya çıkışını coğrafi olarak da incelemektedir. Fırsat (Opportunity) teorilerinden biri olan bu teori Ekolojik Kriminoloji, Eleştirel Kriminoloji hem de Muhafazakâr Kriminoloji altında incelenmektedir. Suçun nedeni değil nasıldığını açıklayan teori suçu patolojik değil insan hayatında ortaya çıkan normal bir olgu olarak görmektedir. Teori, rasyonel seçim teorisinde olduğu gibi suçun rasyonel bir seçim olduğunu kabul etmektedir. Caydırıcılık ile temelde benzer olsa da caydırıcılığın önerdiği şey sadece ceza adalet sistemi ile ilgiliyken rutin aktiviteler teorisi insanların günlük aktiviteleri ile ilgilenmektedir.

Teori, önceki teorilerin aksine “suçlular nereden çıkıyor, neden suça yöneliyor?” soruları ile ilgilenmemektedir. Neden mağdur olunduğu sorusuna yönelen teori, fail üzerinden neden-sonuç ilişkisi kurmamakta konuya olgusal yaklaşmaktadır. Makro düzeyde geliştirilip mikro düzeye uyarlanan teori esasen bir mağduriyet teorisidir. Bu kapsamda pek çok mağduriyet anketinde rutin aktiviteler sorusu mevcuttur.

1. Rutin Aktiviteler Teorisinin Kullandığı Kavramlar

Teorinin kullandığı 3 temel kavram motive olmuş suçlu, uygun bir hedef ve elverişli bir korumanın yokluğudur (Clarke, Felson, 2008: 2; Vito, Maahs, 2015: 57). Aşağıda bunların alt faktörleri ve bu kavramların ne anlama geldiklerine yer verilecektir.

- 1- Motive olmuş bir suçlu (motivated offender): Burada harekete geçirilmiş suçlu kavramı da kullanılmaktadır.

Örn: Paraya muhtaç ya da madde bağımlısı kimse

- 2- Uygun bir hedef (suitable target): Burada suçluyu bir anlamda daha da motive eden maddeler kastedilmektedir.

Örn: Anahtarı üstünde unutulmuş bir araba, değerli eşyalarla dolu ya da kapısı kilitli olmayan ev.

Felson uygun hedef için aşağıdaki faktörlerin olması gerektiğini belirtmektedir:

Değer (value): Bazen bu değer para gibi evrensel bir şey iken bazen de suçlu dünyasında popüler başka bir şey olabilmektedir. (CD, ceket ya da spor ayakkabısı gibi),

Atalet (inertia): Taşınması zor büyük elektronik aletler,

Görünürlük (visibility): Düz ve açık bir alanda olmak ya da fazla kalabalık bir alanda hedefin olması,

Ulaşılabilirlik (access): Hedefin örneğin bir AVM'den uzakta olması, kolay ulaşılabilir olması ya da hedefin çıkmaz sokakta olması (Felson, 1998; Akt: Vito, Maahs,2015:57)

Bunların yanı sıra Ronald Clarke uygun bir hedefin özelliklerine şunları ilave etmiştir:

Gizlenebilirlik (Concealable),

Taşınabilirlik (Removable),

Müsaitlik (Available),

Kıymetlilik (Valuable),

Eğlencelilik (Enjoyable) (Clarke, Webb, 1999)

3- Yeterli bir korumanın yokluğu (absence of a capable guardian): Örneğin güvenlik sistemi ve alarmin yokluğu, ev sahibinin evde olmaması, şoförün arabada olmaması.

2. Rutin Aktiviteler Hipotezi

Rutin aktiviteler yaklaşımı, suç saikleriyle ilgili çeşitli teorilerden herhangi birini hiç tartışmadan suç eğilimlerini açıklamak isteyen bir nitelik taşımaktadır (Clarke, Felson, 1993: 2).

Teori, suçluların karakteristik özellikleri yerine suç hareketlerini oluşturan şartlara odaklanmaktadır (Cohen, Felson, 1979). Teoriye göre evden ve aileden uzakta gerçekleştirilen aktivitelerin artışı suç oranlarında artışa neden olmaktadır. Teori, herhangi bir suçun şu üç unsurun birleşmesi ile oluştuğu önermesini savunmaktadır: motive olmuş bir suçlu, uygun bir hedef, yeterli bir korumanın yokluğu.

Felson ve Cohen 1950'li ve 1970'li yıllar arasındaki suç artışını açıklamak için rutin aktiviteler teorisine başvurmuştur. Geleneksel teorilerin motive suçluya odaklanmasının suçu açıklayamayacağı görüşüne sahiptirler. O yıllarda kadınların iş hayatındaki artışı hem erkeklerin hem kadınların evden uzakta oluşu, teknolojik değerli eşyaların üretimi

(TV, stereo gibi aletler) uygun hedeflerin sayısındaki artışa örnektir. Bunun yanı sıra yolların, otoyolların yapılması, sayılarının artması pek çok hedefi ulaşılabilir hale getirmiştir (Cohen, Felson, 1979:591-593).

Teori, özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra rutin aktiviteler diye adlandırdığımız filler ile Amerika'daki hızlı suç artışının ilişkili olduğunu söylemektedir. Rutin aktiviteler evde, işyerinde ya da evden dışarda başka bir yerde söz konusu olabilen aktivitelerdir. Burada vurgulanmak istenen ise o dönemde ev dışı aktivitelerdeki artışın evden uzak kişilerin sayısını arttırmasının suç için gerekli elementleri oluşturmasıdır. Yani günlük hayattaki bu hızlı değişimler motive olmuş suçlu, elverişli bir korumanın yokluğu ve uygun hedef elementlerini bir araya getirmektedir. Bu da teorisyenler tarafından o yıllardaki yağma suçlarının neden arttığına muhtemel bir göstergesi olabilir şeklinde yorumlanmıştır (Cohen, Felson, 1979: 593).

Değişen ve gelişen teknoloji ile pek tabii işlenen suç türleri de değişmiştir. Eskiden sadece fiziki olarak işlenebilen hırsızlık ve dolandırıcılık suçlarının internetin icadıyla birlikte online (çevrimiçi) versiyonları ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla suç teorilerinin fiziki suçlara getirdikleri çözüm stratejileri de yetersiz kalmaktadır. Bu kapsamda suç teorilerini yeni yeni türeyen suç türlerini açıklamada ve onlara yönelik stratejiler geliştirmekte yeniden yorumlamalıyız ki bu tezin teorik temelini oluşturan rutin aktiviteler teorisi ve yaşam stili teorisi de bunu yapmaktadır.

Rutin aktiviteler teorisi bahsetmiş olduğumuz gibi sadece 2. Dünya Savaşı sonrası suç artışını açıklamaz. Günümüzdeki online ticaret alışverişi yeni bir suç işleme alanı sağlamaktadır. Teori günümüzde işlenen bu tür suçlar için de açıklamaya sahiptir. Dolandırıcılık ve kimlik hırsızlığı gibi mağduriyetin söz konusu olduğu alanlar için de çeşitli açıklamalar ve çözüm stratejileri sunmaktadır (Vito, Maahs, 2015: 58).

Suçun oluşumu için gerekli unsurları açıklayan rutin aktiviteler teorisinin motive suçlu (motivated offender) elementiyle ilişkili ulaşılabilirlik ve görünürlük özelliklerini çevrimiçi internet suçlarında nasıl sağladığı tartışma konusu olabilmektedir. Burada teorisinin, suçu açıklamada başvurduğu fiziksel bir ulaşılabilirlik kriteri, çevrimiçi

ulaşılabilirliğe yerini bırakmaktadır. Örneğin internet kullanıcılarının yaşam tarzı ve günlük aktiviteleri, kendilerinin çevrimiçi suçların mağduru olmasında rol oynamaktadır (Holt, Bossler, 2013: 423).

Rutin aktiviteler teorisinin bir diğer suç unsuru olan uygun hedef unsuru (suitable target) ise eski suç türlerinde araba, mücevher ve fiziki para iken siber alemde kendisini kredi kartı numarası olarak göstermektedir. Tabii burada eski suç türlerinin tamamen ortadan kalkmasından söz edilmemektedir. Kastedilen eski fiziki suç türleri ve mağduriyetlerine çevrimiçi suçların da ilave olduğudur.

Teorinin üçüncü ve son unsuru olan elverişli bir korumanın olmaması (absence of a capable guardian) unsuru ise siber suçlar için şu şekilde açıklanabilir: Gerçek dünyadaki korumalar, polisler, aile üyeleri ya da alarmlar iken siber dünyada korumalar antivirüs korumaları, kişisel koruma ölçümleri ve güvenlik duvarları şeklindedir (Cohen, Kluegel, Land, 1981, Akt: Akdemir, Yenal, 2020: 248).

3. Rutin Aktiviteler Teorisinin Ampirik Geçerliliği

Teorinin ampirik geçerliliği henüz kesin olarak kanıtlanmamıştır, ancak şimdiye kadar yapılan araştırmaların çoğu teoriyle tutarlı bulgular sunmaktadır (Akers, Sellers, 2009: 44).

Her ne kadar teori bir suçun oluşumunu 3 unsurun varlığına bağlasa da yapılan ampirik çalışmalar uygun bir hedefin varlığı ve yeterli bir gardiyanın yokluğunun suç oluşumunda yeterli olduğunu göstermektedir. Motive olmuş suçlunun varlığı unsurunun gerekliliği suçun oluşumunda kısmen doğru diyebiliriz (Felson, Boba,2010; Akt: Vito, Maahs, 2015: 57). Bu anlamda teorinin 3 unsur gerektirdiği hipotezi ampirik olarak kısmen geçerlidir.

4. Rutin Aktiviteler Teorisinin Suç Önleme Öneri ve Stratejisi

Her teorisinin bir suçu açıklama biçimi vardır. Bir teorisinin suçu açıklama biçimi, suçu önlemede kullanılacak sosyal politikaların da teori tarafından önerilmesi demektir. Bu kapsamda Rutin Aktiviteler Teorisi de suçu açıklama biçimine göre suç önleme önerisine sahiptir.

Bu teorinin ana suç önleme önerisi durumsal suç önlemedir. Durumsal suç önleme, suçluların belirli hedeflere yönelmesini engellemeye ve onları suç işlemekten vazgeçme noktasında ikna etmeye yöneliktir. Durumsal suç önleme stratejisine göre suçlunun hedefindeki potansiyel ödül yakalanmaya değecek kadar mühim değildir (Özbay, 2018: 38).

Marcus ve Felson bireyler ya da örgütler tarafından işlenen suçlar için rutin önlemler tavsiye etmektedir. Örneğin, kapıları kilitlemek, hırsız alarmları kurmak, güvenli komşuluk olan yerlerde oturmak, tehlikeli yerlerden uzak durmak ve kıymetli eşyaları saklamak (Akers, Sellers, 2009: 42).

Felson ve Clarke'ın Temel Önerileri

- Çocuklara sokağa çıkma yasağı getiren kanunlar ve içki içilen yerler ve barlar için kapanış saatleri gibi resmi bazı kontroller,
- Arkadaşlar ve aile tarafından yapılan gayri resmi kontroller, birbirlerine göz kulak olmak ve önlemleri birbirlerine anımsatmak,
- Kamuya açık yerlerde suç uyarısı yazılarının asılması, insanlara değerli eşyalarını korumalarının hatırlatılması, güvenli alanlar ve sokaklar hakkında bilgi verilmesi gibi tabela ve talimatlar,
- Anahtar içinde unutulduğunda devreye giren sesli ikazlı arabalar üretmek, kapıları kendi kendine kilitlemek ve kolay hatırlanan kişisel kimlik numaralarını sağlamak gibi ürün tasarımları,
- Kamuya açık sokak ışıklarının sağlanması, çitlerin budanması ve görüşü engellemeyen çitler yapılması yoluyla doğal kontrollerin daha iyi hale getirilmesi (Akers, Sellers, 2009: 42).

5. Rutin Aktiviteler Teorisinin Sınırlılıkları ve Teoriye Getirilen Eleştiriler

Rutin aktiviteler teorisine yönelik yapılan araştırmalar teorinin tam modellerini test etmiş değildir ve teorinin ana değişkenleri genelde dolaylı olarak ölçülmüştür (Akers, Sellers, 2009: 44).

Ronald Clarke “Durumsal Suç Önleme ile İlgili Yedi Yanlış Kanı” çalışmasında, teorinin önerdiği durumsal suç önleme politikalarını güçlü ve uygulanabilir bulmaktadır. Bu noktada uygulamaya yönelik eleştiriler için sistematik bir cevap vermiştir. Rutin aktiviteler teorisinin sunduğu durumsal suç önleme stratejisine getirilen eleştiriler ve Clarke tarafından bu eleştirilere verilen cevaplar ise şu şekildedir:

- 1- Durumsal suç önlemenin basit olduğu ve teoriye dayanmadığı eleştirisinde bulunulmuştur.

Clarke ise stratejinin, 3 farklı suç fırsatları teorisine (rutin aktiviteler, rasyonel seçim ve suç modeli teorileri) dayandığını belirtmiştir.

- 2- Eleştirmenler stratejinin işe yaramadığını, suçun sadece yer değiştirdiğini ve bunun durumu daha da kötü yaptığını dile getirmiştir.

Clarke cevap olarak düzinelerce çalışmanın, bu stratejinin suçu azaltabileceğini gösterdiğini, sadece ufak yer değiştirmelerin söz konusu olduğunu belirtmiştir.

- 3- Eleştirmenler stratejinin, dikkati suçun nedenlerinin kaynağından başka yöne çevirdiğini dile getirmişlerdir.

Bu eleştiriye ise Clarke, suçun hızlı şekilde azalmasındaki başarının topluma fayda sağladığını belirterek cevap vermiştir.

- 4- Stratejiye yönelik bir başka eleştiri ise stratejinin suça yaklaşımda tutucu ve idareci bir tutuma sahip olduğudur.

Clarke ise teorinin verebileceğinden fazlasını vaat etmediğini, sunduğu çözümlerin ekonomik ve sosyal olarak da kabul edilmeyi gerektirdiğini öne sürmüştür.

- 5- Stratejinin, bencil ve ayrımcı bir toplumu teşvik ettiğine dair önermelerinin olması eleştirilmiştir.

Clarke ise stratejinin zenginler kadar fakir insanlara da koruma sağladığını söylemiştir.

- 6- Stratejiye yönelik bir başka eleştiri ise, diktatörlüğü teşvik ettiği ve kişisel özgürlükleri sınırladığı yönünde olmuştur.

Clarke bu eleştiriye cevaben, demokratik bir sürecin toplumu bu tehlikelerden koruyacağını, insanların kendilerini suçtan koruyacak bu zorluklara ve küçük özgürlük ihlallerine göğüs germeye gönüllü olduğunu söylemiştir.

- 7- Strateji son olarak mağduru suçluyor olmak noktasında eleştiriye tabi tutulmuştur.

Clarke'ın buna cevabı ise stratejinin mağdurları suç riskleri ve suçtan kendilerini nasıl koruyacakları konusunda güçlendirdiği yönünde olmuştur (Clarke, 2005).

C. Yaşam Stili Teorisi

Suç mağdur bazında açıklayan bir diğer teori ise yaşam stili yaklaşım teorisidir. Esasen yaşam stili teorisi ile rutin aktiviteler teorisi temel önermelere sahip oldukları için birlikte ele alınabilirse de ayrı başlıklar altında ele almayı uygun gördük.

Yaşam stili yaklaşımının baş teorisyenleri Michael Hindelang, Michael Gottfredson, James Garafalo'dur. Teorinin özü, bazı spesifik grupların yaşam tarzlarının onların mağduriyetine sebep olması üzerinedir (Hindelang, Gottfredson, Garafalo, 1978). Teorisyenler yaşam tarzı teorisi ile sadece kişilerin seçimlerinden bahsetmezler. Aynı zamanda insanların toplumdaki pozisyonlarının onları koyduğu statüye de vurgu yaparlar. Şöyle ki fakir bir insanın yaşadığı ev ve koşulları, zengin bir insanın evinin olduğu çevre ve yaşam koşullarından farklıdır. Burada fakir insanın bilinçli bir seçimi elbette söz konusu değildir. Fakat içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik statü sebebiyle yaşam stili de farklı gelişmektedir (Vito, Maahs, 2015: 58).

Rutin aktiviteler teorisi ile oldukça ilişkili bu teori bazı gruplardaki (bekar anneler, etnik ve ırksal gruplar, erkekler ve gençler gibi) insanların neden diğer insanlara göre daha fazla mağduriyet yaşadığını açıklamaya çalışmaktadır (Hindelang, Gottfredson, Garafalo, 1978).

Teorinin kullandığı kavramlar olarak da rutin aktiviteler teorisi ile benzer kavramları kullandıklarını söyleyebiliriz. Hatta “rutin aktiviteler” terimini yaşam stili teorisyenlerinden olan Hindelang icat etmiştir. Daha sonra rutin aktiviteler teorisyenleri Felson ve Cohen de bu terimi kullanmıştır (Pratt, Turanovic, 2016: 336).

Yaşam stili teorisi mağduriyet ile yaşam stili arasındaki korelasyonu açıklayan pek çok sava sahiptir. Bu savlar;

- Kamuya açık yerlerde özellikle gece tek başına fazla zaman geçiren kişilerin mağdur olma ihtimali artmaktadır.
- Bireylerin zamanlarının çoğunu aile üyesi olmayan kişilerle geçirmesi mağdur olma ihtimallerini (özellikle hırsızlık suçu mağduru) artırır.
- Mağdur ve faillerin aynı demografik kategorilere ait olma derecesine göre bireylerin mağdur olma olasılığı artar.
- Aile dışı bireylerin çok olduğu yerlerde bireylerin geçirdikleri zamanın oranı yaşam tarzına göre değişmektedir.
- Yaşam tarzlarındaki farklılıklar, bireylerin kendilerini suçlu özelliklere sahip kişilerden soyutlama yetenekleriyle ilgilidir (Hindelang, Gottfredson, Garofalo, 1978: 251-264).

D. Rutin Aktiviteler ve Yaşam Stili Teorilerinin Genel Olarak Suç Önleme Öneri ve Stratejileri

Suç mağdur bazında açıklayan ve birtakım benzerlikler taşıyan Neoklasik Okul’un bu iki teorinin suç önleme önerisi genel tabiriyle durumsal suç önlemedir (situational crime prevention). Bunun yanı sıra suç imkanlarını azaltmak için fiziksel çevreyi manipüle etmek bir diğer bahsedilen suç önleme tekniğidir (Vito, Maahs, 2015: 63).

Yukarıda her iki teorinin hipotezlerini açıkladığımız kısımda bu iki teorinin örtüştüğü noktaları görebiliriz. Örneğin, gece kamuya açık yerlerde zaman geçirmek korumanın az olmasından dolayı yüksek risk faktörü içermektedir. Aynı zamanda motive suçluların sayısı bakımından da gece kamuya açık yerlerde bulunmak manidardır. Rutin aktiviteler

teorisinin görünürlük ve kolay ulaşılabilirlik unsurlarını da bu örnekte görmek mümkündür. İlâveten teori, bu kişilerin evleri ve eşyalarının da onların evde olmayışından dolayı daha yüksek risk altında olduğunu vurgulamaktadır. Felson ve Cohen evden uzakta yapılan bu aktivitelerin öldürme, cinsel saldırı ve hırsızlık oranlarının artmasıyla ilişkili olduğunu göstermiştir (Cohen, Felson, 1979).

BÖLÜM 2

MAĞDUR SUÇLAYICILIK

I. DİSİPLİNLER ARASI MAĞDUR SUÇLAYICILIK

İnsan ve insanı ilgilendiren her şey sosyal bilimlerin konusu olup derin analizler, farklı yaklaşımlar ve perspektifler gerektirir. Örneğin, suç sadece ceza hukukunun konusu değildir. Suçun çok farklı psikolojik, sosyolojik, kriminolojik, politik yanları mevcuttur. Bir araştırma konusunda sadece bir bilim dalının perspektifinden ele alınan her çalışma eksik kalacaktır. Bu kapsamda tezimizin konusu olan mağdur suçlayıcılık da hiç kuşkusuz çok yönlü bir olgudur ve interdisipliner şekilde ele alınmayı gerektirir.

A. Viktimoloji

Temel konusunu mağdur kavramının oluşturduğu viktimoloji, kriminoloji biliminden ayrılarak özerk bir bilim dalı haline gelmiştir. Viktimoloji, kriminolojik teorilerin yaptığı gibi suç politikasına yön vermek noktasında misyona sahiptir. Bunu kriminolojik pek çok teorinin faile odaklanan perspektifinden farklı olarak yapar. Viktimoloji suçta mağdura odaklanır ve mağduru psikolojik, sosyolojik, biyolojik perspektiflerden ele alır (Kahveci, 2019: 24). Bu noktada mağdur bazlı suç teorilerinin, mağduru suçladığına yönelik eleştiriler ile karşılaşması da söz konusudur.

Suçta mağdurun gereksinimlerinin olduğunun fark edilmesi ve hukuk sisteminde bu ihtiyaçların dikkate alınması henüz yenidir (Sokullu-Akıncı, Dursun, 2016:5). Suçta mağdura odaklanılmasının mağdurun ihtiyaçlarına yönelik artışının yanı sıra mağdurların suçta siyah sayıların ortaya çıkmasına ve suçların aydınlatılmasına olan katkısı mağdur (Sokullu-Akıncı, Dursun,2016: 6). Bu noktada mağdur bilimi olan viktimolojinin özerk bir alan olması ve viktimoloji nezdinde mağdur üzerine çalışmalar yapılması önem arz etmektedir.

B. Medya Çalışmaları

Mağdur suçlayıcılık konusunun disiplinler arası ele alınmasındaki belki de en önemli başlıklardan birisi de medyadır. “*Medya, yığınlarla iletişimi sağlayan radyo, televizyon, gazete ve dergiler gibi basın yayın organlarının tümünü kapsayan ortak ad, kitle iletişim araçları, basın yayın*” şeklinde tanımlanmaktadır.³¹

1. Mağdur Suçlayıcılık ve Geleneksel Medya

Geleneksel medyayı gazeteler, televizyonlar, radyolar gibi çeşitli kitle iletişim araçları oluşturmaktadır. Bu kitle iletişim araçları, pek çok haberi topluma sunmaktadır. Bunu yaparken de kullandıkları dil ve üslup ile tarafsız ve objektif bir haber sunma amacının dışına çıkarak yanlı bir hal alabilmektedirler.

Haber sunma yanlılığının belki de en çok olduğu konulardan birisi de suç haberleridir. Suç haberlerinin topluma aktarılış biçimi ekstra özen isteyen bir alandır. Medya araçları, bazen bu özeni göstermemekte ve suç haberlerinin aktarımında mağduru hedef haline getiren ya da suçlayan bir dil kullanabilmektedirler. Başka bir ifadeyle medya, mağdurun mağduriyetini kullandığı dil ile gerekçeli hale getirmektedir.

Medyanın gücü esasen dilin gücünden gelir. Çünkü dil zannedildiği gibi sadece bir iletişim aracı değildir. Dil, toplumsal bir olgunun nasıl tanımlanacağını, bu olgunun sunumunda dikkatin nereye çekileceğini belirleyen, olguyu dinleyen kişinin algı, düşünce ve davranışını etkileyebilecek bir toplumsal güç mücadelesi alanıdır (Mura, 2018:195). Bu doğrultuda suç haberlerinin sunumunda kullanılan dil de oldukça önem arz etmektedir.

Haberlerin aktarımında kullanılan edilgen dil, fiilin mağduru var ama sanki faili yokmuş gibi manipülatif bir biçimde algıyı yönetmektedir. George Orwell, “Politics and The English Language” kitabında etken yazılabilecek bir cümlelin edilgen yazılmaması gereğinden bahsetmektedir (Orwell, 1946: 13). Edilgen dil kullanımı, iktidar sahiplerinin hedefi kendilerinden başka bir şeye yönlendirmeleri, başlarına gelen kötü olaylarda

³¹ <https://languages.oup.com/google-dictionary-tr/>

mağduru suçlamaları ve failleri gizlemeleri imkanlarını vermektedir (Mura, 2018: 196). “Zeynep öldürüldü” yerine “Ali, Zeynep’i öldürdü” ifadesini kullanmak, faili belli olan durumlarda faile sorumluluk yüklemek ve faile karşı farkındalık geliştirme noktasında önemlidir (Mura, 2018: 196).

Alman üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada, öğrencilere cinsel saldırıyı betimleyen sessiz bir video izletilmiştir. Mağdurun ve saldırganın sorumluluğunun değerlendirildiği bu araştırmada, katılımcı öğrencilerin izledikleri diğer eylemlere kıyasla cinsel saldırıda seslerinin daha pasif olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra katılımcılar tarafından edilgen bir dilin kullanılması ile cinsel saldırı mitlerinin kabulü ve mağdurun sorumluluğunu kabul etme arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Katılımcılar tarafından edilgen bir dil kullanılması ile saldırganın algılanan sorumluluğu arasında ise negatif bir ilişki tespit edilmiştir (Bohner, 2001: 515).

Yukarıda verilen ampirik çalışmanın sonucunda da görüldüğü üzere şiddet haberlerinin sunumunda kullanılan edilgen dilin alt metninde okunması gereken hususlar görünenden daha fazladır. Bir olayı aktarmada kullandığımız dil, sadece o konunun aktarılmasından ibaret değildir. Aynı zamanda kullandığımız dil o konuya dair bireysel algımızı, inançlarımızı ve tutumlarımızı ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra bu bireysel algı ve tutumlar karşı tarafın inanç ve algılarını da etkilemektedir.

Kitle iletişim araçlarından biri olan gazetelerde yer verilen haberlere yönelik çeşitli araştırmalar mevcuttur. Bu araştırmalardan biri olan ve farklı ideolojilere sahip gazetelerde kadına yönelik şiddetin sunumu ile ilgili yapılan bir çalışmadaki sonuçlar dikkat çekici niteliktedir. Araştırma neticesinde araştırma kapsamındaki tüm gazetelerin şiddet mağduru kadınlar için olumsuz sıfatlar kullandığı ve bu sıfatların mağdur kadınları daha da mağdur hale getirdiği sonucuna varılmıştır. Bu haberlerin konusu olan fail erkekler hakkında kullanılan sıfatların ise erkeğe haklılık veren, onun suç eylemini meşrulaştıran nitelikte olduğu görülmüştür. Erkekler için kıskanç, sinirli gibi sıfatların kullanımının haberin alt metnine bakıldığında şiddete gerekçe oluşturduğu şeklinde yorumlanması mümkündür (Yıldırım, Dudu, 2014: 42).

Medyanın şiddet haberlerine oldukça yer vermesi ve şiddeti meşrulaştıran tarafı, hiç şüphesiz medya endüstrisinin kar gütmeye amacının yansımasıdır (Yıldırım, Dudu, 2014: 30). Kar gütmeye amacı ile yapılan bu mağdur suçlayıcılık, mağdurlara ve topluma büyük zararlar vermektedir. Suç ve suçluya dair çizilen resim, potansiyel fail ve potansiyel mağdurlar için tehlikeli bir nitelik taşımaktadır. Potansiyel fail, uygulayacağı şiddet ya da işleyeceği suçu meşru bir zemine oturtacağı inancına sahip olabilecektir. Mağdur ise, toplum tarafından kendisinin suçlanacağı düşüncesi ile gerekli yardım ve desteği almak noktasında kendisine ket vurabilecektir.

2. Mağdur Suçlayıcılık ve Yeni Medya

Eskiden sadece televizyon, radyo, gazete gibi kitle iletişim araçları ile tanımlanan geleneksel medyanın şu anda kaynakları genişlemiş, yeni medya diye bir kavram ortaya çıkmış, medya çeşitliliği oluşmuştur. Neredeyse her insanın hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelen cep telefonu, iPad, bilgisayar, internet, oyun konsolları ve diğer dijital teknolojiler yeni medya kavramını oluşturmaktadır (Kurt, Kürüm, 2010: 22).

Çeşitli forum sitelerinin ve sözlüklerin kurulması, çeşitli sosyal paylaşım platformlarının yaygınlaşması her insanın bir anlamda bir haber spikeri, bir köşe yazarı ya da bir muhabir gibi toplumsal olaylar hakkında görüş beyan etmesini kolaylaştırmıştır. Bu bağlamda medya sektöründe profesyonel olarak hizmet eden insanların yanı sıra, sıradan vatandaş da bir konu ya da haber hakkında yorumlama serbestisine sahiptir diyebiliriz.

Mağdur suçlayıcılık bağlamında ise yorumlanması gereken husus şudur ki çocuk, ergen ya da yetişkin her bireyin kolaylıkla erişebildiği bu platformlarda yapılan yanlış ve etik dışı ve hatta bilim dışı yorumlar gerek mağdur gerekse toplum bazında zarar verici ve yaralayıcı olabilmektedir. Medya aracılığı ile alıcı niteliğindeki herkes farkında olsun ya da olmasın belli bir algı etkisinde kalmaktadır (Nergiz, Akın, 2021: 13).

Dış dünyadaki her şey insan beyninde bir veri niteliğindedir. Bu doğrultuda yazılı, görsel, işitsel olarak bize sunulan her şey çoğunlukla biz farkında bile olmadan beynimiz

tarafından işlenir ve en nihayetinde bir yargıya varılır. Bu kapsamda kamuya açık bir platformda kullanılan her sözcük başka bir insanın dünyasında yer edecek ve belki de bir çocuk ya da ergenin suç ve mağdur kavramları hususunda yanlış temellendirmelerine sebep olabilecektir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte yeni medyanın farklı bir kolu olarak sosyal medya dediğimiz kavram ortaya çıkmıştır. Sosyal medya insanların kendi hayatlarını sergilediği ya da başka hayatları izlediği, toplumsal olaylar ya da herhangi bir konuda görüşünü belirtebildiği, rahat bir şekilde fikrini ortaya atabildiği sanal bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal medya, kendisini analiz ve araştırmaya uygun hale getiren sayısallaştırılmış bir sosyal gerçekliktir (Stubbs-Richardson, Rader, Cosby, 2018: 90). Esasen yeni medya kollarından biri olan sosyal medya dendiğinde ise akla en başta Twitter, Instagram, Facebook gibi sosyal paylaşım platformları gelmektedir.

Sosyal medya platformlarından biri olan ve yaygın kullanılan Twitter, muhteviyatı yönüyle benzersiz bir nitelik taşımaktadır. Twitter platformunda, görüşler kimse tarafından talep edilmemektedir. Bu platform, düşüncelerin açık bir şekilde ve kendiliğinden tartışılmasına elvermektedir. Araştırma yöntemlerinden olan anket ya da mülakat gibi yöntemlerin aksine bu platform kendisini daha doğal bir ortamda sunmaktadır (Stubbs-Richardson, Rader, Cosby, 2018: 104). Bu sebeplerle diyebiliriz ki, Twitter sosyal bilimciler için yeni bir kaynaktır (Stubbs-Richardson, Rader, Cosby, 2018: 104).

2019'da Twitter'ın hedef kitlesi dünya çapında aylık yaklaşık 290,5 milyon aktif kullanıcıya sahipti ve 2024 yılına kadar 340 milyonun üzerinde kullanıcıya ulaşmaya devam etmesi beklenmektedir. Twitter hala dünya çapında önde gelen sosyal ağlar arasındadır ve popüler bir pazarlama kanalıdır³².

³² <https://www.statista.com/statistics/303681/twitter-users-worldwide/> (Erişim Tarihi: 31.07.2022)

Twitter'daki "kaltak" ve "sürtük" kelimelerinin geçtiği tweetlerin incelenmesi ile yapılan ve cinsel saldırı kültürünün ele alındığı bir mağdur suçlayıcılık çalışmasını daha önceki açıklamalarımız kapsamında burada örnek vermek istiyoruz. Bu çalışmanın analizi neticesinde mağdur suçlayıcı tweetlerin, mağdur destekleyici tweetlerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra yapılan analiz, mağduru suçlayan tweetlerin ve retweetlerin daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Stubbs-Richardson, Rader, Cosby, 2018: 104). Bu çalışmada görüldüğü üzere mağdur suçlayanlar mağduru destekleyenlerden az değildir ve bu doğrultuda medyayı kullanan kişiler iyi veya kötü düşüncelerini hiçbir süzgeç ya da elekten geçirmeksizin pek çok başka medya kullanıcısının algısına ve dünyasına sunabilmektedir.

Cinsel saldırı kültürü tartışmalarını incelemek ve insanların kültürü ve toplumu nasıl örgütlediğini ve şekillendirdiğini görmek için önemli bir çalışma olan yukarıda bahsetmiş olduğumuz araştırmada çalışmanın analizi, mevcut mağdur suçlayıcı davranış biçimlerinin bir sosyal medya gerçekliğine nasıl dönüştürüldüğünü göstermektedir. Eski zamanlarda, mağdur suçlama tartışmaları göreceli olarak insanlar arasında karşılıklı olarak değiş tokuş edilmekteydi. Fikir alışverişleri daha özel ortamlarda daha küçük gruplar ile gerçekleşmekteydi. Oysa şimdi, sosyal medya kullanımı yoluyla, mağduru suçlayan tek bir tweet potansiyel olarak çok kişiye ulaşabilir ve on binlerce kişinin tutum ve inançlarını etkileyebilir niteliktedir. Bu bulgular, Twitter'daki aktivistler ve araştırmacılar için önemli bir endişeyi ortaya koymaktadır. Cinsel saldırı miti kabulü, özellikle mağduru aşağılamak veya suçlamak için kullanıldığında cinsel saldırıdan kurtulanlara, cinsel saldırı mağdurlarına ve topluma zarar vermektedir (Stubbs-Richardson, Rader, Cosby, 2018: 105).

Bir başka önemli sosyal medya platformu ise bilindiği üzere Facebook'tur. ABD'de 2020 yılı Ekim ayı verilerine göre 331 milyon nüfusun 297 milyonu internet, 256 milyonu

ise Facebook kullanmaktadır. 31 Aralık 2020 verilerine göre ise 82 milyonluk Türkiye nüfusunun 69 milyonu internet, 44 milyonu ise Facebook kullanmaktadır³³.

Güney Afrika’da Facebook üzerindeki cinsel saldırı kültürünü keşfetmeye yönelik bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma kapsamında 2016 yılında Güney Afrika üniversitelerindeki öğrenciler cinsel saldırı kültürüne hizmet eden üniversite politikalarını eleştirmek için “cinsel saldırı kültürüne son ver (end rape culture)” kampanyasını başlatmıştır. Bu protestolar sırasında çevrimiçi kamusal tartışmaları gözlemlemek için Facebook’taki halk yorumlarına bakılmıştır. Sekiz Facebook gönderisindeki beş yüz doksan yorum toplanıp analiz edilmiştir. Bu çalışma neticesinde birbiriyle ilintili iki temel tema ortaya çıkmıştır. Bunlar mağdur suçlayıcılık ve cinsel saldırı kültürünü önemsizleştirmektir. Çalışma neticesinde birçok kullanıcı, mağdurların potansiyel suçluları provoke ettiğine inandığını belirterek mağdura suç atfetmiştir (Orth, Andipatin, Wyk, 2021).

Bir diğer yaygın sosyal medya platformu ise Instagram’dır. 2021 itibariyle Meta's Instagram'ın aylık 1.21 milyar aktif kullanıcısı bulunmaktadır ve bu, dünyadaki internet kullanıcılarının yüzde 28'inden fazlasını oluşturmaktadır. 2025 yılına kadar, küresel internet kullanıcılarının yüzde 31,2'sini oluşturacak olan bu sosyal medya platformunun aylık 1,44 milyar aktif kullanıcısı olacağı tahmin edilmektedir³⁴.

Instagram’daki yakın partner şiddetine halkın nasıl yaklaştığını ele alan bir çalışmada amaç doğrultusunda 700 Instagram gönderisi analiz edilmiştir. Analizler neticesinde gönderilerin yüzde 21’i yakın partner şiddetini önleme sorumluluğunu faile atfetmiş olup, gönderilerin yüzde 43’ü ise yakın partner şiddetini durdurma konusunda mağdura sorumluluk atfetmiştir (Carlyle v. d. 2019: 94).

³³ <https://www.internetworldstats.com/stats14.htm> Erişim Tarihi: 17.07.2022

³⁴ <https://www.statista.com/statistics/183585/instagram-number-of-global-users/> (Erişim Tarihi: 31.07.2022)

Yukarıda örneklendirdiğimiz yüksek kullanım oranlarına sahip bu sosyal medya platformlarındaki insanları etkilemenin, algı ve düşüncelerini yönetmenin kolaylığını tahmin etmek zor olmayacaktır. Bu doğrultuda sosyal medya iyi, kötü her şeyi yaymada ve algı yönetiminde kullanılabilecek bir güçtür diyebiliriz.

C. Psikoloji

İnsan sanıldığından daha kompleks ve derin bir varlıktır. Bu kapsamda dünyada meydana gelmiş her olay insan tarafından pek çok parametreyi içerecek şekilde değerlendirilmektedir. Dış dünyadaki veriler çeşitli süzgeçlerden geçerek insan tarafından yeniden yorumlanmaktadır. Bahsettiğimiz bu parametrelerden birisi de elbette psikolojik parametreler, mental faktörlerdir. Dolayısıyla bir suç fiilini işleyen fail ve bu suç eylemine maruz kalan mağdur davranışları da hukukun ya da kriminoloji, viktimoloji gibi bilimlerin konusunu oluşturduğu kadar, taşıdığı disiplinler arası yönüyle psikoloji biliminin de sahasına girmektedir. Bu doğrultuda mağdurun suçlanmasındaki psikolojik yaklaşımlar ve araştırmalar değerlendirilerek konunun psikolojik yönüne yer verilecektir.

1.Adil Dünya İnancı Teorisi (Just World Theory)

Adil dünya inancı sosyal psikoloji branşının temel kavramlarından biridir. Bu inanç, bireylerin dünyanın adil ve güvenilir bir yer olduğuna inanma ihtiyaçlarından ortaya çıkan psikolojik bir eğilim olarak tanımlanmaktadır (Dik, 2010: 28).

Toplumlarda bireyler adaletsizliği ya gözlemlemekte ya da bizzat deneyimlemektedirler. Henüz bir haksızlık deneyimlememiş olan insanlarda da haksızlığı bizzat tecrübe etmiş bireylerde de mevcut durumla olduğu gibi yüzleşmek zordur. Dünyanın güvenli olduğu ve bir suistimal varsa bile bunun hak edilmiş olduğuna inanmak, toplum tarafından kendi deneyimlerini kendilerinin kontrol ettiği illüzyonunu yaratmaktadır (Schoellkopf, 2012: 7).

Mağdur suçlayıcılığın da psikolojik temellerinden birini oluşturan adil dünya inancı, 1960 yılında araştırılmaya başlanmıştır (Kılınç, Torun, 2011: 4). 1966 yılında Lerner ve Simpson tarafından yapılan bir çalışmada, kurbanın yani mağdurun yaşadığı

olayın değiştirilme ya da acısının hafifletilme imkanının olmadığı durumlarda insanlar tarafından kurbanın aşağılandığı ya da kurbanın acısının reddedildiği gözlemlenmiştir (Lerner, Simmons, 1966, Akt: Kılınç, Torun, 2011: 5). Bu durum, insanın dünyanın olağan ve durağan olmasına yönelik duyduğu ihtiyaç ve güven arayışından kaynaklanmaktadır (Lerner, Miller, 1978, Akt: Kılınç, Torun, 2011: 5).

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Adli Tıp Enstitüsü tarafından yapılan bir çalışmada, cinsel suç mağduru kadınlara karşı toplumsal tutum ve adil dünya inancının ilişkisi incelenmiş ve araştırma neticesinde elde edilen verilerde katılımcıların cinsiyetçi tutumları ve adil dünya görüş düzeyleri ile cinsel saldırı mağduru kadınlara yönelik cinsel saldırı olayını meşrulaştırıcı ve tecavüz olayında kadınları suçlayıcı eğilimleri arasında pozitif ilişki olduğu saptanmıştır (Yalçın, Öztürk, 2018: 47). Bu çalışmada da görüldüğü gibi cinsel saldırı gibi ciddi ve ağır bir cinsel saldırı suçu için bile adil dünya anlayışı ile mağduru suçlama arasında korelasyon bulunmaktadır.

Adaletle olan inanç genel olarak dünyaya olan inanç (general belief in just a world) ve kişinin kendi kaderine olan inancı (personal belief in just a world) şeklinde 2'ye ayrılmaktadır (Dalbert, 1999).

Adil dünya inancının ilk çeşidi kişinin dünyanın diğerlerine ne kadar adil davrandığına dair düşüncesini oluşturan genel adil dünya inancıdır (Lerner, Miller, 1978; Hafer, Olson, 1993; Akt: Kocagazioğlu, Ziyalar, 2020: 182). Dünyanın kişinin kendisine ne kadar adil davrandığına dair düşüncesini oluşturan inanç, kişisel adil dünya inancıdır (Lerner, Miller, 1978; Hafer, Olson, 1993; Akt: Kocagazioğlu, Ziyalar, 2020: 182).

2. Mağdur Kaynaklı Suç Teorisi (Victim Precipitation Theory)

Türkçeye mağdur kaynaklı suç teorisi olarak çevrilen victim precipitation theory mağdurun konuşmasının, kıyafetinin, kişiliğinin hatta durağanlığının bile başına gelen istismara davetiye çıkardığı üzerine kurulu bir kriminolojik teoridir. Kriminolojik orjinli olmasının yanı sıra özellikle son yıllarda endüstriyel ve organizasyonel psikoloji sahasında araştırmalarda bulunulan bir konudur (Cortina, Rabelo, Holland, 2018: 82). Bu

sebeple bu teoriyi, birinci bölümde ele aldığımız temel “Kriminolojik Suç Teorileri” bölümünde incelemek yerine bu bölümde “Mağdur Suçlayıcı Yaklaşımlar” başlığı altında ele almayı uygun bulduk.

Terminolojik olarak mağdur kaynaklı suç teorisi terimsel olarak ilk kez Wolfgang tarafından kullanılmıştır (Petherick, 2017: 262).

a. Mağdur Kaynaklı Suç Teorisinin Tarihçesi

Mağdur kaynaklı suç teorisi çalışmaları sadece Wolfgang tarafından çalışılmamıştır (Petherick, 2017: 262). Ünlü kriminolog Hans von Hentig ve avukat Benjamin Mendelsohn da mağdurların istemeden de olsa kendi karakterleri ve kendi davranışlarıyla kendi mağduriyetlerine sebebiyet verebilecek provokasyonlarının olduğunu ileri süren bu teorik modeli öne sürmüşlerdir (Cortina, Rabelo, Holland, 2018: 82) 20. yüzyılın ortalarına doğru pek çok savunma avukatı ve kriminolog özellikle şiddet suçlarını açıklamada mağdur kaynaklı suç teorisi üzerine düşmüşlerdir (Cortina, Rabelo, Holland, 2018: 83).

İlk başlarda kabul gören mağdur kaynaklı suç teorisi, mağdura çizdiği suçlayıcı rolden dolayı daha sonraları ağır bir eleştiriye tabi tutulmuştur (Dhanani, Main, Pueschel, 2020: 706). Mağdur suçlayıcılık üzerine çalışmalar yapan Cortina ve arkadaşları tarafından eleştirilen bu teoriyi kritik eden görüş, mağduru failin saldırgan davranışından sorumlu tutmayı tartışmasız ve su götürmez bir biçimde reddetmektedir (North, Smith, 2018: 137).

b. Mendelsohn’un Mağdurun Kusuru Kategorizasyonu

Ünlü savunma avukatı ve mağdur kaynaklı suç teorisinin öncülerinden Mendelsohn, mağdurun davranışlarına odaklanarak mağdurun yaşadığı mağduriyette ne kadar suçu ve kusuru olduğuna dair bir kategori oluşturmuştur. Bu kategorizasyon ve örneklemelere aşağıda yer vereceğiz.

1. Tamamen Masum Mağdur (Nonguilty-innocent victim): Bu kategori, suçun sorumluluğunu hiçbir şekilde suçlu ile paylaşmayan mağdurları içerir. Bu mağdurlar, suçu önceden tahmin etmesini ya da önlemesini bekleyemeyeceğimiz kişilerdir.

Örnekler:

- Cinsel veya fiziksel olarak ihmal ya da istismar edilen çocuklar.
- Suçun öngörülmemiş, suçlunun tahrik edilmemiş ve suçlunun tamamen yabancı biri olduğu cinsel saldırı ve kasten öldürme suçlarının mağdurları.
- Yaralanan ya da istismar edilen akıl hastası ya da engelli kişiler.
- Bilinci yerinde değilken suça maruz kalanlar.
- Rastgele açılan ateşin mağdurları.

2. Az Suçlu Mağdur (Victims With Minor Guilt): Bu kategori ise biraz bilinç, düşünce, bilgi, plan ve farkındalıkla tehlikeyi ortadan kaldıracabilecek ya da tehlikeyi minimize edecek mağdurları içermektedir.

Örnekler:

- Sığınma evlerinin bulunduğu yerlerde tekrarlanan aile içi şiddetin yetişkin mağdurları.
- Birkaç kez tekrarlanan evlilik içi cinsel saldırıların mağdurları.
- Sarhoş olmayı tercih edip sonrasında cinsel saldırıya uğrayan kadınlar (Tehlike potansiyeline sahip bir durumda tamamen çaresiz ve bilinçsiz olmayı, başkalarının merhametine bağlı olmayı seçmek nedenine bağlanıyor.)
- Yanlış yerde ve yanlış zamanda oldukları için mağdur olan, biraz farkındalık, hazırlık ve dikkatle saldırıyı önleyebilecek yetişkinler.

3. Sorumluluğu Suçlu ile Paylaşan Mağdur (Victims who share equal responsibility with the perpetrators): Bu kategori, kendilerine verilen zarar için faille eşit sorumluluğu paylaşan mağdurları içermektedir. Bunlar, durumun bilincinde ve farkında olan ve bunun bir parçası olmayı seçen insanlardır.

Örnekler:

- Faili arayan, ona meydan okuyan, faille alay eden veya faili baştan çıkaran mağdurlar.

- Birbirlerine aynı anda ateş eden kişiler.

4. Suçludan Biraz Daha Suçlu Olan Mağdurlar (Victims who are slightly more guilty than the offender.): Bu kategori, incinmeleri muhtemel olan bir etkileşimde aktif olarak yer alan mağdurları içerir.

Örnekler:

- Olaya karışmadan kenardan seyirci kalan kişiyi yaraladıktan sonra kendisi de yaralanan sarhoş kişi.

- Hırpalanmış karısı tarafından öldürülen tacizci bir koca.

5. Mağduriyetlerinden Münhasıran Sorumlu Olan Mağdurlar (Victims who are exclusively responsible for their victimization): Bu kategori, teması başlatan ve yaralanmaya yol açması muhtemel bir eylem gerçekleştiren mağdurları içerir. Bu durumlarda zararı veren suçlu değildir, tamamen meşru müdafaada bulunmuştur ve konumundan beklendiği gibi hareket etmektedir.

Örnekler:

- Kendini savunan yabancı mağdurları tarafından öldürülen cinsel suç failleri.³⁵

Teori, yukarıda Mendelsohn tipolojisinde örneklendirdiğimiz gibi mağdurun sorumluluğunda çeşitli ayrımlara gitmektedir. Örneğin teori, kendisine defalarca cinsel saldırıda bulunan bir erkekle çıkmaya devam eden bir kızın yeniden cinsel saldırıya uğramasındaki mağduriyet ile cinsel saldırıya uğrayan çocuğun mağduriyetinin aynı olamayacağını ve ilkinde mağdurun da sorumluluğunun olduğunu savunmaktadır³⁶.

Mağdur kaynaklı suç teorisi, mağdurların bütün olarak ve her daim masum olduklarını söyleyen bir mağdur ideolojisini kabul etmenin saçma olduğunu söylemektedir. Hatta sıra dışı bir perspektifle, bütün kadınları veya herhangi bir mağduru, suistimali tahmin etme,

³⁵ <https://www.zurinstitute.com/resources/victimhood/#psychtypology> (Erişim Tarihi: 04.04.2022)

³⁶ <https://www.zurinstitute.com/resources/victimhood/#dont>

önleme ve hatta bilinçsiz bir şekilde davet etme sorumluluğundan kurtarmanın, onları çaresiz, aciz varlıklara indirgemek ve aslında onları yeniden mağdur etmek olduğunu ileri sürmektedir.³⁷

c. Mağdur Kaynaklı Suç Teorisi Çeşitleri

Mağdur kaynaklı suç teorisinin, mağdurun direkt olarak suçluyu provoke edip etmemesine göre iki farklı şekli söz konusudur. Bunlardan ilki aktif diğeri pasif mağdur kaynaklı suç teorisidir.

(1) Aktif Mağdur Kaynaklı Suç (Active Victim Precipitation)

Aktif mağdur kaynaklı suçlar; mağdurun suçluyu doğrudan provoke ettiği durumlardır. Aktif mağdur kaynaklı suç teorisi kavga sözleri ya da mimikleri içerir (Siegel, 2010: 81). Burada mağdur provakatif davranışlar sergiliyor, küfürlü sözler söylüyor, tehdit ediyor ya da ilk saldırıyı kendisi başlatıyor olabilmektedir (Hussin, Zawawi, 2012: 857).

(2) Pasif Mağdur Kaynaklı Suç (Passive Victim Precipitation)

Pasif mağdur kaynaklı suçlar; mağdurun bazı özelliklerinin bilmeden saldırganı tehdit etmesidir (Siegel, 2010: 81). Bu teoride, mağdurun bir takım kişisel özelliklerinin kendisinin hiç haberi olmaksızın suçluyu kışkırtması söz konusudur. Örneğin, âşık olunan kişi için başka bir rakibin daha olması, bir iş terfiinde başka bir rakip adayın söz konusu olması. Yine başka bir örnek olarak, iş yerinde terfi alan kadının kıskanç kocası tarafından aile içi şiddet mağduru haline getirilmesini verebiliriz. Mağdurun, iyi bir ekonomik güce sahip olması, iyi bir statüye ya da şöhrete sahip olması da diğer örneklerdir. Özetle araştırmalar göstermektedir ki pasif mağdur kaynaklı suç teorisi, güç olgusu ile ilgilidir (Siegel, 2006, Akt: Hussin, Zawawi 2012: 857).

³⁷ <https://www.zurinstitute.com/resources/victimhood/#dont>

3. Zarar Görmezlik Teorisi (Invulnerability Theory)

Mağdur suçlayıcılık, topluma mağdurun mutlaka yanlış bir şey yaptığına karar verdirerek yanlış bir güven duygusu vermektedir (Schoellkopf, 2012: 8). Bu fenomen, adil dünya inancı ve pozitif önyargı ile ilişkili olan zarar görmezlik (invulnerability) teorisidir. Bu teoriye göre, insanlar hiçbir zaman kontrolü kaybetmeyeceğini düşünür, kendi mental durumlarına ya da güvenliklerine güvenmek isterler (Schoellkopf, 2012: 8). Zarar görmezlik algısındaki insanlar bir nevi, yaygın “bu bana olmaz” varsayımı içindedirler (Perloff, 1987: 217).

Adil dünya inancı gibi bu yaklaşım da mağdur suçlayıcılığı açıklayan psikolojik etmenlerden biridir. Bu psikolojik yaklaşıma göre insanlar, bir suç işlendiğinde mağdurun hataları ile ilgili düşünceler yaratmaya başlayarak zarar görmezlik algısına katkı sağlamaktadırlar. Çünkü onları hangi davranışların savunmasız yaptığını hissetme eğilimindedirler (Conaway, 2017: 54).

Pek çok teorisyenin gözlemlemiş olduğu üzere mağdur olmayan kişiler, hayattaki olumsuz olayları hafife alma eğilimindedirler (Perloff, 1987: 218). Yapılan son araştırmalara göre, kendisinin mağdur olmayacağını düşünen kişiler, kendisinin de başına bir şey gelebileceğini düşünen insanlara göre daha az tedbirli davranmaktadırlar. Bu zarar görmezlik illüzyonu, bireyler için tehlikeli olabilecek durumlara sebebiyet verebilmektedir (Weinstein, 1980, Akt: Perloff, 1987: 217).

4. Hür İrade İnancı (Belief in Free Will)

Mağdur suçlayıcılık ile pozitif korelasyon içinde olan bir diğer kavram “serbest irade, hür iradeyle yapılan seçim” anlamları olan “belief in free will” kavramıdır. Kavram olarak insanları özgür gören bu inanç; insanları hem şans, toplum, tanrı, kader gibi dış etmenlerden hem de dürtüler, ihtiyaçlar, genler, kişilik gibi deterministik etmenlerden soyutlayarak ele almaktadır (Feldman, Chandrashekar, Wong, 2016: 1). İnsanı hem içsel hem de dışsal tüm faktörlerden etkilenmeyen pozisyona koyan bu eğilim, insanın hür iradesi ile bir şeyleri seçtiği ve yaşadığı teorisini bize sunmaktadır.

Bu yaklaşıma göre mağdurlar, kendi kötü şanslarından sorumludurlar (Genschow, Vehlow, 2021: 2). Bu inanca sahip insanlar, hür iradeye inanırlar ve mağduru da suçlama eğilimindedirler. Hür iradeye olan inanç ile mağduru suçlama arasındaki bu korelasyon, yapılan ampirik çalışmalarda demografik değişkenler kontrol edildiğinde bile geçerli olmaktadır. Düalizm ve determinizm gibi hür iradeyle ilgili diğer inançlar ve bilinen diğer güdüler, mağduru suçlamaya katkıda bulunmaktadır. Bunlara dindarlık, politik tutumlar ve adil dünya inançlarını örnek verebiliriz (Genschow, Vehlow, 2021: 20).

D. Sosyoloji

Sosyoloji; insanların sosyal hayatının, sosyal değişiminin, sosyal davranışlarının sebep ve sonuçlarını araştıran bilimsel araştırma alanıdır (Bahar, 2009: 3).

Suç sosyolojisi; suç olgusunu sosyolojik olarak anlamak için sapma davranışı, suç, sosyal normlar, sosyal değerler, sosyal kontrol ve ceza gibi kavramlar ile ele almaktadır (Güçlü, Akbaş, 2016: 23).

Sosyolojik suç teorileri; toplumun sosyal yapısını, toplumun değerlerini, sosyal yapı kurumlarını suçun sebepleri temelinde araştırmaktadır (Burkay, 2008: 8).

Sosyal süreç teorileri, suçun kişiler arası etkileşim yoluyla öğrenildiğini savunup, sapkın davranış ve suç öğrenilmesinde kültür geçişi ve öğrenmeye vurgu yapmaktadır (Güçlü, Akbaş, 2016: 67). Bu teoriler; ayırıcı birliktelikler teorisi, sosyal öğrenme teorisi, sosyal gelişim modeli, Thornberry'nin etkileşim modelidir.

Sosyal süreç teorilerinden biri de nötrleştirme teorisidir. Teoriye göre, insanların suç işlemesinde dış faktörler de sahip oldukları özgür irade de etkilidir. Teoride, tamamen kısıtlı ya da tamamen serbest bir insandan bahsedilmemektedir (Kızmaz, 2005: 162). Bu teorinin yazarları Gresham Sykes ve David Matza'ya göre herkes kadar suçlular da esasen işledikleri bazı suçları doğru bulmazlar ve vicdanlarını rahatlatmak için bir çeşit savunma teorisi geliştirirler. Bu savunma mekanizmasını anlatan haklılaştırma ve rasyonelleştirme teknikleri “nötrleştirme teknikleri” olarak kavramsallaştırılmıştır (Çalı, Tombul, 2014: 312). Bahsedilen bu nötrleştirme teknikleri; sorumluluğun reddedilmesi, zararın

reddedilmesi, mağdurun reddedilmesi, lanetleyenlerin lanetlenmesi, yüksek değerlere müracaattır.

Sorumluluğun reddedilmesinde suçlu, işlediği suç yerine kendisini suça iten nedenlerin görünmesini istemekte ve o nedenlere dikkat çekmeye çalışmaktadır (Elhan, 2022: 84).

Zararın reddedilmesinde nötralizasyon tekniği olarak suçlu, yaptığı fiili başkalaştırmakta ve farklı göstermeye çalışmaktadır. Örnekle anlatmak gerekirse vandalizm suçunu işleyen kişinin bu durumu yaramazlık ya da haylazlık şeklinde tanımlamasıdır. Özetle burada failin mağdura verdiği zararı reddetmesi durumu vardır. Burada tamamen bir inkâr yoktur. Sadece fiili farklı göstermeye çalışma söz konusudur. Araba teybini çalan hırsızın teybi sadece ödünç aldığını söylemesi ve ortada bir zarar olduğunu kabul etmemesi bu duruma örnek gösterilebilir (Sykes, Matza, 1957: 667).

Mağdurun reddedilmesinde suçlu kendi sapma davranışları için sorumluluğu kabul etse ve davranışının bir yaralanmaya ve bir zarara sebebiyet verdiğini itiraf etmeye gönüllü olsa dahi, kendi öz ahlaki bakışı ve diğerlerine kızgınlığı bu durumu nötralize etmesine sebep olabilmektedir. Zarar, var olan şartlar altında suçluya göre yanlış değildir. Hatta suçlu bunun haklı bir misilleme, haklı bir karşılık olduğunu iddia edebilmektedir (Sykes, Matza, 1957: 668) Özellikle bu nötrleştirme tekniğinde mağduru suçlama söz konusudur. Suç işleyen kişi, burada mağdurun muameleyi hak ettiğini savunmaktadır. Örneğin, hırsızın hırsızlığı sadece alkol satan yerlerde yaptığını söylemesi (Güçlü, Akbaş, 2016: 74). Burada alkol satan mağdurun alkol satması sebebiyle hırsızlık suçunun kendisine karşı işlenmesini hak ettiği iması, yani mağdur suçlayıcılığın fail tarafından yapılması vardır.

Mağdurun reddedilmesine bir başka örnek olarak ise uyuşturucu satan birini öldüren failin, mağdurun başka kişileri zehirlediğini ve bu sebeple öldürme suçunu işlediğini belirtmesini verebiliriz (Güçlü, Akbaş, 2016: 74). Burada da yine mağdur suçlayıcılık, başka deyişle sosyolojik nötralizasyon tekniği olan mağdurun reddi mevcuttur.

Kınayanların kınanması şeklinde Türkçe'ye çevrilebilen lanetleyenlerin lanetlenmesi nötrleştirme tekniği ise suçlunun odağını kendi sapma davranışından başka yöne kaydırmasıdır. Burada kınanan kişi, kaydırma yapmakta ve dikkati kendisini kınayan kişiye getirerek kınamanın yönünü değiştirmektedir (Sykes, Matza, 1957: 668). Bu nötrleştirme tekniği, Türkçe atasözlerinde de kendine yer bulmuştur. “*Tencere dibin kara seninki benden kara*” atasözü ile bu durumu örneklendirebiliriz (Güçlü, Akbaş, 2016: 75). “*Dinime küfreden müslüman olsa*” kullanımı da benzer bir nötrleştirme tekniği örneğidir. Kınanan kişi bu örneklerde “Beni eleştiren, benden daha kötü durumdadır” iddiasındadır.

Yüksek değerlere müracaatta ise küçük bir grubun beklentilerinin kişi nezdinde çok daha büyük bir sosyal grubun beklentilerinin önüne geçmesi durumu söz konusudur. Toplumsal bir kurala uymaktansa bir arkadaş grubunun ya da bir çetenin, bir grubun beklentilerini karşılamak bireyin gözünde daha önemlidir. Burada aslında suçlu, normatif sistemi tanımıyor değildir. Hatta bir karar anında bir ikilemde kalması da söz konusudur. Fakat kendi öncelediği grubun beklentisi şahıs üzerinde daha fazla baskı oluşturmaktadır ve o gruba karşı daha fazla sadakat duygusu vardır (Sykes, Matza, 1957: 669). Örneğin 18 yaşından küçük iki kişinin evden kaçması halinde onlara yardımcı olup 18 yaşını geçmelerine kadar geçen sürede evinde saklayıp yardımcı olan kişi, esasen suç işlediğini bilmektedir. Fakat o kişilere duyduğu sadakat ve arkadaşlık duygusu baskın gelmektedir (Güçlü, Akbaş, 2016: 75).

Bu saydığımız beş nötrleştirme tekniğine daha sonra iki teknik daha eklenmiştir. Bunlar ise “karşılaştırmalı mazeret” ve “erteleme” dir.

Karşılaştırmalı mazeret (Justification by comparison) isimli yeni nötrleştirme tekniğinde suçlular suçlarını işlenen daha ağır suçlar ile kıyaslama yoluna gitmektedirler (Cromwell, Thurman, 2003: 546).

Örnekler:

- “*Belki ben kötü bir şey yaptım ama daha kötüsünü de yapabilirdim*”

- “*Altı üstü mağazadan basit bir eşya çaldım. Büyük bir hırsızlık değil bu. Gerçek bir suç bile değil.*”

-“Günlük 200 lira çalışıyorum sadece. 5000 lira değil. Eğer bunu yapmazsam daha beterlerini işlemek zorunda kalabilirim. Mesela bir insanı yaralamak ya da öldürmek zorunda kalabilirim. 200 lira çaldığım için üzülmem mi gerekiyor? Bunun için üzülecek değilim doğrusu.”

Erteleme (Postponement) nötrleştirme tekniğinde ise suçlunun suçluluk hislerini bir süre bastırması söz konusudur. Suçluluk duygusu suçlu tarafından bir süre düşünülmez ve bir nevi bu hisler ertelenir. (Cromwell, Thurman, 2003: 546).

Örnekler:

-“Bu konu hakkında henüz düşünmedim. Bu konu hakkında düşünürsen evet kötü hissedebilirsin. Fakat bazen bu hisleri görmezden gelebilirsin. Bir tarafa koy ve yapmak istediğin şeyi yap.”

-“Genelde yaptığım şeylere sonradan üzülürüm.”

-“Dostum, adrenalinim yüksekken bu şeylerin iyi olup olmadığını düşünmüyorum. Belki sonradan kötü hissediyorum. Ama olmuş bitmiş bir şey. İş bittikten sonra hiçbir şey yapamam” (Cromwell, Thurman, 2003: 546).

Matza, nötrleştirme teorisini sürüklenme olarak isimlendirdiği yeni teori ile bir araya getirmiştir. Bu yeni teoriye göre ise, kişi normalde toplumsal değer ve normlar konusunda olumlu tutumlara sahiptir. Fakat kişi, nötrleştirme tekniklerini kullanırken bu norm ve değerlerden uzaklaşmakta ve bunların geçici süreyle etkisiz hale geldiği ara dönemde suç işlemektedir (Güçlü, Akbaş, 2016: 75).

E. Suç Politikası

Suç politikası eskiden devletin tüm gücüyle suça karşı müdahalede bulunması iken yeni anlayışa göre suç politikası devletin önleyici ve cezalandırıcı unsurları bir arada barındırması şeklinde kabul edilmektedir (Yeniyetişme, 2020: 6). Bu değişimin nedeni, suçun nedenlerine ve önlenmesine yönelik kriminolojik çalışmalarda cezanın ve cezadaki caydırıcılığın suçun azalmasını ampirik olarak sanıldığı kadar desteklememesidir.

Suç politikasının başarısı esasen ne kadar bilimsel temelde oluşturulduğu ile ilgilidir. Bu doğrultuda kriminolojik teoriler suç politikaları noktasında rehberlik etmelidir.

Özellikle gelişimsel risk odaklı suç teorileri, suça çok daha farklı perspektiften yaklaşmakta olup, çocukluktan hatta anne karnından itibaren uygulanması gereken ceza adaleti sistemi dışındaki suç politikalarına dikkat çekmektedirler. Bu suç teorileri ise ampirik olarak ciddi ölçüde geçerlilik sağlamaktadırlar

Gelişimsel risk odaklı suç teorilerinde olduğu gibi kriminolojik olarak önleyici suç politikalarının merkezinde çocuklar ve gençler yer alır. Sosyal politikalar ile suç davranış nedenleri daha en başında azaltılmaya çalışılır (Demirbaş, 2020: 57). Çünkü ceza adalet sistemindeki politika ve uygulamalar yeterli değildir. Bunların yanı sıra bu sistem dışındaki politika ve uygulamalar da göz önünde bulundurulmalıdır (Topçuoğlu, 2014: 219)

Suç politikası, kanun koyucunun kanun yaparken benimsediği ve baz aldığı ilkelerdir. Bir ceza kanununun yapımında pek çok farklı unsur harmanlanmaktadır. Bunlar harmanlanırken kamusal düzeni ve siyasi düzeni korumak, eşitlik ve özgürlük anlayışından da uzak durmamak gerekmektedir. Dolayısıyla suç politikası oluşturulurken, bireylerin temel hak ve özgürlükleri ile kamu menfaati arasında bir denge sağlamaya çalışılmaktadır (Yeniyetişme, 2020: 7).

Ceza kanunu sadece suçları ve bunlara yönelik yaptırımları barındırmaz. Esasen bir ceza kanunu, toplum hakkında çok daha derin sosyolojik ve politik çıkarımlara sahiptir. Bir devletin kanunundan topluma, kadına, erkeğe, çocuğa, insana hatta hayvana bakış açısını anlayabiliriz. Bu kapsamda yasa koyuculara sanıldığından daha önemli görevler düşmektedir.

Bir kanun şiddeti meşrulaştıran düzenlemeler içermemelidir. Çünkü kanun, esasen sadece gerçekleşmiş bir somut vakaya uygulanan bir yaptırım mevzuatı değildir. Kanun, aynı zamanda potansiyel suç ve suçlulara yönelik bir önleme politikasıdır. Bu kapsamda kanunun şiddete gerekçe oluşturan alt metni, potansiyel suçlular için de suç işleme noktasında zemin hazırlayacaktır. Daha önce yürürlükte olan 765 sayılı TCK, suç politikası bakımından bu hususlarda ciddi sıkıntılar barındırmaktaydı. 2005 yılında ceza hukuku alanında gerçekleştirilen reform ile genel anlayış değişmiş, denge sağlanmaya

alışılmış, 765 sayılı TCK’da eşitlik ilkesine aykırı şekilde yer alan düzenlemeler, kadını ikincil sırada konumlandıran ve şiddeti meşrulaştıran konseptlere yer veren sistem yıkılmıştır.

Bu kısımda 765 sayılı TCK’nın mağdurlar arasında kategorizasyon yaparak, mağduru bir nevi “daha mağdur”, “daha az mağdur” şeklinde sınıflandıran, Anayasanın eşitlik ilkesine ve temel insani değere aykırı davrandığı maddelerinden bahsedilecektir.

1. Bakire Kadın-Bakire Olmayan Kadın Ayrımı

765 sayılı TCK 423. madde: “(1) Her kim on beş yaşını dolduran bir kızı alacağım diye kandırıp kızlığını bozarsa altı aydan iki seneye kadar hapsolunur. (2) Evlenme vukuu halinde dava ve ceza tecil olunur. Şu kadar ki beş sene içinde koca aleyhine boşanmaya hükmolunursa hukuku amme davası avdet eder ve evvelce ceza hükmolunmuşsa çektirilir.”

765 sayılı TCK mülga 423. maddede görüldüğü üzere mağdur kadın, bakire olup olmamasına göre tasnif edilmekteydi. Bir nevi mağdur, cinsel özgürlüğü bakımından ayrıma tabi tutulmakta ve daha önce bir cinsel birliktelik yaşayan mağdur dolaylı olarak suçlanmış olmaktaydı.

2. Evli Kadın-Bekar Kadın Ayrımı

Reşit olan veya reşit kılınan bir kadının kaçırılması suçunu düzenleyen 765 sayılı TCK’nın 429. maddesi: “(1) Her kim cebir ve şiddet veya tehdit veya hile ile şehvet hissi veya evlenme maksadıyla reşit olan veya reşit kılınan bir kadını kaçırmaya veya bir yerde alıkoyarsa üç seneden on seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Kaçırılan kadın evli ise ağır hapis cezası yedi seneden aşağı olamaz.”

765 sayılı TCK mülga 429. madde, eşitlik ilkesine aykırı bir başka düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu maddede kaçırılan kadının evli olmasını ağırlaştırıcı sebep sayan hüküm, evli kadın ile evli olmayan kadın arasında eşitsizlik yaratmaktaydı (Centel, 2005: 6-7).

3. Fuhşu meslek edinen kadın-İffetli Kadın Ayrımı

765 sayılı TCK 438. madde: *“Irza geçmek ve kaçırmak fiilleri fuhşu kendine meslek edinen bir kadın hakkında irtikap olunmuş ise ait olduğu maddelerde yazılı cezaların üçte ikisine kadarı indirilir.”*

Eski TCK’nın yukarıda yer verilen ayrımcı maddesi açık bir şekilde mağdurlar arasında ayırım yapmakta olup, fuhşu meslek edinen kadın mağduru, dolaylı yoldan suçlayıp, fuhşu meslek edinmeyen mağdur kadına göre daha az mağdur görmekteydi.

Antalya 2. Ağır Ceza Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi’ne başvuruda bulunarak 765 sayılı 438. maddesinin Anayasa’nın “Kanun önünde eşitlik” başlıklı 10. maddesine, “Temel hak ve hürriyetlerin niteliği” başlıklı 12. maddesine, “Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı” başlıklı 17. maddesine ve “Kişi hürriyeti ve güvenliği” başlıklı 19. maddesine aykırı bir düzenleme olduğunu iddia etmiş ve bu anayasal sebeplerle düzenlemenin iptalini talep etmiştir (Özel, 2018: 207).

Anayasa Mahkemesi’nin, önüne gelen 438. maddenin eşitlik ilkesine aykırı olmadığına dair görüşünü içeren gerekçesi ise ibretlik şekilde tarihe geçmiştir. Kararın gerekçesinden bazı alıntılara aşağıda yer verilecektir:

“Fahişe sürdürdüğü kötü hayata rağmen, vücudunda dilediği gibi tasarruf etmek hürriyetinden vazgeçmemiştir ve zor kullananları cezalandıran yasanın koruması herkes içindir. Fakat öte yandan, fahişenin haysiyeti, maruz kaldığı zorla kaçırma veya cinsel ilişki dolayısıyla, namuslu bir kadının bütün hayatı süresince karşı bulunacağı kadar ihlal edilmiş olmaz. Ayrıca fuhşu meslek edinenin gösterdiği direnç, suç işleyen kişi tarafından haklı olarak ciddi sanılmayabilir.”

“... Anayasa Mahkemesi’nin yerleşik kararlarına göre, eşitliği bozduğu iddia edilen kural haklı bir nedene dayamakta veya kamu yararı amacıyla yürürlüğe konulmuş ise bu kuralın eşitlik ilkesini zedelediğinden söz edilemez. Olaya bu açıdan bakıldığında fuhşu kendine meslek edinen bir kadını zorla kaçıran veya ırzına geçen bir kişiye verilecek cezanın, aynı

eylemleri iffetli bir kadına karşı gerçekleştiren kişiye verilecek cezadan daha az olmasının haklı bir nedene bağlı bulunup bulunmadığının saptanması zorunludur...”

“...Irza geçmek ve kaçırmak suçlarının fuhşu kendine meslek edinen bir kadına karşı işlenmesinde, bu kişinin uğradığı zarar ile aynı eylemlerin iffetli bir kadına karşı yapılması durumunda onun gördüğü zarar eşit sayılmaz, iffetli bir kadının zorla kaçırılması veya ırzına geçilmesi onun onurunu, toplumdaki ve yaşadığı ortamdaki saygınlığını, giderilmesi olanaksız ölçüde kıracaktır. Oysa, aynı eylemlerle karşılaşan fuhşu meslek edinmiş bir kadının bu ölçüde zarar gördüğünü ileri sürmek ve kabul etmek güçtür. Fahişe, fuhşu kendisine meslek edinmiş, onu ticari bir iş kabul etmiş olduğundan bu tür kadınların kişi ve cinsel özgürlükleri iffetli kadınlarinki kadar bozulmuş sayılamaz. Kaçırmak ve ırza geçmek eylemleri iffete karşı işlenen birer suç olması ve bu eylemlerle karşılaşan fuhşu meslek edinen bir kadının uğrayacağı zararın, iffetli bir kadının uğrayacağı zarara göre çok daha az olacağı gerçeğinden hareket eden yasa koyucu bu nedenle Türk Ceza Yasası’nın 438. maddesi ile böyle bir ayrıma yer vermiştir...”

“...Şu hâlde fuhşu kendisine meslek edinen kadınlara karşı işlenen zorla kaçırmak veya ırza geçmek suçlarında böyle bir kadının uğradığı zararın aynı eylemlerle karşılaşan iffetli bir kadının uğradığı zarara göre daha az olması bu ayrımın haklı nedenini oluşturmaktadır. Bu bakımdan eşitlik ilkesine aykırı olduğu iddia edilen itiraz konusu TCK’nın 438. maddesi bu eylemlerle karşılaşan kadınların değişik durumlarından kaynaklanan zorunluluklara ve dolayısıyla haklı nedenlere dayandığından Anayasa’nın 10. maddesinde açıklanan eşitlik ilkesine aykırı değildir.”³⁸

Failin işlediği suçun ağırlığını, mağdurun iffetli olup olmaması ayrımına göre yapan bu 438. madde hükmü, 29 Kasım 1990 tarihli 3679 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır (Yeniyetişme, 2020: 205).

³⁸ <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1989-3-nrm.pdf>

4. Evlilik İçinde Doğan Çocuk-Gayrimeşru Çocuk Ayrımı

765 sayılı TCK madde 453 şu şekildeydi: “öldürme fiilinin anası tarafından şerefini kurtarmak saikiyle yeni doğmuş bulunan çocuğa karşı işlenmesi”

765 sayılı TCK madde 475 ise şu şekildeydi: “Yukarıdaki maddelerde gösterilen terk fiilleri kendisinin veya karısının veya anasının veya evlat ve ahfadının veya kız kardeşinin namusunu kurtarmak için doğumdan henüz beş gün geçmemiş gayri meşru bir çocuk aleyhine işlenmiş olursa fail hakkında mezkûr maddelerde yazılı cezalar altıda birden üçte bire kadar indirilir.”

ETCK’ da yer alan ve mağdurları evlilik birliği içinde doğan çocuk ve evlilik birliği içinde doğmayan çocuk şeklinde ayıran maddeler, suçun mağdurunun gayrimeşru bir çocuk olmasını indirim nedeni saymakta ve gayrimeşru çocuk olan mağdurun yaşam hakkını göz ardı etmekteydi (Yeniyetişme, 2020: 207).

Görülmektedir ki 765 sayılı TCK’nın birkaç maddesinde, Anayasa’nın pek çok ilkesine, en başta da eşitlik ilkesine aykırı düzenlemeler yer almaktaydı. Yine eski TCK’nın bahsettiğimiz 453. ve 475. maddeleri ise mağdurlar arasında akıl almaz bir tasnif yaparak, kendisinin meşru ya da meşru olmaması konusunda hiçbir dahli ve seçimi bulunmayan gayri meşru çocuğu, nihai olarak suçlamış olmaktaydı.

5. Namus Cinayetleri

765 sayılı TCK’nın 462. maddesi şu şekildeydi: “Yukarıda geçen iki fasılda beyan olunan fiiller, zinayı icra halinde meşhudun yakalanan veyahut zinayı irtika, etmek üzere veya henüz irtikap edildiğinde zevahiri hale nazaran şüphe edilmeyecek surette görünen bir koca veya karı veya kız kardeş veya fîrudan biri veya bunların müşterek faili yahut her ikisi aleyhinde karı veya koca veya usulden biri veya erkek kardeş veya kız kardeş tarafından işlenmiş olursa fiilin muayyen olan cezası sekizde bire kadar tenzil ve ağır hapis cezası hapse tahvil olunur. İdam yerine iki seneden beş seneye kadar hapis cezası verilir.”

2003 yılında kaldırılan ETCK 462. madde, zina yapanların öldürülmeyi hak ettiği anlayışını taşıyan bir nitelikteydi (Centel, 2005: 11). Bir kanun maddesinin kasten öldürmenin namus saikiyle işlenmesini meşrulaştırıcı nitelikte olması ve gayrimeşru ilişkiyi ölüme gerekçe gösterip failin cezasında indirim unsuru kılması, elbette kabul edilemez bir durumdu. Bu noktada belirtmeliyiz ki mağdur için kategorizasyon yapan bu kanun hükmünün kaldırılması, mağdur suçlayıcılığın eski ceza kanunumuzda terk edilmesi bakımından önemli olmuştur.

II. MAĞDUR SUÇLAYICILIĞIN İNCELENECEĞİ BAZI SUÇ TÜRLERİ

Mağdur suçlayıcılık herhangi bir suçla özgü bir kavram değildir. Fakat bazı suçlarda mağdur suçlayıcılığa daha fazla rastlanmaktadır. Mağdur suçlayıcılığın yaygın olarak görüldüğü suçlar daha çok cinsel suçlar, fiziksel şiddet içeren suçlar, nefret suçlarıdır (Schoellkopf, 2012: 2).

A. Cinsel Suçlar (Rape)

Mağdur suçlayıcılık denilince akla ilk gelen suçlar cinsel suçlar olmaktadır. Başta cinsel saldırı suçu olmak üzere cinsel suçlarda mağdura yüklenen sorumluluk, cinsel mitler, mağduru suçlama tutumları; sanıldığından daha ağır sonuçlara sebep olmaktadır. Mağdurlar, suçlanma korkusu ile suçu polise bildirmeme ve gerekli psikolojik yardımı almama gibi tutumlara sahip olabilir. Yapılan araştırmalar, cinsel suç mağdurlarının diğer suç mağdurlarına göre yaşadıkları mağduriyeti daha fazla gizli tuttuklarını ortaya koymaktadır (Koss, 1992, Akt: Frese, Moya, Megias, 2004: 144).

ABD Ulusal Yakın Partner ve Cinsel Şiddet Anketi 2016-2017 raporuna göre 4 kadından 1'i hayatı boyunca teşebbüs aşamasında kalmış ya da tamamlanmış cinsel saldırı vakası rapor etmiştir. Bu rapora göre her 9 erkekten 1'i hayatı boyunca teşebbüs aşamasında kalmış veya tamamlanmış cinsel saldırı vakası rapor etmiştir.³⁹ Cinsel

³⁹ <https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/nisvs/nisvsReportonSexualViolence.pdf> (Erişim Tarihi: 07.05.2022)

saldırıya maruz kalanların kendi mağduriyetlerinden sorumlu tutulmaları ve utanç duyguları nedeniyle cinsel saldırının kolluk kuvvetlerine bildirilme olasılığı düşmektedir. Cinsel saldırının yetkililere bildirilmemesinin bir başka nedeni ise, mağdurların otorite figürlerinin kendilerine inanmayacağından korkmaları olarak karşımıza çıkmaktadır (Weiss, 2010: 287).

Pek çok ampirik çalışma, cinsel saldırı mağdurunu suçlamayı daha olası kılan faktörleri belirlemeye çalışmıştır. Belirlenen bazı faktörler mağdurun direnişinin olmaması, fail ile mağdur arasındaki ilişki olarak belirlenmiştir. Bu faktörler doğrultusunda evlilik içi cinsel saldırı ile yabancı cinsel saldırı karşılaştırılmıştır. Evlilik içi cinsel saldırı olayına göre yabancı birinin cinsel saldırısı olayında, mağdur haklarının ihlali noktasında insanlarda aynı algı oluşmamaktadır (Monson, Byrd, Langhinrichsen-Rohling, 1996).

Mağdur suçlayıcılığın kolluk kuvvetleri tarafından yapılması ise olayın ciddi ve can sıkıcı noktasını oluşturmaktadır. ABD'nin güneydoğusundaki iki farklı eyalette 891 polisle yapılan anket çalışmasında, polis memurlarının cinsel saldırı suçunu ciddi görmelerine rağmen cinsel saldırı mağdurunun belli kalıplara uymaması halinde, cinsel saldırı mağdurunu itibarsızlaştırma ve ona inanmama olasılıklarının yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Daha yüksek eğitim seviyesine sahip daha yüksek rütbeli polis memurlarının, daha düşük eğitim seviyelerine sahip, daha düşük rütbeli polis memurlarına göre cinsel saldırı mitlerini destekleme olasılıklarının daha düşük olduğu da bu çalışma sonucunda bildirilmiştir (Page, 2008).

Mağdurun bir cinsel saldırı olayında suçlanmasındaki faktörlerden biri de olay esnasında alkollü olup olmamasıdır. Cinsel saldırıdan önce alkol tüketen mağdurların, saldırıdan önce alkol tüketmeyenlere göre daha fazla sorumlu tutulduğu gözlemlenmiştir (Richardson, Campbell, 1982). Mağdurun suçlanması ile alkol arasındaki ilişkiye dair başka bir araştırmada ise çarpıcı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Faillerin alkol kullanıp kullanmadığı gözetilmeksizin alkol kullanmış olan mağdur kadının failden daha fazla suçlandığı gözlemlenmiştir (Wild, Graham, Rehm, 1998).

İnsanların cinsel saldırı olayında mağdur ve fail ile ilgili atıfları, onların toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki düşünceleri ve cinsiyetçi tutumları hakkında ipucu vermektedir (Çamaş, Meşe, 2016: 64). Bu doğrultuda bir cinsel saldırı olayında, insanların mağdura biçtiği rolü görmek bakımından çeşitli kuram ve mitlere yer vereceğiz.

1. Cinsel Saldırı Miti (Rape Myth)

Mitler kalıplaşmış, basmakalıp inanışlar ve birtakım önyargılardır. Cinsel saldırı miti ise saldırgana, cinsel saldırı mağduruna karşı geliştirilmiş bir takım yanlış inanışlardır (Burt,1980). Bu mitler esasen kişisel inançlar olsa da sosyal norm niteliğindedirler (Yancı, Polat, 2019: 33). Cinsel saldırı mitleri aynı zamanda psikolojik teorilerden biri olan ve mağduru suçlamaya hizmet eden adil dünya inancı (just world belief) fenomeninin de bir örneğidir (Clippert-Treadwell, 2014: 6).

Cinsel saldırı mitleri, erkeklerin kadınlara karşı cinsel saldırganlığını inkâr etmeye, önemsiz göstermeye ve haklı çıkarmaya hizmet eden inançlar olarak tanımlanmaktadır. Cinsel saldırı mitleri içerik olarak değişiklik gösterse de en yaygın mit karşımıza mağduru suçlamak olarak çıkmaktadır (Bohner, Siebler, Schmelcher, 2006: 286).

Cinsel saldırı mitlerine ilişkin çarpıcı bir başka bilgi ise tecavüz mitlerine ilişkin tutumların cinsiyete göre değişmesidir. Yapılan araştırmalar, erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre cinsel saldırı mitlerini kabul etme eğilimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Çamaş, Meşe, 2016: 72).

Cinsel saldırı mitlerinin bir kısmı gerçeğe aykırıdır. Buna “yalnızca açık giyinen kadınlar cinsel saldırıya uğrar” mitini örnek gösterebiliriz. Bu mitin tersini ispatlamak mümkündür. Mitlerin bir kısmının çürütülmesi ise nitelikleri itibariyle olanaksızdır. Örneğin, “kadınlar içsel olarak aslında cinsel saldırıya uğramayı isterler” miti nitelik olarak çürütülmeye müsait değildir (Eker, Erdener, 2011: 61). Örneğin Burt, cinsel saldırı mitlerinin, erkeklerin güç kullanmak istediklerinde başkalarını incitmeye karşı sosyal yasakları kapatmalarına izin veren “psikolojik nötrleştiriciler” olarak hareket

edebileceğini öne sürmektedir (Burt, 2006; Akt: Bohner, Siebler, Schmelcher, 2006). Burt tarafından cinsel saldırı mitini oluşturan değişkenler, kuramsal bir şekilde belirlenmiştir.

a. Cinsel Saldırı Mitlerinin Kabul Edilmesinde Tutum Değişkenleri

Burt, cinsel saldırı mitlerinin kabulünde dört farklı tutum değişkeninden bahsetmiştir. Bunlar;

- Cinsel rol kalıpları
- Cinsel muhafazakarlık
- Düşmanlık içeren cinsel inançlar
- Kişilerarası şiddetin kabulüdür.

b. Cinsel Saldırı Mitlerinin Kabul Edilmesinde Kişilik Değişkenleri

Burt, kuramsal modelinde 3 kişilik değişkeninden bahsetmiştir. Bunlar;

- Cinsiyet rolü performansından tatmin
- Cinsel rol ve deneyim tatmini
- Genelleştirilmiş benlik saygısıdır.

c. Cinsel Saldırı Mitlerinin Kabul Edilmesinde Geçmiş Yaşantı Değişkenleri

Burt 'un kuramsal modelinde yer alan 3 geçmiş yaşantı değişkeni vardır. Bunlar;

- Yaş
- Meslek
- Eğitimidir.

Tecavüze yönelik tutumlar ile bu değişkenler arasında güçlü korelasyonlar bulunmuştur.

d. Cinsel Saldırı Mitlerinin Kabul Edilmesinde Deneyim Değişkenleri:

Tecavüze yönelik tutumlar ile güçlü korelasyon taşıyan deneyim değişkenleri ise aşağıdaki beş maddeden oluşmaktadır:

- Şiddete maruz kalma
- Önceden mağdur olma durumu
- Kendi mağduriyetine yol açma
- Ailede şiddetin ifadesi
- Medya (Burt, 1980: 220).

Burt'un belirlediği tüm bu değişkenler, cinsel saldırı mitlerinin kabulüne ilişkin kuramsal modeli oluşturmaktadır. Bu modele göre, bir cinsel saldırı mitini kabul etmekte sayılan tüm bu değişkenlerin belirleyiciliği vardır.

2. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı

Farklı gruplar arasında ilişkilerde üst konumdaki gruplar alt konumdaki gruplar karşısında düşmanlık içeren davranış ve tavırlar sergilemektedir. Konu cinsiyete geldiğinde ise bu ilişki farklı gelişmektedir (Glick, Fiske, 1996: 492). Bu durumun sebebi ise erkekler her ne kadar yapısal olarak kadınlardan güçlü olsalar da kadınların sahip oldukları diydik güce karşı koyamamalarıdır. Yapısal güç; yasal, dini, politik ve maddi bakımdan güç taşımaktır. Diydik güç ise bir başkasının ihtiyaçlarını karşılamak, gücünü ortaya koyabilmek için kendisinin varlığına ihtiyaç duyulan konumda bulunmaktır (Yağmurcu, 2015: 43).

Glick ve Fiske; erkeklerin yapısal güçlerini koruma amacıyla bir yandan kadınları ezseller de bir yandan da kadınların diydik gücünden yararlanmak istediklerini ve bu yüzden tutarsız, çelişkili tutumlar sergilediğini savunmuştur (Glick, Fiske, 1996: 492).

3. Sosyal Üstünlük Kuramı ve Cinsel Saldırı

Sosyal baskınlık kuramı olarak da bilinen sosyal üstünlük kuramı, bir grubun diğer gruplardan daha üstün, daha baskın olmasının, toplumsal güç eşitsizliklerinin toplum tarafından nasıl meşru kılındığını inceleyen bir kuramdır (Çamaş, Meşe, 2016: 65) Bu kuram, erkeklerin kadınlardan daha yüksek derecede sosyal baskınlık yönelimlerinin olduğunu ileri sürmektedir (Güldü, Kart, 2009: 107). Cinsel suçları açıklamada ve algılamada bu kuramın da önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Erkekler ile ilişkisinde toplumsal rol kalıplarına uymayan kadınların, korunmayı fazla hak etmediği düşünülmekte ve saldırganlara daha az sorumluluk yüklenmekte, sorumluluk mağdur kadın ile erkek arasında paylaştırılmaktadır. Sosyal üstünlük kuramı bazında değerlendirilecek olursa cinsiyet ilişkilerindeki hiyerarşiye hizmet eden kadınlara yönelik korumayı savunan ama bu hiyerarşiye ayak uydurmayan kadınlar için cinsel saldırı olayını meşrulaştıran anlayış, grup temelli sosyal hiyerarşinin devam etmesine sebep olmaktadır (Çamaş, Meşe, 2016: 71).

B. Aile İçi Şiddet ve Eş Şiddeti Suçları (Domestic and Intimate Partner Violence)

Mağdur suçlayıcılığın yaygın olarak yapıldığı bir diğer suç grubu ise şiddetin türlerinden olan aile içi şiddet ve eş şiddeti suçlarıdır. Dolayısıyla yaygınlığına ve istatistiksel bilgilerin vurgusuna dayanarak bu bölümde mağdur suçlayıcılık aile içi şiddet suçu ve eş şiddeti suçları bazında değerlendirilecektir.

Dünyanın her yerinde, farklı oranlarda aile içi şiddet ve eş şiddeti görülmektedir. ABD’de; 2019 yılında 521.870 kişi aile içi şiddet suçu mağduru olurken, 310.320 kişi ise eş şiddeti mağduru olmuştur⁴⁰.

⁴⁰ <https://www.statista.com/statistics/423211/number-of-crime-victims-in-the-united-states-by-type/> (Erişim Tarihi:03.08.2022)

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) 2019 verilerine göre, Türkiye’de kadına şiddet oranı yüzde 38 olarak belirlenmiştir. Veriler, neredeyse on kadından dördünün hayatlarında şiddet mağduru olduğunu bize göstermektedir. Türkiye, bu resmi verilere göre gerek Avrupa ve OECD ülkeleri ve gerek G20 ülkeleri arasında kadına şiddetin en yüksek olduğu yerdir⁴¹. OECD’nin bu 2019 raporuna göre ise, ABD’deki kadına şiddet oranı yüzde 35.6 olarak belirlenmiştir.

Eş şiddetine ve aile içi şiddete göz yuman veya onu teşvik eden tutumlar esasen sosyal birer olgudur. Kamusal tutumlar, kadınlara karşı şiddetin görüldüğü sosyal iklimi şekillendirmektedir (Gracia, Tomas, 2014: 27). Bu mağdur suçlayıcı kamusal tutumlar, bazı koşullar altında şiddeti kabul etmek demektir. Bu tutumlar, failerin kendilerine suç işleme noktasında ket vurmalarına da sebep olup, aile içi şiddet vakalarında mağdurların mağduriyetlerini dile getirme ve yardım alma şanslarını azaltmaktadır (West, Wandrei, 2002; Akt: Gracia, Tomas, 2014: 28).

Mağduru suçlamanın şiddete katkısına değinmenin akabinde aile içi şiddet suçu ve eş şiddeti suçlarına ayrı alt başlıklarda yer vereceğiz.

1. Aile İçi Şiddet (Domestic Violence)

Aile içi şiddet, en tehlikeli cinsiyetçi şiddet türlerinden biridir. Bu şiddetin cinsel, fiziksel ve duygusal ciddi sonuçlarının olduğu araştırmacılar tarafından ortaya konan bir gerçektir (Maji, Bansod, Singh, 2022). Aile içi şiddet kendisini fiziksel, cinsel, duygusal, finansal veya dijital şekilde gösterebilmektedir.

ABD Aile İçi Şiddete Karşı Ulusal Koalisyon, çeşitli aile içi şiddet tanımlamaları yapmıştır. Bu tanımlamalar şu şekildedir:⁴²

⁴¹ <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=GIDDB2019> (Erişim Tarihi: 04.08.2022)

⁴²

https://www.dcsafe.org/domesticviolence101?gclid=CjwKCAjwoMSWBhAdEiwAVJ2ndn5UdDmQytneQvs2G3ZcwAguomMEzO0XqTUjdmDNQJlkmBYm7eRoCaZkQAvD_BwE (Erişim Tarihi: 02.07.2022)

Fiziksel Şiddet: Vurmak, yumruk atmak, tekmelemek, tokatlamak, boğazını sıkmak, boğmak, silah kullanmak veya kullanmakla tehdit etmek, dürtmek, uykunuzu bölmek, bir şeyleri fırlatmak, mülke zarar vermek, evcil hayvanları incitmek veya öldürmek, tıbbi tedaviyi reddetmek

Cinsel Şiddet: Cinselliği fiziksel olarak zorlamak, cinsel ilişkiyi reddetme konusunda korkutmak, diğer partnerlerle sekse zorlamak, aşağılayıcı cinsel eylemlere zorlamak, cinsel ilişki sırasında şiddete veya isim takmaya zorlamak, doğum kontrolünü reddetmek veya cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunmamak.

Duygusal Şiddet: Sürekli aşağılamak veya eleştirilerde bulunmak, lakap takmak, üstün davranmak, suçlamak, tehdit etmek ve korkutmak, aile ve arkadaşlardan soyutlamak, aşırı kıskançlık yapmak, başkalarıyla ilişki kurmakla suçlamak (nereye gittiğinizi izlemek ve kiminle konuşuyorsun gibi sorular sormak).

Finansal Şiddet: Harçlık vermek, kendi parasına sahip olmasına izin vermemek, aile mallarını saklamak, borçları yönetmek, krediyi ödememek.

Dijital Şiddet: Facebook'ta kimlerle arkadaş olup olamayacağını söylemek, şifreleri çalmak veya şifrelerin verilmesinde ısrar etmek, sosyal medyayı sürekli takip etmek için kullanmak, istenmeyen müstehcen resimler göndermek ve/veya karşılığında bazılarını istemek, kaşı tarafın telefonuna sık sık bakmak, resimleri, mesajları ve giden aramaları kontrol etmek.

2. Eş Şiddeti (Intimate Partner Violence)

Yakın partner şiddeti, Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization) tarafından fiziksel şiddet ve cinsel şiddet şeklinde iki farklı başlıkta tanımlanmıştır⁴³. 15 yaşından beri mevcut ya da eski partner tarafından bir veya daha fazla fiziksel ya da cinsel şiddet eyleminin bildirilmesi baz alınmıştır. 15 yaş, partner şiddeti veya partner dışı cinsel şiddetin bildirilmesi için yaş aralığında alt sınır olarak belirlenmiştir. Fiziksel şiddet,

⁴³ <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564625> (Erişim Tarihi: 02.07.2022)

“Tokatlanmak veya zarar verici şekilde bir şey fırlatılması, itilme, yumruk veya başka bir şeyle vurulma, yaralanma, tekmelenme, sürüklenme, dövülme, boğulma veya yanma gibi durumlar, kasıtlı olarak ve veya silah, bıçak veya başka bir şeye sahip olmakla tehdit edilmek veya bizzat bunların kişiye karşı kullanılması” şeklinde tanımlanmıştır. DSÖ, cinsel şiddeti ise “İstenmediği halde cinsel ilişkiye girmeye zorlama, aşağılayıcı ve onur kırıcı cinsel bir şeyi yapmaya zorlamasından, korkulmasından kaynaklı cinsel ilişkiye girmek” olarak tanımlamaktadır.

Kadına yönelik şiddet, özellikle yakın partner şiddeti ve cinsel şiddet önemli bir halk sağlığı sorunudur ve esasen kadınların insan haklarının ihlalidir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yayınlanan tahminler, dünya çapındaki kadınların yaklaşık 3'te 1'inin (%30) yaşamları boyunca ya fiziksel ve/veya partnerleri ya da partnerleri olmayan biri tarafından cinsel şiddete maruz kaldığını göstermektedir. Bu şiddetin çoğu, yakın partner şiddetidir. Dünya çapında, ilişki içinde olan 15-49 yaş arası kadınların yaklaşık üçte biri (%27), birlikte oldukları partnerleri tarafından bir tür fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldıklarını bildirmektedir. Şiddet, kadınların fiziksel, zihinsel, cinsel ve üreme sağlığını olumsuz etkileyebilmekte ve bazı ortamlarda HIV bulaşma riskini arttırabilmektedir.⁴⁴

Eş şiddetini anlatan pek çok psikolojik teori vardır. Bu teorilerden biri olan psikoanalitik teori, bir kadının tacizci partneri ile sebatlı bir şekilde ilişkisini devam ettirmesinde ilişki mazoşizmi vurgulamaktadır (Maji, Bansod, Singh, 2022: 375). Bu teori, mağduru dolaylı da olsa suçluyor olmak, şiddeti pekiştirmek ve mazoşizmi bir kadın özelliği gibi anmasından dolayı eleştirilmektedir (Young, Gerson, 1991; Akt: Maji, Bansod, Singh, 2022: 375).

Araştırmacılar eş şiddetinde tek bir faktörün olmadığını söylemektedirler. Yapılan araştırmalarda yaş, eğitim, evli olup olmama ya da boşanmış olma gibi pek çok faktör ile aile içi şiddetin ilişkisi incelenmiştir. Yaş ile ilgili yapılmış çalışmalardan birinde araştırmacılar, yaşlı katılımcıların diğer araştırmalarla uyumlu şekilde kadınların kışkırtıcı

⁴⁴ <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> (Erişim Tarihi: 04.08.2022)

davranışlarını aile içi şiddetin bir nedeni olarak görme olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bunun, yaşlı nesillerin aile içi şiddet ile ilgili konularda daha geleneksel görüşlere sahip olma eğiliminde olmasından kaynaklı olduğu belirtilmektedir (Carlson, Worden, 2005: 1238).

C. Nefret Suçları (Hate Crimes)

Yaptığımız literatür taramasında mağdur suçlayıcılık eğiliminin en fazla olduğu suç türlerinden biri de nefret suçları olarak karşımıza çıkmıştır. Nefret suçları bir etnik gruba, cinsel yönelime, dine vb. bir özelliğe karşı olabilmektedir. Bu bölümde ise mağdur suçlayıcılık bazında ekseri olarak ırkçılığa değinilecektir.

Amerikan Federal Soruşturma Bürosu (FBI), nefret suçunu “*tamamen veya kısmen bir suçlunun bir ırka, dine, engelliliğe, cinsel yönelime, etnik kökene, cinsiyete veya cinsiyet kimliğine karşı önyargısı tarafından motive edilen bir kişiye veya mülke karşı suç teşkil eden suç*” olarak tanımlamaktadır⁴⁵.

Nefret suçları her ülkede az veya çok görülebilen bir sorundur. Son yıllarda ise özellikle mülteci sorunu tam bir istatistik sunmak mümkün olmasa da pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de geçmiş yıllara nazaran daha sık karşılaşılan bir sorun haline gelmiştir diyebiliriz. Bunun yanı sıra tarihi itibarıyla nefret suçları dendiğinde akla ilk gelen ülke ABD’dir. 1980’lerin ortalarına kadar nefret suçu terimi mevcut değildir. Modern Amerika toplumunun ırk, cinsel yönelim ve cinsiyet bilincindeki artışının bir ürünü olarak bu kavram ABD’de doğmuştur (Jacobs, Potter, 1998: 3).

ABD’nin nefret suçları kavramının çıktığı yer olmasının elbette pek çok sebebi vardır. Ülkenin tarihi, kültürü, politik yapısı ve demografik durumu ile nefret suçları arasında bağlantı vardır. Kendine özgü bu şartları bir kenara koysak dahi ABD, ırkçılık, nefret ve ayrımcılık suçları konusunda en zengin tecrübeye sahip olma ünvanına sahiptir ve bu

⁴⁵ <https://www.statista.com/topics/4178/hate-crimes-in-the-united-states/#dossierKeyfigures> (Erişim Tarihi:04.08.2022)

doğrultuda teorik ve uygulama alanları bakımından birincil kaynak teşkil etmektedir (Bulut, 2014: 58).

2020'de Amerika Birleşik Devletleri'nde 6.880 kişi, motivasyonu ırk, etnik köken ve/veya soy olan nefret suçlarının kurbanı olmuştur. Toplamda, 2020 yılında ülke genelinde 11.472 nefret suçu mağduru kayda geçmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en belirgin nefret suç biçimi ise siyah karşıtı veya Afro-Amerikan nefret suçudur. Siyah veya Afrikalı Amerikalılar, 2020'de 3.915 mağdurla, 1.082 mağdurla ikinci sırada yer alan Beyaz Amerikalılara kıyasla nefret suçlarının en ağır mağduru olan ırksal grup olmuştur. Bu suçlar, yıldırma, çeşitli derecelerde saldırı ve mülkün yok edilmesini içermektedir.⁴⁶

Amerikan toplumunda azımsanmayacak çoğunlukta bir inanış vardır ki o da bir suçun genç ve siyahi biri tarafından işlenmiş olduğu düşüncesidir. Bu Afrikan Amerikanlara atfedilen suç inanışı yeni bir fenomen değildir. Amerikan tarihine bakıldığında siyahiler bir suçlu stereotipi olarak görülmektedirler (Drummond, 1990, Russell, 2002; Akt: Welch, 2007: 276). Fakat siyahilere yönelik bu bakış açısı elbette ki Amerikalara özgü bir davranış değildir. Rastgele bir grup Kanadalı insana uygulanan anket çalışması neticesinde ankete katılanların neredeyse yarısı etnik gruplar ve ırklar ile suç arasında güçlü bir ilişkinin olduğuna inandıkları ortaya çıkmıştır. Bu insanların yüzde 65'i ise siyahilerin diğer ırklar ve etnik gruplardan daha fazla suç işlediğini düşünmektedir (Welch, 2007: 278).

Mağdur suçlayıcılık noktasında ise nefret suçu olan ırkçılığın özel bir yeri vardır ki mağdur suçlayıcılık kavramı ilk kez ırkçılık temelinde kullanılmıştır. Kavramı ilk kez kullanan William Ryan tarafından yazılan “Blaming The Victim” kitabı, Daniel Moynihan tarafından yazılan ve toplumda imtiyazsız bir statüde bulunan siyahilerin mağduriyetlerinde failin davranışını rasyonalize etme anlayışına sahip “The Negro

⁴⁶ <https://www.statista.com/statistics/737648/number-of-hate-crime-victims-in-the-us-by-motivation/> (Erişim Tarihi:04.08.2022)

Family: The Case for National Action” kitabına cevap niteliğindedir (Schoellkopf, 2012: 3).

Mağdur Suçlayıcılık ırkçılık suçunda belli stereotipler halinde kendisini göstermektedir. Örneğin, bir beyaz bir siyahiye karşı suç işlediğinde “onlar tehlikeli” “onlar tembel” “onlar agresif” şeklinde yanlış kalıplar yaratılmaktadır ya da fail tarafından kendi suçu ve hatası olduğunu kabul etmek yerine meşru savunma iddiasında bulunmaktadır (Schoellkopf, 2012: 3).

Amerikan medyasında, sıklıkla ırkçı klişelere rastlanmaktadır. Yukarıda bahsetmiş olduğumuz medyadaki siyah stereotipin aksine beyazlar genellikle zeki, güçlü ama masum olarak tasvir edilmektedir. Şiddet, beyaz bir insan tarafından uygulanıyor ise olumlu bir özellik olarak gösterilmekte ve şiddet uygulayan fail, esasen bir kahraman olarak lanse edilmektedir (Uygun, 2006: 44).

Amerikan medyasında haberler her ülkede olduğu gibi algı yönetimi noktasında önem taşıyan iletişim araçlarıdır. Bu noktada haberlerde Afrikan Amerikalıların mağdur olma olasılığı daha yüksek olmasına rağmen televizyon haberlerinde siyahilerin yoksulluğuna, suçluluğuna odaklanılmakta ve siyahiler suçlu olarak gösterilmektedir (Uygun, 2006: 58,59).

Daha önce de vurguladığımız gibi ırkçılık sadece bir etnik kökene yapılan ya da sadece Amerika’daki Afrikan Amerikalılara, Latinlere ya da Asyalılara karşı olan bir tutum değildir. Dünyanın her yerinde ve neredeyse her etnik kökene karşı ırkçı tutumlar mevcuttur. Dolayısıyla mağdur suçlayıcılık da yine dünyanın her yerinde ırkçılık bazında kendini göstermektedir.

Başta ABD olmak üzere pek çok ülkede özel olarak “nefret suçlarını” düzenleme altına alan kanunlar vardır. Kimi ülkelerde bu suça dair özel kanunlar düzenlenmişken bazı ülkelerde ise cezayı ağırlaştırıcı bir unsur olarak nefret suçuna yer verilmiştir (Arslan, 2022: 768).

Türkiye’deki mevzuata değinmek gerekirse nefret saiki ile işlenen suçlar özellikle son yıllarda tartışılmaya başlanmıştır. Nefret suçları konusu uzunca bir süre Türk Ceza Kanunumuzda yer almamıştır. 2014’de ise TCK’nın 122. maddesi “Nefret ve Ayrımcılık” şeklinde düzenlenmiştir. İlgili madde hükümleri şöyledir: (1) Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle; a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini, b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını, c) Bir kişinin işe alınmasını, d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını, engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

TCK 122. madde başlığı önceden “Ayrımcılık” iken, 2/3/2014 tarihli ve 6529 sayılı Kanunun 15 inci maddesiyle “Nefret ve Ayrımcılık” şeklinde değiştirilmiştir⁴⁷. TCK’daki bu direkt düzenlemenin yanı sıra bazı maddelerde nefret suçuna bir atıf söz konusudur. İnsanları düşmanlığa sevk eden ayrımcılık fiilleri, m.115 (inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme), m.122 (nefret ve ayrımcılık), m.125 (hakaret), m.153 (ibadethanelere ve mezarlıklara zarar verme) ve m. 216 (halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşışılama) diğer düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

D. Diğer Suçlar

Önceki bölümlerde literatür taraması neticesinde mağdur suçlayıcılığa en çok rastlanan üç suç türü olan cinsel suçlar (özellikle cinsel saldırı suçu), eş şiddeti suçu, aile içi şiddet suçu ve ayrımcılık suçlarına yer verdik. Fakat elbette ki mağdur suçlayıcılık, sadece bu suçlarla sınırlı değildir. Bu kısımda mağdur suçlayıcılığın yapıldığı diğer birkaç suça ve bunlarla ilgili bazı araştırmalara yer vereceğiz.

Avusturalya’da yaşayan ve çevrimiçi dolandırıcılık (online fraud) suçuna maruz kalan 85 yaşlı insan ile yapılan mülakatlar neticesinde güçlü ve yaygın bir aç gözlülük ve saflık varsayımlarına dayanan ve mağdurlara eylemleri için suçluluk ve sorumluluk yükleyen

⁴⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 02.08.2022)

bir anlayış ortaya çıkmıştır. Çevrimiçi dolandırıcılık mağduriyetini çevreleyen mağduru suçlama söyleminin, bu varsayımların meşruiyetine ve doğruluğuna meydan okumada önemli bir engel oluşturduğu kanıtlanmıştır. Bu suçun mağdurlarının suç mağduru olduklarını rahat bir şekilde aile ve arkadaşlarına itiraf etmeleri pek olası görünmemektedir (Cross, 2015: 201).

Yukarıdaki suçların dışında tarafımızca özellikle vurgulanmak istenen bir suç daha vardır ki Türkiye’de özellikle son yıllarda hızlı bir şekilde artmaktadır. O da yine şiddetin bir türü ve yansıması olan meslek çalışanlarına yönelik şiddet suçudur.

Ülkemizde yapmakta olduğu görevi dolayısıyla şiddete uğrayan ve bunun neticesinde yaralanan veya ölen insanların haberlerine sık sık rastlanmaktadır. Bilhassa sağlık sektörü çalışanlarına yönelik şiddet, ülkemizde gün geçtikçe sıradan bir hal almaktadır.

Salt yapmakta olduğu görevi dolayısıyla şiddete uğrayan ve bunun neticesinde yaralanan veya hayatını kaybeden bir başka meslek grubu ise avukatlıktır. Avukatlığı vekil olarak göremeyen zihniyet onu her tür davanın tarafı haline getirmekte, müvekkil ile vekili özdeşleştirmektedir.

Görevi dolayısıyla hacze giden Av. Ersin Arslan, yine müvekkili adına açmış olduğu tazminat davası nedeniyle öldürülen Av. Servet Bakırtaş salt görevi dolayısıyla şiddete uğrayan avukatlardan bazılarıdır. Görevi dolayısıyla hastanede öldürülen Dr. Ekrem Karakaya, Dr. Edip Kürklü, Dr. Göksel Kalaycıoğlu, Dr. Ersin Arslan, Dr. Kâmil Furtun, Dr. Hüseyin Ağır ise salt görevi dolayısıyla şiddete uğrayan ve hayatını kaybeden sağlık çalışanlarından bazılarıdır.

Bizim burada ele almak istediğimiz husus ise tezimizin konusu kapsamında, bir şekilde korunamayan, gerekli önem verilmeyen ve yeterli güvenlik önlemleri ile şiddete uğramalarının önüne geçilemeyen, itibarsızlaştırılan bu iki meslek grubuna yönelik yapılan mağdur suçlayıcılıktır. Bu meslek gruplarına yönelik her şiddet haberinin akabinde çeşitli forum sitelerinde, sosyal medyada ya da haber sitelerinde “*Ama onlar da şöyle*”, “*Ama vallahi bazısı hak ediyor*” “*Onlar da çok artist.*” “*Doktorlar da hastayı*

çok bekletmeyecek öyleyse.” “Haciz maciz... Avukatlar da adamın canını mı almaya gidiyor? Başka adamın evine borç için gidilir mi?” şeklinde ifadelere tarafımızca rastlanmaktadır. Bu şekilde sağlık çalışanına ve avukata yönelik şiddet gerekçelendirilmekte, faile haklılık payı verilmekte ve mağdur olan bu meslek icracıları suçlanmaktadır.

Bahsetmiş olduğumuz bu iki farklı sektöre yönelik şiddetin ve mağdur suçlayıcılığın altında elbette pek çok parametre yatmaktadır. Fakat hiç kuşkusuz en önemli nedenlerden biri devletin bu meslek gruplarına ve üyelerine yönelik tutum ve politikalarıdır.

Bir şekilde farkındalık yaratmaya çalıştığımız mağdur suçlayıcılığın her türlüsüne bilimsel nedenlerle karşı çıktığımız tezimizde özellikle bu bölümde şiddetin spesifik hale gelmiş şekli olan meslek gruplarına yönelik şiddete dikkat çekmek istemekteyiz. Bu kapsamda tezimizin nitel araştırma içeren 3. bölümünde yer verdiğimiz sağlık çalışanlarına yönelik mülakat içeren bir saha çalışması ile bu konudaki farkındalığı arttırmaya çalıştık.

BÖLÜM 3

NİTEL ARAŞTIRMA

Tezimizin 3. ve son bölümü olan bu bölümde, ilk bölümde teorik çerçevesini çizdiğimiz, 2. bölümde ise disiplinler arası yanıyla ele aldığımız mağdur suçlayıcılık hakkında gerek Türk gerekse Amerikan toplumlarından insanlarla görüşerek farklı toplumlarda insanların farklı suç türlerinde mağdur suçlayıcılık algılarının betimlemesini yapmaya çalışacağız.

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

A. Araştırmanın Konusu ve Araştırma Sorusu

1. Araştırmanın Konusu

Her bilimsel araştırmanın bir konusu vardır. Araştırmacı bilimsel bir araştırma yapma kararında ya önce konuyu belirleyip sonra araştırma sorusuna ulaşır ya da önce özel bir soru ile yola koyulup genel ve soyut olana, araştırma alanına doğru ilerler (Punch, 2016: 35).

Bu tezin araştırma konusu ise geniş kapsamıyla “Mağdur Suçlayıcılık”, dar kapsamıyla “Türk ve Amerikan Toplumlarında Mağdur Suçlayıcılık” şeklinde ifade edilebilir.

2. Araştırma Sorusu

Araştırma soruları; projeyi örgütleyen, yön veren, sınırlarını belirleyerek projenin çerçevesini çizen, projenin yazılı hale getirilmesine katkı sağlayan ve gerekli olacak verileri gösteren bir araştırmanın en önemli hususudur (Punch, 2016: 38).

Tezin araştırma sorusu

“Türk ve Amerikan toplumlarında mağdur suçlayıcılık nasıldır?”

a. Genel Araştırma Sorusu

Genel araştırma soruları düşüncemizi yönlendiren, projeyi örgütleme noktasında önem taşıyan fakat yanıtlanacak düzeyde açık olmayan daha genel sorulardır (Punch, 2016: 34).

Tezin genel araştırma sorusu: “Türk ve Amerikan Toplumlarında mağdur suçlayıcılık nasıldır?”

b. Özel Araştırma Sorusu

Özel araştırma soruları, genel soruların ardından gelen, görgül işlemleri yönlendiren ve araştırmada esas olarak yanıtlanan sorulardır (Punch, 2016: 34).

Tezin özel araştırma soruları

- Toplumlar arasında mağdur suçlayıcılık noktasında fark var mıdır?
- Yaşa göre mağdur suçlama nasıldır?
- Cinsiyet farkına göre mağdur suçlama nasıldır?
- Mesleklere göre mağdur suçlama nasıldır?
- Eğitim durumuna göre mağdur suçlama nasıldır?
- Aynı kişilerin farklı suç türlerindeki mağdur suçlama eğilimleri nasıldır?
- Daha önce mağdur olup olmamaya göre mağdur suçlama nasıldır?

B. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, yapılan çalışma ile neyin araştırılmak istendiğini, çalışmanın hedefinde neyin olduğunu ortaya koyan bir ifadedir (Büyüköztürk v.d. 2018: 71).

1. Araştırmanın Genel Amacı

Araştırmanın genel amacı esasen genel araştırma sorusunu sorduran unsurdur. Bu doğrultuda bu araştırmanın genel amacı, Türk ve Amerikan toplumlarının mağdur algılarını, mağdura yönelik suçlayıcılıklarını betimleyebilmektir.

2. Araştırmanın Alt Amaçları

Araştırmanın alt amaçları ise araştırmanın özel araştırma sorularını ortaya çıkaran unsurlardır. Bu doğrultuda ise bu araştırmanın alt amaçları, aşağıda sorduğumuz soruların yanıtlarını öğrenmek ve ortaya koymaktır.

- Toplumlar arasında mağdur suçlayıcılık noktasında fark var mıdır?
- Yaşa göre mağdur suçlama nasıldır?
- Cinsiyet farkına göre mağdur suçlama nasıldır?
- Mesleklere göre mağdur suçlama nasıldır?
- Eğitim durumuna göre mağdur suçlama nasıldır?
- Aynı kişilerin farklı suç türlerindeki mağdur suçlama eğilimleri nasıldır?
- Daha önce mağdur olup olmamaya göre mağdur suçlama nasıldır?

C. Araştırmanın Yaklaşımı ve Yöntemi

Araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda araştırma yapabilmek doğru adımların izlenmesini gerektirir. Atılacak doğru adımlar için ise öncelikle doğru bir araştırma yaklaşımı seçilmelidir.

1. Araştırma Yaklaşımları

a. Nicel Araştırma Yaklaşımı

Nicel araştırma; nesnel olguları inceleyen, değişkenlere odaklanan, çok sayıda olay ve öznenin söz konusu olduğu, istatistik analiz gerektiren, araştırmacının tarafsız olduğu araştırma yaklaşımıdır (Neuman, 2017: 21).

b. Nitel Araştırma Yaklaşımı

Nitel araştırma; metinlere ve imgesel verilere dayanan, veri analizinde kendine özgü adımlara ve desenlere sahip araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2017: 183).

c. Karma Araştırma Yaklaşımı

Karma araştırma, bir çalışmada nitel ve nicel verilerin bir araya getirilmesini veya bütünleştirilmesini gerektiren araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2017: 14).

2. Araştırma Yöntemi

Araştırma yöntemi ise belirlenen araştırma yaklaşımının beraberinde getirdiği yöntemi yani tekniği belirleme hususudur. Her araştırma yaklaşımının kendine özgü araştırma yöntemi vardır.

Nitel araştırmada amaç elde edilen verileri evrene genellemek değildir. Nitel çalışmaların amacı ana olgunun keşfidir. Tezimizin kapsamı ve amacı doğrultusunda bu çalışmada da nitel araştırma paradigmaları tercih edilmiştir. Bu araştırma, olayı olduğu gibi araştırmaya ve var olan durumu belirlemeye çalışan betimsel niteliği taşımaktadır. Betimleme neyin ne olduğunu, bir şeylerin nasıl başlayıp nasıl devam ettiğini ya da bir durumun, kişinin ya da vakanın neye benzediğini resmetmek, çizmektir (Punch, 2016: 16).

Karşılaştırmalı bir çalışma ortaya koymayı amaçlamamızın sonucu olarak çalışma grubumuzu Türk toplumundan ve Amerikan toplumlarından ulaştığımız ve mülakat yapmayı kabul eden kişiler oluşturmaktadır

Nitel yöntem için çeşitli veri toplama teknikleri mevcuttur. Temel nitel veri toplama çeşitleri gözlemler, mülakatlar (görüşmeler), dokümanlar, sesli-görsel materyallerdir (Creswell, 2017: 191). Nitel araştırma katılımcıların önceden saptanmış cevapları seçmesi yerine açık cevaplar vermesini sağlar. Bu yöntem araştırmacı olarak iletişim kurma yeteneğimizi ayrıcalıklı kılan bir yöntemdir (Conaway, 2017: 52). Nitel bir araştırmada birden fazla nitel veri toplama yöntemi kullanılabilir.

Tezimizde nitel veri toplama yöntemi olarak ise sadece görüşme (mülakat) yöntemi seçilmiştir.

Araştırmada veriler yarı-yapılandırılmış bir görüşme formu ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin bazı avantajları vardır. Bunlar önceden hazırlanmış test ve

anketlerin sınırlılığını taşımaz. Biz de çalışmamızda genel çerçeveyi çizmesi, esneklik barındırması ve saydığımız diğer avantajları sebebiyle yarı yapılandırılmış görüşme tekniğini tercih etmekteyiz.

Görüşme formunda 7 kişisel bilgi sorusu, cinsel saldırı suçu kapsamında 4 soru, sağlık çalışanına şiddet suçu kapsamında 4 soru belirlenmiştir. Bunların devamında katılımcılara 1 adet de vakalardan bağımsız bir soru yöneltilmiştir. Yarı yapılandırılmış bir görüşme benimsendiği için temel sorular açık uçlu sorulardır ve konunun akışına göre katılımcılara ilave sorular yönlendirilmiştir. Bunun yanı sıra Amerika’da yaşayan kişiler için mülakat formu bir de İngilizce hazırlanmış ve katılımcıların cevapları daha sonra Türkçeye çevrilmiştir.

Araştırma verileri toplanmadan önce İstanbul Üniversitesi Etik Kurulu’ndan gerekli izin alınmıştır. Araştırmada 18 yaşından büyük ve tamamen gönüllü kişilerle mülakatlar yapılmıştır. Katılımcılara mülakatlar öncesinde araştırma ile ilgili gerekli bilgiler verilmiştir. Katılımcılara kişisel bilgilerinin gizli tutulacağı ve araştırma verilerinin yalnızca araştırma kapsamında kullanılacağı açıklanmıştır. Yapılan mülakatlar 10 ile 30 dakika arasında süreler içinde tamamlanmıştır.

Mülakat (görüşme) yöntemi, iki veya daha fazla kişi arasında sözlü iletişim kullanılarak araştırma konusu hakkında derinlemesine bilgi sağlayan veri toplama tekniğidir (Büyüköztürk v.d. 2018: 158).

Mülakat Yöntemi Seçenekleri

- 1- Yüz yüze Mülakat (Bire-bir, Bizzat) Mülakat
- 2- Telefonla Mülakat
- 3- Odak Grubu Araştırmacının bir grup katılımcılarla mülakat yapması
- 4- E-posta internet mülakatı (Creswell, 2017: 191).

Araştırmamızda hem yüz yüze hem internette mülakat hem de telefonla mülakat yöntemlerinden yararlanılmıştır. Türkiye’deki katılımcılarla yapılan mülakatların bir

kısmı yüz yüze bir kısmı telefonda yapılmış olup Amerika'daki katılımcıların ise hepsiyle internette mülakatlar yapılmıştır.

Mülakat Yönteminin Avantajları

- Tarihsel bilgi sağlama yönünden avantajlı olması,
- Katılımcıların doğrudan gözlemlenme ihtimali olmadığına bir avantaj teşkil etmesi,
- Araştırmacıya sorgulama hattını kontrol etme olanağı sağlaması (Creswell, 2017: 191).
- Araştırma sürecinin her anında kullanılabilir olması,
- Katılımcıların merak ettikleri hususları mülakatçının her an cevaplayabiliyor olması,
- Mülakatçı ile katılımcı arasında yüksek derecede iş birliği sağlaması,
- Mülakatçı ve katılımcı arasında güven sağlayıp hassas konuların bile ifade edilir hale gelmesi (Büyüköztürk, 2018: 158).

Mülakat Yönteminin Dezavantajları

- Araştırmayı yapan kişinin perspektifinden geçerek dolaylı bilgi sağlaması,
- Katılımcının ifade ve dil becerisi soruları anlama kapasitesinin sınırlı olması,
- Araştırmacı, katılımcının cevaplarında önyargıya sapmaya neden olabilmesi,
- Elde edilen verinin doğal bir ortamda değil tasarlanmış bir yerde elde edilmesi (Creswell, 2017: 191).
- Mülakatçının eğitiminin uzun sürebilmesi,
- Tanışmanın, mülakat yapabilecek ilişki kurmanın ve verileri analiz etmenin zaman alması,
- Görüşmecinin fiziksel görüntüsü, konuşma becerisi ve beklentileri (Büyüköztürk v.d. 2018: 159).

Mülakat Soruları Çeşitleri

— Açık Uçlu Sorular: Cevap için belli düzen sağlamayan, araştırmacının cevaplayan kişinin cevaplarından elde etmek istediği bilgiyi ortaya çıkarmaya odaklanmış olmasını gerektiren sorulardır (Büyüköztürk v.d. 2018: 163).

Örn: “... Hakkında ne düşünüyorsunuz?”

— Yönlendirici Sorular: Kişinin kendi fikrini değil sorudaki yönlendiriciliğin oluşturduğu fikri beyan etmesine sebep olan soru şekilleridir (Büyüköztürk v. d. 2018: 163).

Örn: “Türkiye’de okullarda kız çocuklarının erkek çocuklar ile okumasının engellenmeye çalışılması ve ... hakkında ne düşünüyorsunuz?”

— Birden Fazla Soruyu İçeren Sorular: İki farklı soruyu içinde barındıran sorulardır (Büyüköztürk, 2018: 163).

Örn: “Hiç ... tecrübe ettiniz mi? Ve “Sonrasında ne hissettiniz?”

— Bir Soru İçinde İki Karşıt Soru: Karşıt iki durumu aynı soru içinde barındıran sorulardır (Büyüköztürk v.d. 2018: 163).

Örn: “...’nın artıları ve eksileri nelerdir?”

— Sınırlayıcı Sorular: Soru içinde iki farklı kavramın kıyaslanmasını içeren sorulardır. Daha soru sorulurken bir kısıtlama söz konusudur (Büyüköztürk v.d. 2018: 163).

Örn: “Kadın aşçıların erkek aşçıları kadar başarılı olduğunu düşünüyor musunuz?”

— Baştan Hüküm Veren Sorular: Baştan yargı belirten ve suçlama içeren sorulardır (Büyüköztürk v.d. 2018: 163).

Örn: “Doktorların çalışma şartları kolaydır. Siz ne dersiniz?”

Araştırmanın mülakat soruları kişisel sorular ve nitel sorular olmak üzere aşağıda belirtilmiştir.

Araştırmanın Kişisel Soruları

- Katılımcının yaşı nedir?
- Katılımcının cinsiyeti nedir?
- Katılımcının memleketi neresidir?

- Katılımcının yaşadığı yer neresidir?
- Katılımcının eğitim durumu nedir?
- Katılımcının mesleği nedir?
- Katılımcı daha önce bir suçun mağduru olmuş mudur?

Araştırmanın Nitel Vaka ve Soruları

Cinsel Saldırı Suçu Vakası

30 yaşında ve uluslararası bir şirkette yönetici olan Z, Şişli'deki işinden akşam 18:00'da çıkıp bir grup arkadaşıyla buluşup akşam yemeği yemek üzere Kadıköy'e gider. Akşam 21:00'a kadar yemek yediği arkadaşlarından ayrılıp başka bir arkadaşıyla eğlence mekanına geçer. Cuma günü olması sebebiyle haftanın yorgunluğunu ve stresini atmak istemektedir. Ertesi gün tatil olmasının verdiği rahatlıkla da gece 02:00'a kadar gece kulüplerinde eğlenen Z arkadaşıyla vedalaşıp kulüpten çıkar. Kadıköy'de bulunan evine geçmek üzere taksiye biner. Taksiden köşe başında inip evinin sokağına giren Z tam binalarının önüne geldiğinde sarhoş biri tarafından تنها bir bahçeye çekilir. Orada cinsel saldırıya uğrayan Z, failin elinde silah olması sebebiyle yardım isteyememiştir. Fail silah zoruyla Z'nin üstündeki paraları da almış ve bir kişiye bile söylersen seni gelir burada öldürürüm diyerek tehdit etmiş ve Z'yi salıvermiştir. Serbest bırakılmasının ardından Z, durumu polise bildirmiştir.

Nitel Sorular

- 1- Anlatmış olduğum bu suç vakasında mağdur Z hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 2- Anlatmış olduğum bu suç vakasında mağdurun rolü hakkında ne düşünüyorsunuz? (Mağdurun başına gelen bu olayı hak edecek bir payının olduğunu düşünüyor musunuz?) Detaylandırabilir misiniz?
- 3- Anlatmış olduğum bu suç vakasında failin suç işlemesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 4- Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Sağlık Çalışanına Şiddet Vakası

A, 80 yaşındaki annesi B'yi rahatsızlığı sebebiyle kendilerine yakın Devlet Hastanesine götürmüştür. Hastaneye gittiklerinde fazla sıra beklemişler ve A bu süreç içerisinde gerilip sinirlenmeye başlamıştır. Doktorun kapısını açıp annesinin çok rahatsız olduğunu ve bir an önce onu muayene etmesi gerektiğini söylemiştir. Bu esnada başka hasta muayene etmekte olan Doktor “Bir kapıyı çalmayı bile bilmiyorsunuz. Kapat kapıyı ve sıranı bekle” diyerek azarlamıştır. Daha sonra beklemeye devam eden B, muayene sırası kendisine gelince doktor tarafından muayene edilmiş ve kendisine gerekli görülen ilaçlar yazılmıştır. Bundan 3 gün sonra B rahatsızlanmış ve hastaneye yatırılmıştır. Yapılan tüm müdahalelere rağmen B kurtarılamayarak vefat etmiştir. Annesinin ölmesini kabullenemeyen ve doktorun ihmali olduğunu düşünen A, hastaneye gelip doktoru bıçaklayarak öldürmüştür.

Nitel Sorular

- 1- Anlatmış olduğum bu suç vakasında mağdur doktor hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 2- Anlatmış olduğum bu suç vakasında mağdurun rolü hakkında ne düşünüyorsunuz? (Mağdurun başına gelen bu olayı hak edecek bir payının olduğunu düşünüyor musunuz?) Detaylandırabilir misiniz?
- 3- Anlatmış olduğum bu suç vakasında fail A'nın suç işlemesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 4- Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Vakalardan Bağımsız Soru

Mağdurun rolünün olduğu suçlar olduğunu düşünüyor musunuz? (Daha önce hiç “mağdurlar bazen başlarına gelen şeyi hak ediyor” diye düşündüğünüz oldu mu?) Detaylandırabilir misiniz?

II. ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

A. Mülakat Yapılan İnsanların Profillerinin Çizilmesi

Kod	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Meslek	Yaşanılan Yer	Önceki Mağduriyet ve Türü
K1	E	36	Lisans	Katip	Ankara	Yok
K2	E	30	Y. Lisans	Yönetim danışmanı	İstanbul	Hırsızlık
K3	E	37	Y. Lisans	E-ticaret uzmanı	İstanbul	Hırsızlık
K4	E	33	Y. Lisans	Öğr. Gör	Muş	Yok
K5	E	85	Ortaokul	Emekli memur	İstanbul	Yok
K6	E	30	Y. Lisans	Elek mühendisi	Kayseri	Trafik suçu
K7	K	25	Lisans	Doktor	İstanbul	Yağma
K8	E	22	Lise	Öğrenci	İst/Belçika	Hırsızlık
K9	K	30	Lisans	Avukat	Muş	Hakaret
K10	K	50	Lisans	Ev Hanımı	İstanbul	Yok
K11	K	74	Y. Lisans	Genel Müdür	Washington	Yok
K12	K	76	Doktora	Emekli Öğr. Üyesi	Virginia	Yok
K13	E	75	Y. Lisans	İnsan Kay. Uzmanı	Virginia	Belirtilmedi
K14	E	63	Doktora	Öğr. Üyesi	Kerry	Yok
K15	K	59	Lisans	Muhasebeci	Kerry	Yok
K16	K	27	Lisans	Yönetici	Richmond	Yok
K17	K	77	Doktora	Öğretmen	Durham	Yok
K18	K	39	Lisans	Muhasebeci	Virginia	Yok
K19	E	47	Lisans	Mühendis	Kerry	Hırsızlık
K20	E	19	Ortaokul	Kurye	Manhattan	Kasten yaralama

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyeti, yaşı, eğitimi, mesleği, yaşadıkları yer ve önceki mağduriyetleri

Bu araştırma kapsamında 10 Türk toplumundan, 8 Amerikan toplumundan, 2 de Amerika'da yaşayan Türk asıllı kişiler olmak üzere 20 farklı insanla görüşülmüştür. Katılımcılar K1, K2, K20 şeklinde kodlanmış ve kişilerin isim ve soy isimleri anonim tutulmuştur. Cinsiyetler ise kadınlar için K, erkekler için ise E şeklinde kodlanmıştır.

1. Türk Toplumuna Ait Demografik Bilgiler

Türk katılımcıların 7'si erkek 3'ü ise kadındır.

Türk katılımcıların yaş aralığı 22- 85 arasında değişmektedir.

Türk katılımcıların eğitim durumları ise ortaokul, lise, lisans, yüksek lisans olarak çeşitlilik barındırmaktadır. Katılımcılardan 1 kişi ortaokul, 1 kişi lise, 4 kişi lisans, 4 kişi yüksek lisans mezunu olduğunu belirtmiştir.

Türk katılımcıların meslekleri ise şu şekilde değişmektedir: Kâtip, yönetim danışmanı, e-ticaret uzmanı, öğretim görevlisi, emekli memur, elektronik mühendisi, doktor, öğrenci, avukat, ev hanımı.

Türk toplumundan katılımcıların yaşadıkları yerler ve sıklıkları ise şu şekilde değişmektedir: 5 kişi İstanbul, 2 kişi Muş, 1 kişi Ankara, 1 kişi Kayseri. Diğer 1 kişi ise yarı zamanlı İstanbul yarı zamanlı Belçika'da yaşadığını belirtmiştir

Türk katılımcıların 4'ü önceden bir suçun mağduru olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların 6'sı ise daha önce bir suçun mağduru olduğunu belirtmiştir. Mağdur olunan suç türleri ve sıklıkları ise şöyledir: 4 kişi hırsızlık, 1 yağma, 1 trafik suçu, 1 hakaret olarak değişmektedir.

2. Amerikan Toplumuna Ait Demografik Bilgiler

Amerikan toplumundan katılım sağlayan 10 kişinin 6'sı kadın 4'ü erkektir. Bu 10 kişinin 2'si esasen Türk asıllı olmakla birlikte uzun yıllardır Amerika'da yaşadıkları için Amerikan toplumundan sayılmışlardır. (K14 ve K15 şeklinde kodlanan 2 kişi Amerika'da yaşayan Türk asıllı kişilerdir.)

Amerikan katılımcıların yaş aralığı 19-77 arasında değişmektedir.

Amerikan katılımcıların eğitim durumları ise ortaokul, lise, lisans, yüksek lisans ve doktora olarak çeşitlilik barındırmaktadır. Katılımcılardan 1 kişi ortaokul, 4 kişi lisans, 2 kişi yüksek lisans, 3 kişi ise doktora mezunu olduğunu belirtmiştir.

Amerikan katılımcıların meslekleri ise şu şekilde değişmektedir: Genel müdür, emekli öğretim üyesi, insan kaynakları uzmanı, öğretim üyesi, muhasebeci (2 kişi), yönetici, öğretmen, mühendis, kurye.

Amerikan toplumundan katılımcıların yaşadıkları yerler ve sıklıkları ise şu şekilde değişmektedir: 1 kişi Washington, 3 kişi Virginia, 3 kişi Kerry, 1 kişi Richmond, 1 kişi Durham, 1 kişi Manhattan.

Amerikan katılımcıların 7'si önceden bir suçun mağduru olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların 3'ü ise daha önce suç mağduru olduklarını belirtmiştir. 1 kişi hırsızlık suçunun, 1 kişi kasten yaralama suçunun mağduru olduğunu belirtmiştir. 1 kişi ise daha önce bir suçun mağduru olduğunu belirtmesine rağmen suç türünü belirtmemiştir.

B. Mülakat Verileri, Verilerin Analizleri ve Bulgular

Araştırmada tüm katılımcıların ses kayıtları dinlenerek deşifre edilmiştir. Veri analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi benzer verileri belirli temalar çerçevesinde birleştirip yorumlama şeklinde yapılır. Analizde önce nitel veriler kodlanmış ardından temalar bulunmuş, kodlar ve temalar düzenlenmiş ve son olarak bulgular tanımlanıp yorumlanmıştır.

Bu araştırmada, katılımcıların verilen vaka örnekleri üzerinden mağdurun suçtaki rolüne ilişkin düşünceleri ortaya konmak istenmiştir. Yapılan görüşmelerde görüşmecilerin anlatımlarına tamamen sadık kalınmış, konuşma tarzından ya da konunun akışından anlaşılamayacak olan kısımlar ise araştırmacı tarafından parantez içi açıklamalar kullanılarak izah getirilmiştir.

Bu araştırmada ses kaydı alınmasına izin veren katılımcıların sesleri ses cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Transkripsiyon işlemi her katılımcının görüşme kaydının dinlenmesi ve ses kaydının yazıya dökülmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Ses kaydı alınmasına izin

vermeyen katılımcıların verilerinin kaydında not alma tekniği kullanılmıştır. Her katılımcı için bireysel kimliklerinin korunması amacıyla isim ve soy isimlerinin baş harfleri kullanılmıştır.

Bu araştırmanın geçerliğini ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla çalışmaya geçilmeden önce pilot çalışma yapılmıştır. Soruların anlaşılır olmasına ve soruların niteliğine dair 3 kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Bunun neticesinde anlaşılmayan ya da sıkıntı içeren noktalar düzeltilmiş ve mülakat soruları daha anlaşılır hale getirilmiştir.

Çalışmanın dış geçerliğini ve güvenilirliğini arttırmak amacıyla çalışma sürecinde yapılanlar, araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin analizi ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Araştırmacının veriler üzerinde yaptıkları kodlamaların karşılaştırılmasıyla iç güvenirliliğin artırılması amaçlanmıştır.

Mülakat tekniği ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi yapılmış ve bu analizler neticesinde baskın temalar belirlenmiştir. Bu doğrultuda cinsel saldırı suçu ve sağlık çalışanına şiddet vakası ve bağımsız soru neticesinde belirlenen temalar tablolarda gösterilecektir. Her bir konuya ilişkin tabloların altında da katılımcılardan alınan bazı alıntılara yer verilecektir.

Aşağıda cinsel saldırı suçuna ilişkin temalar ve bu temaların sıklık dereceleri gösterilmiştir. Tablo 2’de Türk toplumundaki, Tablo 3’de ise Amerikan toplumundaki cinsel saldırı suçu vakası için belirlenen temalar ve bunların sıklıkları gösterilmiştir.

TÜRK TOPLUMU	
CİNSEL SALDIRI VAKASI	
1-Mağdur hakkındaki temalar	Sıklık
Mağduru suçlama temaları	
Mağdurun tedbirsiz olduğu düşüncesi	5 kişi
Mağdurun gece geç saatte dışarıda olmasına vurgu	3 kişi
Mağdurun kıyafetine vurgu	1 kişi
Mağdura hiçbir şekilde kusur atfetmeme temaları	
Kadın erkek eşitliği	2 kişi
Özgürlük	2 kişi

2-Fail hakkındaki temalar	
Faile Yönelik Tanımlamalar	
Ahlaksız	1 kişi
Psikopat	2 kişi
Profesyonel suçlu	3 kişi
Kompleksli	2 kişi
Cani	1 kişi
3- Suça Dair Temalar	
Eğitimsizlik	4 kişi
Ailenin yetiştirmesi	4 kişi
Devletin güvenlik zaafiyeti	3 kişi

Tablo 2. Türk toplumundaki cinsel saldırı suçu temaları ve sıklıkları

1. Türk Toplumunun Cinsel Saldırı Suçundaki Temaları

a. Mağdur Suçlama

Katılımcılar tarafından cinsel saldırı vakasına ilişkin verilen cevaplar doğrultusunda üç farklı tema belirlenmiştir. Bunlar mağdurun tedbirsiz olması, gece geç saatte dışarıda olması ve mağdurun kıyafetine vurgu şeklindedir.

“Herkesin tedbirli olması gerekiyor. Kadın olsun, erkek olsun. Ben yürürken de sağıma soluma bakarım. Köpek olur başka bir şey olur. Öncelikle tedbirli olmak gerekiyor. Normal insanların yürüdüğü yerden yürümüş ama acaba tamamıyla tedbirli davranmış mı? Bunu sorgulamak lazım. Bu tabii ki ilk aşama. Bu işlenen suçu suç olmaktan çıkarmaz veya masumlaştırmaz ama suç oranını azaltabilir. O yüzden tedbirli olmakta fayda var.”
(K1, E)

“Özgürlük adı altında sen gece 2’de çocuğunu dışarı salar mısın? Ben yanlış olduğunu düşünüyorum. Gece 2’de dışarı çıkmasının tedbir açısından bir eksiklik olduğunu düşünüyorum.” (K1, E)

“Yaşam tarzı ya da kıyafetin vs kesinlikle suç olduğunu düşünmüyorum. Mağduriyette de bir neden olduğunu düşünmüyorum. Belki ancak önlem olarak ülke şartları dahilinde

dönüş yolundayken daha böyle temkinli giyinebileceği şeylerin olması vs ancak önlem olarak alınabilirdi.” (K8, E)

“Mağdur bir ahlaksızlığa uğramıştır. Mağdur duruma düşmüştür ama bir yanlışı da vardır. Saat 2’de 3’te tek başına İstanbul gibi bir yerde korumasız gitmesi kendi hatasıdır. Mağdurun suçu olduğunu düşünüyorum. Şöyle düşünüyorum. O saatte tek başına gitmemeyi mağdurun bilmesi lazım. Tedbirini alması lazımdı. Tedbirsiz.” (K5, E)”

“Bunların hepsini planlı yapmış olma ihtimali yüksek. Bunları başka insanlara da yapmış olabilir. Sadece Z’ye değil. Canice bir davranış olarak düşünüyorum. Elinde silah ile tehdit etmiş. Karşı koyması durumunda daha kötü şeyler yapma ihtimali de var. O yüzden cani bir insan olduğunu düşünüyorum.” (K8, E)

b. Mağdura Suç Atfetmeme

Cinsel saldırı vakası kapsamında Türk toplumundan katılımcılar, özgürlüğe ve kadın erkek eşitliğine vurgu yapmışlar ve mağdurun yaşadığı mağduriyette hiçbir şekilde kusurunun ve payının olmadığını dile getirmişlerdir.

“Mağdurun bu olayda hiçbir suçu yok. Erkek kadın çocuk cinsiyet vs fark etmeksizin herkes istediği saatte istediği yerden gelebilir. Eğlenceden gelebilir. Gecenin ikisi, üçü, beşi fark etmiyor. Bir insanın kendi özgürlük alanında yapmış olduğu eylemler...Bir başkasının ona tecavüz, saldırı, tehdit hakkına olanak tanımıyor. Z burada yüzde yüz mağdur diyebileceğimiz profildeki kişi.” (K9, K)

“Genel olarak bir olayda yüzde yüz suçlu olmaz diye bir söylem var ama burada yüzde yüz fail suçlu. Hatta olayda mağdurun eve gece dönmesi detaylarının verilmesinin gereksiz olduğunu düşünüyorum. Gece 2’de ister camiden namazdan gelir, isterse sabah namazından, isterse gece kulübünden gelir. Mağdurun nereden geldiğinin, ne zaman geldiğinin önemi yok. Hatta hikâyenin içinde anlatılmasa da olur.” (K2, E)

c. Fail Hakkındaki Tanımlamalar

Cinsel saldırı vakasında katılımcılar, fail için bazı tanımlamalarda bulunmuş ve bazı sıfatlar kullanmışlardır. Aşağıda katılımcıların cinsel saldırı faili hakkında kullanmış

oldukları ahlaksız, psikopat, cani, profesyonel suçlu, akıl sağlığı yerinde olmayan gibi sıfatlara ve bazı mülakat alıntılarına yer vereceğiz.

“Fail bilerek tasarlayarak takip ederek ahlaksız bir şey yapmıştır. Ahlaksızdır. En ağır cezayı almalı. Sarhoşluğu da bunu azaltmaz. Sarhoşsa da aynı cezayı çekmeli. Herkes o zaman ben sarhoştum kusura kalma der. Öyle olur mu?” (K5, E)

“Faili gözümde canlandırdığımda ruh hastası, psikopat, sorunlu bir ailede ortamda yetişmiş ve muhtemelen madde kullanan, madde bağımlısı bir kişi olduğunu düşünüyorum. Çünkü bir insanın bu kadar suçu aynı anda, çok rahat ve çok seri bir şekilde gerçekleştirmesi için ya akli dengesi yerinde değildir ya da gerçekten o an akıl sağlığı kısıtlanmıştır. Bu sebepten failin muhtemelen daha farklı suçlara da teşviki olabilecek madde bağımlılığı olduğunu düşünüyorum. Aklımda böyle bir şey canlandı.” (K9, K)

“Failin sadece şu anda işlediği tecavüz, tehdit, silahla tehdit, hırsızlık suçu var. Sırf bir olayda bile 3 suçu aynı anda işlediğine göre failin profesyonel olduğunu ve hazırlıklı olduğunu düşünüyorum. Yani silahı üstünde taşıması vs.. Öyle birden gerçekleşmiş bir olay gibi değil de sarhoş ama yaptığı şeyin idrakinde ki kimseye anlatmaması yönünde tehdit ediyor mağduru. Demek ki yaptığı şeyin, kötülüğünün farkında olmayacak bir madde etkisinde değil. Tam bir profesyonel suçlu. Bir olayda bir sürü suçu aynı anda işliyor.” (K2, E)

d. Suça Dair Tema

Türk toplumundan katılımcılar cinsel saldırı vakasında üç baskın temaya değinmiştir. Bunlar eğitimsizlik, ailenin yetiştirmesi ve devletin güvenlik zafiyeti şeklindedir.

“Bir kadının güvenliğini devlet sağlayabilmeli. Bir kadına bu haklar tanınıyorsa bir ülkede, bir kadın uluslararası şirkette yönetici durumuna gelebiliyorsa gece 2’de de rahatça, özgürce evine gidebilmelidir. Taşradan gelmiş bir insan değil bu kadın. Gece 2’de de gidebilir. İlla bir kadının bir yere gidebilmesi, kulübe gidebilmesi için erkek gerekmemeli.” (K10, K)

“Faili gözümden canlandırdığımda ruh hastası, psikopat, sorunlu bir ailede ortamda yetişmiş ve muhtemelen madde kullanan madde bağımlısı bir kişi olduğunu düşünüyorum. Ailenin kişinin suçlu olmasında etken olduğunu düşünüyorum.” (K9, K)

“Çocuk, bir yaşındaki bebek parmağıyla telefonu oynatmayı biliyor. Çocuk, kardeşine şiddet uyguluyorsa ya anneden babadan ya televizyondan görüyor ve uyguluyor. Bana göre bizim annelerimiz en başta bilinçlenmeli. Anne baba okulları çoğalmalı. Ben babayım ekmek getiriyorum, ben anneyim emziriyorum. Yok öyle dünya. Eve ekmek getirmeyle baba olunmuyor, süt vermeyle de anne olunmuyor. Kimse kusura bakmasın.” (K10, K)

“Geçmişine gitmek lazım. Ben çocuk gelişimi okudum. Bu konuda da çok şeyle karşılaştım. Aslında herkes tertemiz dünyaya geliyor ama bizim yetiştirme tarzımız, anne babalarımız, akranlarımız, akrabalarımız tarafından gördüklerimiz bizi şekillendiriyor. Yani bence anne baba. Ben burada anne babaya suç buluyorum. Sen düzgün bir anne babaysan çocuğunu da güzel yetiştiriyorsan ben inanmıyorum ki sağlıklı, suçlu birey olsun insanlar.” (K10, K)

“Suçlunun bu suçu neden işlediğine dair başka bir paylaşım olabilir. Neden bunu işleyecek yapıya dönüşmüş. Toplumun, ailesinin ya da eğitimsizliğin payı olabilir ama iki kişi arasında pay yapılacak olursa tüm pay faile ait.” (K2, E)

AMERİKAN TOPLUMU	
CİNSEL SALDIRI VAKASI	
1-Mağdur hakkındaki temalar	Sıklık
Mağduru suçlama temaları	
Dikkatsizlik ve tedbirsizlik teması	6 kişi
Gece geç saatte dışarıda olmasına vurgu	3 kişi
Dışarıda yalnız gezmesine vurgu	3 kişi
Kıyafetine vurgu	1 kişi
Mağdura hiçbir şekilde kusur atfetmeme temaları	
Hiçbir sebep mağduriyetin açıklaması olamaz	3 kişi
2-Fail hakkındaki temalar	

Faile Yönelik Tanımlamalar	
Hasta ruhlu ve anormal	1 kişi
Sarhoşluğuna vurgu	1 kişi
3- Suça Dair Temalar	
Eğitimsizlik	1 kişi

Tablo 3. Amerikan toplumundaki cinsel saldırı suçu temaları ve sıklıkları

2. Amerikan Toplumunun Cinsel Saldırı Suçundaki Temaları

a. Mağdur Suçlama

Amerikan katılımcılarla yapılan mülakatlarda cinsel saldırı vakası bazında dört farklı mağduru suçlama teması belirlenmiştir. Bunlar dikkatsizlik ve tedbirsizlik, gece geç saatte dışarıda olma, dışarıda yalnız gezmesi ve kıyafet şeklindedir. Şimdi bu temalara dair bazı alıntılara yer vereceğiz.

“Davranışların, kışkırtıcı giyinmenin, kıyafetlerin başkalarına mesaj gönderdiğine inanıyorum. Özellikle kadınların hangi mesajı gönderdiklerine dikkat etmeleri gerektiğini düşünüyorum. Geceleri dışarı çıkan kadınların çok dikkatli ve tedbirli olmaları gerektiğine inanıyorum. Kadınların çiftler halinde seyahat etmeleri her zaman daha iyi olur.” (K17, K)

“Mağdurun bazı yanlış kararları olmasa daha iyi olabilirdi. Gece geç saatlerde eve gelmek, taksiye binip sokağın köşesinde inmek gibi”. (K12, K)

“Mağdurun yaptığı riskli bir durum. Yaşadığı ülkeden dolayı ya da ben Amerika’da da izliyorum. İzlediğim bazı vakalar var. Id diye bir program izliyordum. Aynı şeyler benzer şeyler. Gece o saatte dışarda olması. Hani ben bunu mağdur suçlayıcılık olarak algılamıyorum. Yani onu suçlamıyorum ama bir tedbirsizlik olarak düşünüyorum. Farklı bir açıdan ele alıyorum. Tedbirsiz rahat düşüncesizce bir davranış sergilemiş. Bu tabi cezalandırılması gereken bir suç karşı taraf yüzde yüz suçlu. Yani orada onun suçunu tabii ki es geçemeyiz. Onun onu yapmaya hakkı yok. İsterse 5’ de eve gitsin isterse kör kütük sarhoş olsun. O ayrı bir konu. Mağduru suçlamıyorum. Arkadaşı eve bırakabilirdi.

Birlikte gelebilirlerdi. Rahat davranmış. Mesela bizler böyle bir şeyde korkarız başımıza bir şey mi gelir diye. Bu mağdurda bir rahatlık var. Doğacak sonuç onu aman aman etkilemiyor ya da ne bileyim olabilir tarzı bir rahatlık hissediyorum.” (K15, K)

“Türkiye kültürünü göz ardı edip o saatte çıkması en azından bir tedbirsizlik. Madem realite bu o zaman en azından kendini koruması için dikkatli olması gerekir diye düşünüyorum.” (K14, E)

“Bence sokağın köşesinde inmemesi gerekiyordu. Taksi şoföründen evine götürmesini istemesi gerekiyordu ve taksi şoföründen eve girene kadar beklemesini isteyebilirdi. Bu şekilde tecavüzcünün suçu işlemesini engellemesi için iyi bir şansı vardı.” (K13, E)

b. Mağdura Suç Atfetmeme

Amerikan toplumundan mülakat yaptığımız bazı katılımcılar, cinsel saldırı vakası bazında mağdura ait hiçbir özelliğın mağduriyette rol almadığını dile getirip, hiçbir şekilde mağduru suçlayamayacaklarını belirtmişlerdir. Bu düşünceye dair bazı alıntılara yer vereceğiz.

“Mağdur sadece eğlenceli bir gece geçirmek isteyen genç bir kadındır. Mağdur, başkasının işlediğı bir suçtan asla sorumlu değildir. Yanlış ya da eksik yaptığı hiçbir şey yoktur.” (K11, K)

“Mağdur tesadüflerin ve kötü niyetin kurbanıdır. Suçlu, herhangi bir diğıye saldıracaktı. Kurbanın kimliğı ya da özelliklerinin muhtemelen suçla ilgisi yok.” (K16, K)

c. Fail Hakkındaki Tanımlamalar

Amerikan toplumundan katılımcılar cinsel saldırı faili için bazı tanımlamalarda bulunmuş ve bazı sıfatlar kullanmışlardır. Bu doğrultuda belirlenen tanımlamalar “hasta ruhlu ve normal olmayan biri” ve “sarhoş” şeklindedir. Burada bazı katılımcıların faile yönelik tanımlamalarını içeren alıntılara yer vereceğiz.

“Failin tamamen hasta ruhlu ve normal olmayan biri olduğunu düşünüyorum.” (K18, K)

“Serserinin biri belli ki. Sarhoş olması da onu bilinçsiz bir davranışa itmiş. Sarhoş olmasaydı farklı yaklaşım sergileyecektim. Hani daha bir bilinçli daha kötü bir ruhla yapılmış hareket olarak düşünecektim ama sarhoşluğun verdiği o aklının başından gitmesi... Onu biraz daha böyle, bir nebze daha sarhoşluğun verdiği yanlış hareket olarak düşündürüyor.” (K15, K)

d. Suça Dair Temalar

Cinsel saldırı suçuna ilişkin vaka temelinde verilen cevaplarda, suça dair genel tema olarak eğitim atfı karşımıza çıkmaktadır. Bir katılımcı suçların azaltılması için eğitime dikkat çekmiştir.

“İnsanların eğitilmesi gerek suçların minimize edilmesi için.” (K14, E)

Aşağıda Tablo 4 ve Tablo 5’ de, Türk ve Amerikan toplumlarında sağlık çalışanına şiddet suçunun temaları ve bu temaların sıklık dereceleri gösterilmiştir.

TÜRK TOPLUMU	
SAĞLIK ÇALIŞANINA ŞİDDET VAKASI	
1-Mağdur hakkındaki temalar	Sıklık
Mağduru suçlama temaları	
Tahrik (kıskırtma)	5 kişi
Doktorun üslubunu sıkıntılı bulma	3 kişi
Bu olayda değil ama başka olaylarda doktorun hak ettiğini düşünme	1 kişi
Mağdura hiçbir şekilde kusur atfetmeme temaları	
İş yükü (stres)	2 kişi
2-Fail hakkındaki temalar	
Faile Yönelik Tanımlamalar	
Rasyonellikten uzak biri	1 kişi
Psikopat	2 kişi
Üzgün ve psikolojisi bozulmuş biri	3 kişi
Kompleksli	2 kişi
3- Suça Dair Genel Temalar	
Eğitimsizlik	4 kişi
Sistemsel Sıkıntı	4 kişi
Devletin güvenlik zaafiyeti	3 kişi

Tablo 4. Türk toplumundaki sağlık çalışanına şiddet suçu temaları ve sıklıkları

3. Türk Toplumunun Sağlık Çalışanına Şiddet Suçundaki Temaları

a. Mağdur Suçlama

Sağlık çalışanına şiddet vakası temelinde Türk katılımcıların cevapları, mağdur suçlayıcılık konusunda çeşitli temaları ortaya koymuştur. Bunlar: tahrik, doktorun üslubunu sıkıntılı bulma ve bu olayda olmasa da başka bazı olaylarda doktorun hak ettiğini düşünme.

“Mağdur suçta paya sahip. Çünkü doktor orada faile daha ılımlı, sevecen yaklaşımla yaklaşabilirdi. Çünkü failde anneyi kaybetme yakınıni kaybetme korkusu var. Doktor daha farklı yaklaşıyorsa fail doktora sempati duyacaktı belki. Etkiye tepki diyorum ben. Doktorun vermiş olduğu cevaba onda tepki oluştu. Onu da içine attı fail ve annesinin ölümüyle de o patladı. Bir ateşi yakmak için bir kıvılcım yeterli. O karşıdan onu gördüğü için onu yakmış oldu. Ahmet’in verdiği etkiye tepki. Doktor orda bir saniye sızamız var hemen ilgileneneğim diyebilseydi fail daha farklı olacaktı. O anki öfkesi de yatışacaktı failin. Ama ters bir şekilde davranmış. Zaten endişeli orda fail. Bir de doktordan azar işitince. Hepimiz insanız. Orada ne oluyor Fail daha sinirleniyor. Doktora da doğal olarak öfke duyuyor. Oysa sempati duyabilirdi. Yani çok duyuyoruz. Ama gerçekten de doktorlar insanları çok kötü azarlıyor. Benim de başıma gelmiş bir olay...” (K10, K)

“Mağdur doktorun hasta psikolojisinden hasta yakını psikolojisinden anlayan biri olması lazım. Gerek aldığı eğitimden gerek her gün görmüş olduğu hasta profilinden daha kibar daha insancıl yaklaşımda olabilir. Doktorların da böyle lakayt, ukala, azarlar gibi, kovar gibi, ezer gibi davranmaları da insanlarda doktora karşı bir kin yaratabiliyor ama bu olayda doktorun sadece bu davranışı doktorun başına gelen talihsiz olaya sebep olacak bir şey değil. O davranışın karşılığı bu değil. Doktor evet kusurludur diyemiyorum. Doktorun yanlış davranışı var mı var. Failin davranışı orantısız bir davranış” (K9, K)

“Doktorun orada bence tek sıkıntısı üsluptan kaynaklı. Diyeceğini daha farklı dile getirip adamı kıskırtmayabilirdi. Bence burada hastayı biraz kıskırtmış bunun haricinde suçunu görmüyorum doktorun.” (K6, E)

“İlk vakanın benzeri. Yani buna sağlık çalışanı ya da herhangi bir meslek grubu diye bakmamak lazım. Daha basite indirgeyerek bakmak lazım. Herhangi bir tahrik durumunda yorumlamak lazım belki de. Burada mağdurun rolü belirli oranda var diye düşünüyorum. Bir tahrik söz konusu. Belirli oranda tahrik olduğunu düşünüyorum mağdur tarafından. Nasıl ki ölen hastanın kapıyı açıp hesap sorma yetkisi yoksa doktorun da herhangi bir bireyi azarlama hakkı yok. O azarlama her türlü şeye dönüşebilir ve tahrik çerçevesinde de değerlendirilebilir. İşte kapıyı açmayı bilmiyorsunuz demesi veya kovması vs. gibi bunlar sadece spesifik meslek grubu için değil herhangi bir yerde gerçekleşebilecek olaylar. İki yetişkin birey arasında gerilimi yükseltecek herhangi bir böyle azarlama vs. başka yerlerde de gerçekleşebilecek olaylar.” (K2, E)

“Aslında bunun detayına inmek lazım öncelikle. Doktor üslubuna her zaman dikkat edip tedbirli olmalı. Bu işin ilk tarafı. Doktorun öyle azarlama gibi bir hakkı yok. Tabii ki de hasta da pata küte mi daldı ne yaptı bilmiyoruz ama düzgün bir şekilde girdiğini varsayarak doktorun öyle azarlamaya hakkı yok. Sonrasında da fail hasta annesini kaybettiği için travma yaşamış. Yaşadığı travmayla ilgili böyle bir refleks göstermesi haklı değil ama muhtemel bir sebep olabilir. Doktor bunun yolunu yapmış yani. Doktorların böyle davranmaya hakkı yok. Üslubu tetikledi.” (K1, E)

“Doktorun bağırmaya hakkı yok o zaman hasta da gelir bir tane tokat atar, bağırır. Ölümüne sebep olacak bir şey değil ama tetikleyici. Doktor yüzde 20 adam yüzde 80 suçlu diyebilirim. Bir doktor aynı zamanda insan psikolojisinden daha iyi anlamalı. Karşısına her tür insan çıkabilir. Sonuçta sanırım psikoloji dersleri de alıyorlar. Bizden çok daha bilinçliler normal insandan. Öyle bağırarak çağırarak azarlayarak yaparsan... Karşında nasıl biri olduğunu bilmiyorsun. (K1, E)

“Bazı doktorlar gerçekten egoist oluyor. Sen kibar yaklaştığın halde. Ne var, nereden geldin? Bekle, şurada otur, anlat!” tarzındaki emir kipiyle konuşması gerçekten insanı

irrite eden bir durum. Bazılarının gerçekten bu durumu hak ettiğini düşünüyorum bazı doktorların. Bir kere bir doktor benden bir form doldurmamı istemişti. Ben de formu doldurmak için kalem istedim. Kalemim yok bir kalem alabilir miyim dediğimde beni azarlamıştı. “Ben sekreter değilim git nereden buluyorsan bul” diye. Gayet kibar bir şekilde “Kalem alabilir miyim?” dedim ama formu da zaten önüme fırlatmıştı. Benim bu doktora en fazla yapacağım şey kendi içimden kin duymak olur. Ne lanet adammış ya da en fazla kendi içinden kin duymak olur. Şikayet etmek olabilir. Ya da bir daha buna gelmem diye içinden düşünürsün. Bu doktorun başına bir şey geldiğini duysam evet hak etmişti de derim. Bunu sırf doktorlar için değil, iş yerinde bir memurun da gelen bir müşteriye, diyelim elektrik faturasını yatırmak isteyen kadına öyle davranması da aynı şekilde. Sırf doktor değil yani.” (K6, E)

b. Mağdura Suç Atfetmeme

Sağlık çalışanına şiddet vakası neticesinde Türk toplumundan katılımcıların cevapları ortaya koyduğu temalardan biri de mağduru hiçbir şekilde suçlamamadır. Bu doğrultuda mağdura hiçbir şekilde suç atfetmeyen kişiler özellikle mağdur doktorun iş yükü ve stresine dikkat çekmişlerdir. Aşağıda bu doğrultuda bazı alıntılara yer vereceğiz.

“Mağdur doktor suçsuzdur. Herhangi bir suç payı bulmadım. Azarlandığına ya da kötü muamele gördüğüne inanyorsa bir insanın karşısındakini öldürebileceği anlamına gelmiyor. İşini yapmaya çalışan bir insanın karakterinin yansıttığı şekilde karşısındaki insana daha duygusal davranabilir ya da sırasını beklemesi gerektiğini söylerken daha ciddi söyleyebilir, daha farklı söyleyebilir. Bu öldürülmesi ya da şiddetin farklı bir versiyonuna maruz kalmasına sebep olmamalı. Sebep değildir bence.” (K7, K)

“Doktor vazifesini yapmıştır. Hiçbir suçu yoktur. O da stres altındadır. Bir sürü başka hasta vardır. Onların hakkını yememek için ve de hastanın kibar davranmasını öğrenmesi için söylemiştir. Burada doktorun kadıncağızın vefat etmesinde bir taksiri yoktur. İlacını vermiş. Hastaymış, günü gelmiş, saati gelmiş, vefat etmiş.” (K5, E)

“Sen diyelim bir avukat bürosunda görevlisin. Biri danışmaya geliyor veya mahkemelik işi var. Yalnız diğerleri de var. Kapıyı açıp içeri giriyor. Benim böyle işim var bekleyemem diyor. Sen de diyorsun bekleyenler var onların hakkını gasp ediyorsun. Bu olay da buna benzer.” (K5, E)

“Doktorun azarlaması mağduriyetinde etken değildir. Doktor azarlamıştır ama diğeri katildir ve üç gün sonra cinayet işleyecek kötü bir adamı azarlamıştır. Yani doktorun imkânı olsa buna bakmaması gerekir. Annesini bilemem ama kendisini üç gün sonra katledecek kişiyi azarlamak şöyle dursun o kişiyle karşı karşıya bile gelmemesi gereken bir konumdadır. Burada yine bir mantık hatası vardır. Doktorun da fazla hasta bakmaktan ve hastaların gayri medeni davranışlarından dolayı gerginliği vardır. Doktor cinayet işlememiştir. Azarlayarak hastaya ya da hasta yakınına herhangi bir kötülük yaptığını düşünmüyorum. Çünkü o kişi o kadar kötü bir birey ki üç gün sonra annesinin ölmesinden dolayı sağlık çalışanını hayattan koparacak kadar kötü bir birey. Yüzde sıfır nokta bir bile doktoru suçlamam.” (K3, E)

c. Fail Hakkındaki Tanımlamalar

Sağlık çalışanına şiddet vakasında Türk katılımcıların vakanın failine yönelik tanımlamaları “rasyonellikten uzak, psikolojisi bozulmuş ve üzgün, kompleksli, psikopat” şeklindedir. Faile yönelik bu tanımlamaları içeren alıntılara aşağıda yer vereceğiz.

“Kadın zaten seksen yaşındaymış. Hastalıkları ağır basmış olabilir. Failde bence biraz psikopatlık var. Sen benim hastamla nasıl ilgilenmedin diyen psikopat tiplerden olabilir. Yani bence psikopat gidip öldürdüğüne göre”. (K6, E)

“Yani fail tamamen olayları yanlış yorumlayan... Doktor üç gün önce annesini on beş dakika, bir saat... Her neyse işte erken muayene etseydi sanki annesinin hayatı kurtulacak gibi yanlış yorumlamalar yapıyor ki doktorun bir hatası varsa bile bunu yine yargı yoluyla çözmesi gerektiğini mal praktis davası açması gerektiğini bilmeyen hem cahil hem şiddete meyilli biri. Kendisine hiçbir faydası olmayan, annesini kaybetmesinin üstüne kendi

hayatını da karartacak bir aksiyon alacak bir rasyonellikten uzak bir birey olduğunu düşünüyorum.” (K2, E)

“Failin bıçaklaması tamamıyla fiyasko. Hastanede sıra beklerken ki tutumu da buna yol açmış olabilir. O da doktordan annesine bakmasını daha nazik bir şekilde isteyebilirdi belki. Bir şeyi değiştirir miydi bilmiyorum. Failin bakışı doktora yoğunlaşmış sonra daha artmış ve annesinin ölümünden dolayı da doktoru suçlu bulmuş. Psikolojisi bozulmuş ve üzgün de olabilir. Bence normal bir davranış değil. Fail kusurlu.” (K8, E)

“Kompleksli biri. Yani sağlıklı bir insan, doktor azarlarsa bile onu çok kafaya takmaz. Gerektiği kadar tepki gösterir, konuyu kapatır. Doktordan ziyade... Bu adam doktoru öldürmese trafikte birini öldürür. Bazı sıkıntıları olduğunu düşünüyorum. Sağlıklı olduğunu düşünmüyorum.” (K1, E)

d. Suça Dair Genel Temalar

Sağlık çalışanına şiddet vakası temelinde ortaya çıkan bir başka ana tema ise suç ile ilgili genel görüşlerdir. Türk toplumundan katılımcılar, bu doğrultuda suçun genel nedenlerine atıfta bulunarak “eğitimsizlik, sistemsiz sıkıntı ve devletin güvenlik zafiyeti” temalarına değinmişlerdir.

“Şiddeti hak ettiklerini düşünmüyorum. Bıçaklamayı canilik olarak düşünüyorum. Antep’te bir oğlan vardı. On altı yaşında ve dedesi kanser. Dedesinden emekli maaşı alıyormuş. Doktora dedem ölürse seni öldürürüm demiş. Hastanede polis yok mu, özel tim yok mu, zırt yok mu? Demek ölmesini istiyorlar. Devlet suçlu. Yüzde yüz devletin ihmali var. Şimdi yine birinin elini ısırmış, bırakmış mahkeme. Özellikle yapıyorlar. Ahengin bozulmasını istiyorlar Türkiye’de. Çünkü kötülükten besleniyorlar.” (K5, E)

“Doktor olarak ise şunları söyleyebilirim. Toplumumuzda aciliyet halkası çok bozuk. İnsanlar ağrılarının giderilmesini ve sedasyonu aciliyet olarak algılıyor ama aslında bunlar ölümcül şeyler değil. Acile başvurması... Aslında şöyle ülkemizde sağlık okur yazarlığı yok. İnsanlar hangi durumda nereye başvurması gerektiğini bilemiyorlar. Bunun için bu aile hekimliği uygulaması getirildi yurt dışındaki gibi. Çünkü ana kaynağı

İngiltere'ydi. Oradaki gibi doğru şekilde uygulanmadığından yine şu an hastanelerde randevu problem. Acil servislerin yoğunluğu, insanların şikayetleri ve semptomları ve hastalıklarından bağımsız branşlara başvurmaları gibi negatif şeyler olabiliyor. Popülist politikalar, halkın oy için şımartılması, diğer hiçbir devlet kurumunda alamadıkları hizmeti sağlık sektöründe vermeye çalışmaları...". (K7, K)

"Kendi duygularını, nefretlerini ya da hınçlarını rahatça performe edebilecekleri bir ortam oluyor hastane. İnsanlar da çekinmeden bunu yapıyorlar." (K7, K)

"Esas suçlu sistem. Bu kişileri cahil bırakan denetimsiz nüfus yığılmasına neden olan doktor hasta ilişkisini bir dönem doktoru mutlak üstün hastayı mutlak ona muhtaç bir varlık olarak eklemelendiren sistem. Eğitimsizlik... Cahillik... Cehaletin sistematik şekilde desteklenmesi... Cehaletin sistematik olarak desteklendiği toplumlarda, hastalar doktorlara ya da kendisini aşağı gördüğü kişilere karşı daha cesaretle davranmaktadır. Yani o sistematik cahillik o cinayeti işlemiştir. O kişi işlemese bile o cinayeti işleyebilecek toplumda belki de yüzbinlerce kişi vardır. Bir döngü bu." (K3, E)

"21 yüzyılda medeni ülkelere baktığımızda şiddet devletin uygulama tekelindedir. O da çok adil bir yargılama neticesinde ve kısıtlı şekilde uygulanabilir. İdam cezalarının kaldırılmış olması batı dünyasında. Şiddet bir bireyin anlık tepkilerine... Varsayalım ki hak edilmiş bir şiddet... Ahlaki açıdan bakıldığında çok ağır bir mağduriyete can kaybına sebep olmuş olsa dahi o şiddeti bireyin uygulama salahiyeti yoktur. Eğer bunun önü açılırsa önüne gelen önüne gelene şiddet uygular. Bu da zaten çürümüş olan toplumu korkunç bir şiddet sarmalına iter. Bireyler, hatta toplumun kendisi "o şiddeti hak etmişti bu hak etmemiştir" diyemez. Burada evrensel normlar toplumsal normların çok üstündedir. O toplumlarda suç sayılabilen bazı hareketler. Mesela Türkiye'nin Güneydoğusunda suç sayılan bazı davranışlar Ege'de değil. Namus meseleleri vs. Kültürel, zamanla değişebilen, kişilerin son derece suistimaline açık konular. İnsanlar kimin şiddete layık olup olmadığını, toplumlar da kimin ve neyin şiddete layık olup olmadığını karar veremezler." (K3, E)

AMERİKAN TOPLUMU	
SAĞLIK ÇALIŞANINA ŞİDDET VAKASI	
1-Mağdur hakkındaki temalar	Sıklık
Mağduru suçlama temaları	
Doktoru kaba bulma	5 kişi
Tahrik (kışkırtma)	3 kişi
Mağdura hiçbir şekilde kusur atfetmeme temaları	
İş yükü (stres)	2 kişi
2-Fail hakkındaki temalar	
Faile Yönelik Tanımlamalar	
Annesi hakkında endişeli biri	2 kişi
Kederli biri	4 kişi
Öfkeli biri	2 kişi
Akıl sağlığı yerinde olmayan biri	2 kişi
Onuru kırılmış biri	1 kişi
3- Suça Dair Temalar	
Sistemsiz sıkıntı	2 kişi
Devleti suçlama	2 kişi
Eğitimsizlik	1 kişi

Tablo 5. Amerikan toplumundaki sağlık çalışanına şiddet suçu temaları ve sıklıkları

4. Amerikan Toplumunun Sağlık Çalışanına Şiddet Suçundaki Temaları

a. Mağdur Suçlama

Amerikan katılımcılar ile yapılan mülakatlarda sağlık çalışanı vakasındaki mağdura ilişkin baskın temalar “tahrik ve doktorun kaba olması” şeklindedir. Aşağıda mağduru suçlayıcı bu temaların olduğu bazı alıntılara yer vereceğiz.

“Kabalık, birini öldürmek için bir sebep değildir ama doktor, sanırım faile ve annesine yardım edebilirdi. Davranışları ile de daha kibar olabilirdi. Faili azarlamasaydı ve onu güvende hissettirseydi durum farklı olabilirdi.” (K17, K)

Amerika’da yaşamakta olan Türk asıllı katılımcı ise kendi tecrübelerini ve görüşlerini Türkiye ve Amerika’yı kıyaslayarak şu şekilde belirtmiştir:

“Türkiye şartları ve Amerika şartları farklı tabi. Amerika’da doktorlar hastadan korkuyor, ciddi davalar açılıyor. Avukatlar böyle çok yüksek meblağlara dava alıyorlar. Doktorlar kendilerini sigortalatıyorlar. Hastalardan yana mağduriyet yaşamayayım diye. O derece hastalar önemli. Türkiye’de doktorların böyle bir üstten bakmaları hastaları çok önemsememe gibi bir durum var. Bu da bir gerçek... Ayrıca şu da var: Doktorun baktığı hasta sayısı çok fazla Türkiye’de. Doktorun da belki psikolojisi bozuluyor... O kadar hastayı taşıyamıyor ama yine de daha insani davranması... Orada insan canıyla uğraşıyor. En sevdiği insanı kaybetmek istemiyor. Hani sıranın bir an önce kendisine gelmesini istiyor. Bunu hepimiz yaşıyoruz hastanede. Ben kesinlikle doktorun ölümü hak ettiğini düşünmüyorum. Kusuru sadece davranışsal olarak... Hasta, annemi alın dediğinde daha kibar beyefendi sıranızı bekleyin bakın hasta muayene ediyorum. Belki bu kadar kusuru olabilir. Ötesini bilemem... Belki gerekli tetkikleri yaptırmadı, kadını başından mı gönderdi, kadın ne sebeple öldü onları bilmiyorum. Onları bilmediğim için tam bir yargıya varamam doktor ile ilgili...” (K15, K)

“Doktor hatalı olsaydı fikrim değişirdi. Sağ bacağı kesilecekken sol bacağı kesilmesi çok büyük bir hata ama buradaki durumu bilmediğim için... Yine doktoru öldürmeye hakkı yok. Dava açılır, ceza alır ama öldürmeyi düşünmezsin. Düşünsen bile uygulamazsın. Benim de öldürmek istediğim doktorlar oldu. Mesela kardeşimin hastalığında ama öldürmedim. Çok sinirimi bozan bir doktor oldu. Böyle azarladı falan. Bizim o zor şartlarımızda. İşte biz başka hastaneye sevk olacağız deyince... Adam “ne demek, nasıl böyle bir şey yaparsınız?” Nasıl bağılıyor. Kardeşim duyacak diye çekiniyorum. Ben alttan alıyorum kardeşim duymasın diye. Onu hissediyor ya. Yoksa o bağıracak ben susacağım... Ben sizin için geldim, size zaman ayırdım. Başka bir hakaret cümlesi söylemiyor ama çok bağılıyor. Ben haklısınız doktor bey diyorum. O zaman gerçekten şu adama nasıl zarar verebilirim dedim. Öyle içimi yaktı ki... Normalde yapar mıyım yapmam. Allaha havale ettim... Hala da beddua ederim aklıma geldikçe... Olay bu. Kimse ölümü hak etmez yaptığı davranıştan dolayı...” (K15, K)

“Failin başlangıçtaki davranışları güzel. İlk başta kapıyı çalıp annesinin rahatsızlığını doktora aktarması güzel. Aslında bir evlat olarak reflekslerini ve yapması gerekeni yapmış fakat belki hastanenin etik kurallarını bilmemiş. Fakat doktor da aynı kuralı bilmemiş hastasını azarlamış onu tahrik etmiştir. Fakat failin onurunun kırılması doktorun öldürülmesi veya bıçaklanmasını gerektirmez. Bu da eğitimsizlik ile alakalı bir şey. Doktorun da eğitimi yeterli değil. Hastasına nasıl muamele etmesi gerektiğini bilmiyor. Belki de aşırı iş yükünden. Hastanın da eğitimi yeterli değil. Böyle bir davranışın, bir insanın hayatını sonlandırmaya matuf bir adım... Kendisinde bir yetki görüp veya aklının kontrolünü kaybedip saldırgan hale geçmiştir. Ben saldırganı suçlu buluyorum ama her ikisinin de temelinde eğitimsizlik var. Doktorun mesleki yeterliliğinde, hastasına karşı nasıl muamele etmesi gerektiğinde bir kusur var. Hasta sahibinin de daha sonraki davranışı ile çok ciddi, bir insanın öldürülmesi kadar ciddi bir suç işlediği kanaatindeyim.” (K14, E)

b. Mağdura Suç Atfetmeme

Amerikan toplumundan bazı katılımcılar hiçbir şekilde mağdurun suçlanmasını, mağdura kusur atfedilmesini kabul etmediklerini dile getirmişlerdir. Bu doğrultuda doktorların iş yüküne ve stresli olmalarına değinilmiştir. Aşağıda bu düşüncelerden oluşan bazı alıntılara yer vereceğiz.

“Doktorlar çok iş yükü ile çalışan ve stresli meslek sahipleridir. Bu yüzden olayda da doktor stres altında sert cevap vermiş olabilir. Ben olayda doktorun hiçbir şekilde yanlış bir şey yaptığını düşünmüyorum. Bana göre sadece işini yapmaya çalışan biri.” (K19, E)

c. Fail Hakkındaki Tanımlamalar

Sağlık çalışanına şiddet vakası akabinde soruları yanıtlayan katılımcıların cevapları neticesinde fail hakkında bazı baskın temalar ve tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Amerikan toplumundan katılımcıların sağlık çalışanına şiddet vakasının faili hakkındaki bu tanımlamalarına yer verilecektir.

“Failin hareketi yanlıştı ama aynı zamanda annesi hakkında son derece endişeli olduğu için anlaşılabilirdi. Davranışları anlaşılabilir fakat asla mazur görülemez.” (K13, E)

“Fakat doktor da aynı kuralı bilmemiş hastasını azarlamış ve onu tahrik etmiş, onurunu kırmıştır. Fail, onuru kırılmış biridir. Fakat failin onurunun kırılması doktorun öldürülmesi veya bıçaklanmasını gerektirmez.” (K14, E)

“Psikolojisi bozuldu. Kolay bir şey değil. İnsan birini kaybettiğinde, zarara uğradığında, canı yandığında yani birilerinden, ona sebep olan birilerinden hıncını alma hissi duyuyor ama demek ki failde bu hırs hınç çok fazla olduğu için onu yanlış harekete sevk ediyor. Yoksa dediğim gibi bu hissiyat oluyor yani. Keşke şöyle olmasaydı, doktordan mı kaynaklı, doktor iyi mi bakmadı, şunu mu yapmadı... Bu zincirleme sorular hep oluyor. Her hasta yakınında üç aşağı beş yukarı vardır ama hiçbir normal insan gidip bunun intikamını almayı düşünmez. Ya gider hakaret eder. Sen ne biçim doktorsun der içini boşaltır ya da Allaha havale ediyorum seni der çeker kapıyı gider. Canı Allah alır, Allah verir. Ölümü hak etmez.” (K15, K)

“Fail, hastane ziyareti sırasında annesinin bakımı ve sağlığı konusunda belli ki üzgün ve endişeliydi. Bu durum ve doktorun davranışı onun mantıksız davranmasına yol açtı.” (K12, K)

“Benim tahminim, failin günlük yaşamında bazı şeyler için sık sık başkalarını suçladığıdır. Yine aynı şeyi yaptı. Doktoru öldürmeye karar vermesi bence failin sorunlu ve akıl sağlığının kıt olduğunu gösteriyor.” (K17, K)

d. Suça Dair Genel Temalar

Sağlık çalışanına şiddet vakasına ilişkin yapılan mülakatta Amerikan toplumundan verilen cevaplar neticesinde suça dair genel temalar ortaya çıkmıştır. Bunlar sistemsel sıkıntı, eğitimsizlik ve devleti suçlamadır. Suça ilişkin genel nedenlere dikkat çeken iki katılımcı mağdur ve faile ilişkin temaların yanı sıra daha geniş bir perspektifle suçun nedenlerine değinmiştir. Aşağıda bu alıntılara yer vereceğiz.

“İlaveten bunların bir eğitimsizlik meselesi olduğuna inanıyorum. Toplumsal... Belki ekonomik durumları ile de ilişkilendirilebilir. Sinir sistemlerinin bozulduğuna, birçok insanın kendini dahi kontrol edemeyip öfke patlamaları yaşadığına inanıyorum. Ayrıca eğitim düzeyleri düşük olunca aşırı güç kullanımı, karşı tarafı mağdur etme veya kendi onurunun rencide edildiğini düşünerek karşı tarafı öldürmeye yeltenme gibi anormal davranışlar sergileyecek çok insan olduğuna inanıyorum.” (K14, E)

“76 yaşında bir insan olarak hayatta tüm sorunların temelinde ve çözümünde eğitim olduğuna inanırım. Eğitimi de sağlamak devletlerin görevidir. Dolayısıyla bu olayda ele alınması gereken çok daha büyük konular vardır bence.” (K12, K)

Aşağıda Tablo 6 ve Tablo 7’ de, Türk ve Amerikan toplumlarına yönelttiğimiz bağımsız soru olan “Vakalardan bağımsız şekilde genel olarak mağdurun mağduriyetini hak ettiğini düşündüğünüz suçlar var mıdır? Varsa bunlar hangileri?” sorularının yanıtları tablolatırılmıştır.

TÜRK TOPLUMU	
VAKALARDAN BAĞIMSIZ MAĞDUR SUÇLAYICILIK	
1-Mağduru Genel Olarak Suçlayanlar	Sıklık
Katılımcılar Tarafından Mağdurların Suçlandığı Suç Türleri	
Aile İçi Şiddet Suçu	1 kişi
Hakaret Suçu	1 kişi
Şiddet Suçu (Kasten öldürme veya yaralama)	2 kişi
Çevrimiçi Dolandırıcılık Suçu	1 kişi
Mağduru Suçlamayanlar	
Hiçbir Suçta Mağduru Suçlamayanlar	3 kişi

Tablo 6. Türk Toplumundan Katılımcıların Mağdur Suçlayıcılık Yaptığı Suç Türleri ve Sıklıkları

5. Türk Toplumundan Bazı Katılımcıların Genel Mağdur Suçlayıcılıkları ve Belirlenen Suçlar

a. Katılımcıların Mağdur Suçladıkları Suç Türleri

Yapmış olduğumuz mülakatta katılımcılara yöneltilmiş olduğumuz bağımsız soru neticesinde Türk toplumundan bazı katılımcılar aile içi şiddet suçu, hakaret suçu, şiddet suçları ve çevrimiçi dolandırıcılık suçlarının mağdurlarını suçlu bulduklarını dile getirmişlerdir. Bunlara dair bazı alıntılara aşağıda yer vereceğiz.

“Bir kadın evde şiddet görüp yıllarca bunu çekiyorsa mağduriyetinde kendi payı var. Çekmeyecek. Niye maruz kalıyorsun? Annen varsa annene baban varsa babana yoksa devlete sığın. Oluyor. Okuyoruz ya. Yıllarca eşinden şiddet görüyordu sonra eş tarafından bıçaklandı, öldü. Neden yıllarca şiddet görüyor? Neden? Onun annesi babası yok mu? Sahipsiz. Neden orada kalıyor? Bir kadın bir evde şiddet görüyorsa durmamalı diyorum ben. Neden? Neden yıllarca şiddet görsün? Görmemeli. Senin kadrin kıymetin bilinmiyorsa sen o evi terk etmelisin. Neden o boyuta kadar geliyor?” (K10, K)

“Hakaret suçunda mağdurun hak ettiği olabiliyor. Karşıdaki insan sana öyle bir şey yapıyor ki sen o an istemsiz bir şekilde hakaret edebiliyorsun. Ben o davranışın aynısını ona yapamıyorum ama ne yapıyorum, hakaret ediyorum. Hakaret suçunu gerçekleştirmiş olabilirim. Ona örnek verebilirim. Bana şiddet uygulayana ben şiddet uyguladığımda ben de fail oluyorum. Karşıdaki mağdur ama aslında suçlu. Çevremde gördüğüm bir şeyi söyleyeyim. Trafikte mesela üstüne araba kırıyor, üstüne sürüyor. Sen de ne yapıyorsun ne ediyorsun diyorsun. Adam sonra sana küfrediyor, önünü kesiyor. Sen de fiziksel olarak daha güçlüysen şiddet uyguluyorsun. Baktığımızda buradaki kişi mağdur, sen şiddet uyguladığın için fail oluyorsun ama aslında değil. Roller tam tersi. Bunun gibi pek çok örnek çoğaltılabilir...” (K9, K)

“İnsanın telefondan dolandırılması ya da şu suça karıştınız sizi emniyetten arıyorum bize 50 bin lira gönderin bu suçu kapatalım dendiğinde insanların para göndermesi ona inanması böyle bir şeye inanması. Sen iyi ki dolandırılmışsın diyorum. Hak ediyorsun böyle bir şeyi diyorum. Saflıklarından kaynaklanan bir şey. Mağdurun hak ettiğini

düşünüyorum. “Adınız suça karıştı, bana 80 bin 100 bin para gönder, dosyayı kapatayım” dendiğinde para göndermesi. Kendi hakkını arayamıyor. Ya arkadaşım benim bir suçum yok. Varsa mahkemede zaten çıkar. Para verip sildireyim demek hak ettiği anlamına geliyor.” (K6, E)

“Bazen mağdurların başına gelen şeyi hak ettiğini düşünüyorum. Mesela dayak. Bazen mağdur hak ediyor. Mesela trafikte adam hakkını yiyor, önüne kırıyor, trafik kurallarına uymuyor, gidiyor önüne geçiyorsa ya da mesela sırasını beklemiyorsa önüne geçiyorsa. Komşu ısrarla ses yapıyorsa, tatlı dilden anlamıyorsa vs. Sonuç alınamıyorsa şiddet doğurabilir ve hak edilmiş olunabilir. Tahammül sınırlarını zorluyorsa bu başka bir seviyeye geçebilir.” (K1, E)

“Mağdurun bazen hak ettiği durumlar olduğunu düşünüyorum açıkçası. Mağdur olduktan sonra... Mağdura dönüşüyorlar tamam ama mağdur olma durumunda da bazı olaylar gerçekleşiyor. Bu olayların olmasında da kendilerinin payı var. Bu olayların onların mağduriyetine dönüşme yolunda da kendilerinin payı olabilir. Ben böyle olaylar olduğunu düşünüyorum. Bu şekilde de mağduriyetleri azalır mı diyeyim. Karşı tarafın evet yani öyle olaylar oluyor. Mesela trafik kazalarında belli başlı kurallara uyulmayınca ya da haksız yere de olabilir. Kazanın birinci sebebi olmasa da bu kişi kazayı yaptığında mağdur oluyor ama yine de orada trafik kurallarına uymayarak kazanın riskini arttırıyor. Bu da bunlara örnek olabilir.” (K8, E)

b. Katılımcıların Mağduru Hiçbir Şekilde Suçlamaması

Türk toplumundan bazı katılımcılar bağımsız soruya yanıtlarında, hiçbir suçta mağduru suçlamanın doğru olmadığını belirtmişlerdir. Buna dair alıntılar aşağıdadır.

“Kesinlikle yok. Maruz kaldığı suç da önemli. Tecavüz ya da cinayet yaralama ya da canına, malına zarar verme gibi suçlara hiçbir şekilde maruz kalınmamalı. Hiçbir suç yok ki mağdur başına geleni hak etti diyeyim. Tam bütün olarak değerlendirilmeli. Suça teşvik edebilir karşı tarafı ama olayın bu şekilde sonuçlanmasını hak etmiyor. Mümkün değil bu. Bir insanı her anlamda tahrik edersin. Bazen bakıyorsun, en uysal insan bile

canavara dönüşebiliyor. Bu gibi durumda bile olayın çok ileriye gitmesine sebep değildir. Kesinlikle bu suça maruz kaldı ve hak etti diyebileceğim bir şey yok. (Tahrik altında bile doğru davranıştan ayrılmamalı diyor) Bir kişinin canına, ırzına, malına zarar verirsin, emeğine zarar verirsin. Çalışma ortamlarında oluyor böyle şeyler. Bu gibi suçlarda da kesinlikle mağdur şöyle yaptı şöyle yapmasaydı hak etti diyemeyiz.” (K4, E)

“Mağduru suçlamak bence suçu desteklemektir. Ben böyle bir şeyi yapamam.” (K3, E)

“Bu konu benim hassas olduğum bir konu. Dolayısıyla herhangi bir suçta mağduru suçlamam söz konusu olamaz. Hiçbir suçun mağduru yaşadığı mağduriyeti hak etmiştir diyemem. Hayır.” (K7, K)

AMERİKAN TOPLUMU	
VAKALARDAN BAĞIMSIZ MAĞDUR SUÇLAYICILIK	
1-Mağduru Genel Olarak Suçlayanlar	Sıklık
Katılımcılar Tarafından Mağdurların Suçlandığı Suç Türleri	
Aile İçi Şiddet Suçu	1 kişi
Şiddet Suçu (Kasten Öldürme veya Yaralama)	5 kişi
Hakaret Suçu	3 kişi
Cinsel Suçlar	1 kişi
Suç Türü Belirtmeyen	2 kişi
2-Mağduru Suçlamayanlar	
Hiçbir Suçta Mağduru Suçlamayanlar	1 kişi

Tablo 7. Amerikan Toplumundan Katılımcıların Mağdur Suçlayıcılık Yaptığı Suç Türleri ve Sıklıkları

6. Amerikan Toplumundan Katılımcıların Genel Mağdur Suçlayıcılıkları

a. Katılımcıların Mağdur Suçladıkları Suç Türleri

Bağımsız soru doğrultusunda bir kişi aile içi şiddet suçunda, beş kişi şiddet suçlarında, üç kişi hakaret suçlarında, bir kişi cinsel suçlarda mağduru suçlamıştır. İki kişi de suç türü

belirtmeden bazen mağdurların yaşadıkları mağduriyeti hak etmiş olabileceklerini savunmuştur.

“Hakaret eden biri olmadıkça kimsenin kendisine karşı uygulanan şiddeti hak ettiğini düşünmüyorum. İnsanların başkalarını tuzağa düşürerek kötü olaylara ve kendi mağduriyetlerine katkıda bulunabileceğini düşünüyorum.” (K17, K)

“Var tabii. Aile içi ilişkilerde pis ilişkiler oluyor. Evlat babasını öldürüyor. Bence yüzde yüz haklı. Madalya bile verilebilir biraz daha abartayım. Bunun bence başka temizlenme yolu yok. O adam ölmeyi hak ediyor. O adamın yaşama hakkı yok. Enstest ilişki var. Evlatlarına zarar veriyor. Bu adamı o kızlar öldürse, ben o adamı mağdur görmem. Benim görüşüm bu. Hukukçular insani bulur bulmaz bu beni ilgilendirmiyor. İnsan olarak yeryüzünde yer almaya hakkı yok bence. Bana göre yok.” (K15, K)

“Yine bariz bir örnek vereceğim. Her gün kendine işkence yapan adamı öldüren bir kadın vardı Türkiye’de. Birgün öldürüyor ne yapsın. O onu öldürmezse, o onu öldürecek. O kadın haklı yani hatta çok tartışıldı ceza alsın mı almasın mı? Burada da kadın ne yapabilir. Adam canına tak ettirmiş. Burada nefsi müdafaa vardır. Herhalde hukukta böyle bir şey vardır. Sopayla dövüyor kesici aletle bir şeyler yapıyor. Yine aynı olay vuku bulduğundan kadın adamı öldürüyor. Ben burada kadını suçlayamam. O adam mağdur olamaz. Mağdur karşı taraf. Bir günlük bir mağduriyet de değil. Periyodik yapılan bir işkence. Babası evine gideyim diyor, olmuyor, Ayrılalım diyor, olmuyor. Bu vakaları çok görüyoruz Türkiye’de. Hiçbir şekilde kurtuluşu yok. Ne yapabilir? Canı da yanınca, aşırı baskı altında kalmış. Şundan kurtulayım yeter, nefes alayım diyor kadın.” (K15, K)

“Mağdurların aile içi suçlarda rol oynama ihtimalinin daha yüksek olabileceğini düşünüyorum. Aile ilişkileri ve içindeki motifler özeldir ve ev içi davalar daha kişiseldir. Bu noktada yaşanan mağduriyete sebebiyet verebilecek aile içi ilişkilerin olabileceğini düşünüyorum” (K16, K)

“Mağdur bazen karşı tarafı tahrik ederek suç işlemeye yönlendirebilir. Karşı taraf da belki bu durumda kastını, maksadını aşan şekilde ölüme bile sebebiyet verebilecek yola

girebilir. Tehlikeli işler bunlar ama mağdur tamamen süttten çıkmış ak kaşık olmayabilir. Her zaman değil ama bazen. Mesela karşıdaki insanı rencide edecek şekilde bir küfredebilir. Böyle onu gurur meselesi yapacak bir insan o anda öfke patlaması yaşayabilir. Kendini, iradesini kontrol dışı bırakıp karşıdakine ceza verebilir. Bu ceza da bazen ölümle sonuçlanabilir. Burada tabi öldürme dünyanın en ağır suçu ama orda başlangıcı, o ateşi yakması. Kıvılcım... Yani benzinin yanında ateş yakmaya benzer. Benzin varsa ateş yakmamak lazım. Bazen karşıdaki mağdur da orda bir benzin olduğunun farkında olmayabilir.” (K14, E)

“Bunu doğru bulmayacak kişiler olacaktır ama bu benim kişisel görüşüm. Ben kendini aşırı derecede sarhoş ve savunmasız hale getirip sonra da cinsel saldırıya uğrayan kişiyi tam olarak mağdur görmüyorum. Buna yol açacak, iradesini ortadan kaldıracak davranışları kendi seçimiyle oluşturmuştur. Bir nevi başına gelecek şeyler için ön kabuldedir. (K20, E)

“Bazen mağdur, işlenen suçta rol oynar. Mağdurun eylemleri suçluyu motive edebilir. Örneğin, bir kişi başka bir bireye sözlü olarak saldırgan bir şekilde tekrar tekrar davranır. Burada fiziksel bir saldırı olmamasına rağmen, sözlü olarak saldırıya uğrayan birey kendini suç işleme noktasında tehdit altında hisseder. Böyle bir durumda mağdur işlenen suçta kendi mağduriyetine katkı sağlamıştır” (K13, E)

b. Katılımcıların Mağduru Hiçbir Şekilde Suçlamaması

Amerikan toplumundan bir kişi hiçbir suçta mağduru suçlamayacağını dile getirmiştir. Bu katılımcının bu görüşünü içeren alıntıya aşağıda yer vereceğiz.

“Mağdurlar asla başka birinin suçundan sorumlu tutulamaz. Bazen bir insan korkunç bir şekilde kıskırtılmış olabilir. Ancak bu yine de kıskırtan ve tahrik eden kişiyi öldürmek için sebep olamaz. Ben hiçbir sebebin mağduriyete gerekçe oluşturacağına inanmıyorum” (K11, K)

7. Değerlendirme

Araştırmada sosyo-ekonomik, kültürel, etnik yapı gibi pek çok farklı unsurla birbirinden ayrılan Türkiye ve Amerika'dan katılımcılar ile yapılan mülakatların analizi neticesinde baskın temaları tablolar ve alıntılar şeklinde sunduk. Tüm bu ortaya çıkan bulgular doğrultusunda her iki toplum için de yapmak istediğimiz bazı çıkarımlar ve değerlendirmeler vardır. Bunlar;

- Her iki toplumda da mağdur suçlayıcılık görülmektedir.
- Her iki toplumda da cinsel saldırı vakasında da sağlık çalışanına şiddet vakasında da mağdur suçlayıcılık yapılmıştır.
- Her iki toplumda gerek cinsel saldırı suçu vakasında gerekse sağlık çalışanına şiddet suçuna ilişkin vakada mağdura hiçbir şekilde suç atfetmeyen katılımcılar olmuştur.
- Her iki toplumda da genel olarak hakaret suçunda, şiddet suçlarında ve aile içi şiddet suçunda mağdura suç atfedilebilmektedir.
- Türk toplumunda bir katılımcı bağımsız sorunun yanıtı olarak çevrimiçi dolandırıcılık suçunda mağduru suçladığını belirtirken, Amerikan toplumunda bu suçu belirten olmamıştır.
- Amerikan toplumunda bir katılımcı bağımsız sorunun yanıtı olarak cinsel suçlarda mağduru suçladığını belirtirken, Türk toplumunda bu suçu belirten olmamıştır.
- Her iki toplumda da bağımsız sorunun yanıtı olarak mağdura hiçbir şekilde kusur ve suç atfetmeyen katılımcılar bulunmaktadır.
- Cinsiyet ve mağdur suçlayıcılık konusunda yapılacak değerlendirmeler: Türk toplumundan mağduru hiçbir şekilde suçlamayan 3 kişinin 2'si erkek, 1'i ise kadındır. Amerikan toplumundan mağduru hiçbir şekilde suçlamayan 1 kişi ise kadındır.
- Başka bir değerlendirme konusu ise mağdur suçlayıcılık ve yaştır. Yaptığımız araştırma neticesinde 19- 77 arasında yaşları değişmekte olan katılımcılardan gerek genç yaşta olan katılımcılar gerek orta yaşlı olan katılımcılar gerekse de ileri yaştaki katılımcılar mağdur

suçlayıcı eğilimlere sahiptir. Türk toplumundan mağduru hiçbir şekilde suçlamayan 3 kişinin yaşları şu şekildedir: 25, 33, 37. Amerikan toplumundan mağduru hiçbir şekilde suçlamayan 1 kişi ise 74 yaşındadır. Türk toplumunda yaşı daha genç olanlar mağdur suçlama eğilimine sahip iken, Amerikan toplumunda ise yaşı daha ileri bir kişinin mağdur suçlama eğilimine sahip olduğu belirlenmiştir.

- Mağdur suçlayıcılık ve eğitim ise bir başka değerlendirme konusudur. Araştırmamızda katılımcıların orta okul, lise, üniversite, yüksek lisans ve doktora eğitimi gibi farklı eğitim düzeyleri mevcuttur. Bu noktada eğitim düzeylerinin farklı olması katılımcıların mağdur suçlayıcılıkları bakımından bir farklılık arz etmemektedir. Şöyle ki ortaokul mezunu katılımcılar, lise mezunu katılımcılar, lisans mezunu katılımcılar, yüksek lisans mezunu katılımcılar ve doktora unvanına sahip katılımcılar farklı suç türlerinde ve farklı düzeylerde de olsa mağdur suçlama eğilimine sahiptir. Her eğitim düzeyinde mağdur suçlayıcı ifadeler rastlanmıştır. Yine esasen eğitim düzeyleri ile ilgili olan meslekler de mağdur suçlama noktasında fark yaratmamaktadır. Bir avukat da mağdur suçlayıcılığa sahip iken bir kurye ya da bir mühendis de mağdur suçlama eğilimine sahip olabilmektedir.

- Türk toplumundan mağduru suçlamayan 3 kişinin 2'si yüksek lisans, 1 kişi ise lisans mezunudur. Amerikan toplumundan mağduru suçlamayan 1 kişi ise yüksek lisans mezunudur. Mağduru suçlayan katılımcılar ise ortaokul, lise, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitim düzeylerine sahip diğer katılımcılar olarak karşımıza çıkmıştır. Her iki toplumda da mağduru suçlamayan kişiler en azından lisans mezunudur.

- Türk toplumundan mağduru suçlamayan kişilerin meslekleri e ticaret uzmanı, öğretim görevlisi ve doktor şeklindedir. Amerikan toplumundan mağduru suçlamayan 1 kişi ise şirket genel müdürüdür.

- Türk toplumundan mağduru suçlamayan 3 kişinin 2'si İstanbul'da yaşamakta iken diğer 1 kişi ise Muş'ta yaşamaktadır. Amerikan toplumunda mağduru suçlamayan 1 kişi ise Washington'da yaşamaktadır.

- Önceden mağdur olma ile mağdur suçlayıcılık konusu değerlendirilecek konulardan bir diğeridir. Türk toplumundan da Amerikan toplumundan da bazı katılımcılar daha önce çeşitli suçların mağduru olduğunu belirtmiştir. Daha önce bir suçun mağduru olan kişilerin başka mağdurlara karşı daha empatik davranacağı olası bir beklenti olabilir. Fakat araştırmanın sonucunda daha önceki mağduriyet mağdur suçlayıcı eğilime engel değildir. Türk toplumundan daha önce bir suçun mağduru olduğu halde sadece 2 kişi vakalarda ya da bağımsız soruda mağdur suçlayıcı eğilime sahip değildir. Bunun yanı sıra Türk toplumundan daha önce suçun mağduru olduğunu belirten diğer 4 kişinin mağdur suçlayıcı eğilime sahip olduğu görülmüştür. Amerikan toplumunda ise daha önce bir suçun mağduru olan sadece 1 katılımcı mağdur suçlayıcı eğilime sahip değildir. Daha önce bir suçun mağduru olduğunu bildiren diğer 2 kişi mağdur suçlayıcı tutuma sahiptir.

Bu değerlendirmeler ve çıkarımların neticesinde şunu belirtmek de fayda vardır. Bu çalışmada mağdur suçlayıcılık geniş kapsamda tutulmuştur. Şöyle ki tezin 1. Bölümünde anlatıldığı ve tasnif edildiği üzere mağdur suçlayıcılık eski ve yeni mağdur suçlayıcılık şeklinde 2'ye ayrılmaktadır. Biz sonuçları analiz ederken yeni mağdur suçlayıcılığı baz aldık. Bu doğrultuda katılımcıların ifadelerinin alt metinlerine baktık. Eski mağdur suçlayıcılık kapsamında mağduru suçluyor kabul edilmeyecek ifadeler yeni mağdur suçlayıcılık temelinde ve bizim perspektifimizde mağdur suçlayıcılık kabul edilmiştir. Araştırmanın sonuçları mağdur suçlayıcılığın kapsamının ve çerçevesinin nasıl çizildiğine bağlı olarak değişeceği için bu açıklamayı yapmanın gerekli olacağı inancındayız.

Son olarak çalışmamızın sonuçları hakkında belirtmek istediğimiz husus şudur ki insan çok derin ve kompleks bir varlıktır. Bu doğrultuda onu anlamaya ve ona hizmet etmeye çalışan tüm araştırmalar esasen zorlu bir hedefe sahiptir. Bu hedef doğrultusunda ufak bir örneğini oluşturan bu nitel tez çalışması gibi nitel, nicel ve karma yaklaşımlı araştırmalar daha da çoğalmalıdır.

III. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bir araştırmanın sınırlılığı, araştırmak istenip yapılamayan, birtakım nedenlerle vazgeçilen, araştırmanın sonuçlarını etkileyebileceği düşünülen noktalardır

(Büyükoztürk, v.d. 2018: 73). Bir başka deyişle araştırmanın sınırlılıkları, seçilen yöntem ve araştırma deseninin getirmiş olduğu avantajların yanı sıra dezavantajlarının da araştırmaya yansımalarıdır.

Bu tez nezdinde ise araştırmanın sınırlılıkları hususunda yukarıda detaylıca anlattığımız görüşme tekniğinin genel dezavantajlarına bu noktada yeniden atıfta bulunabiliriz.

Tezin spesifik sınırlılıkları ise araştırmanın evreni ve örnekleme ve veri toplama araçlarına yönelik sınırlılık olarak belirlenmiştir.

A. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme İlişkin Sınırlılık

Bu araştırmada sınırlılıklardan biri şudur: Her ne kadar nitel araştırma istatistiksel bir sonuç ve iddia içermese ve sadece örneklem bazında betimleme ve yorum yapsa da çalışmada daha fazla kişiden veri toplanmasının daha faydalı olacağı kanaatindeyiz. Bu doğrultuda, mülakat yapılan ve veri toplanan kişi sayısı da sınırlılık taşımaktadır diyebiliriz.

Bu araştırmada cinsel saldırı suçu ve sağlık çalışanına şiddet suçu kapsamında mağdur suçlayıcılık betimlemesi yapılmıştır. Fakat mağdur suçlayıcılık sadece bir suça özgü değildir. Bu doğrultuda bu nitel çalışmanın sınırlılıklarından biri, sadece cinsel saldırı ve sağlık çalışanına şiddet suçları kapsamında değerlendirme yapması ve nefret suçları, aile içi şiddet gibi mağdur suçlayıcılığın yine çok rastlandığı suç türlerine yönelik bir araştırma içermemesidir diyebiliriz. Karşılaştırmalı bir çalışma olan tezin araştırma sonuçlarının cinsel saldırı suçu için başka, nefret suçları için başka ve aile içi şiddet suçu gibi diğer bir suç için de başka olması muhtemeldir.

Bu bölümde bahsedebileceğimiz diğer sınırlılık ise katılımcıların genelde benzer şehirlerde yaşıyor olmasıdır. Yaşanılan yerin kişinin kültürüne ve algısına olan etkisini düşündüğümüzde bu şehirlerin dışındaki kişiler ile yapılacak mülakatın resminin daha farklı çıkabilecek olması da muhtemeldir.

Burada bahsedebileceğimiz son sınırlılık ise bu araştırmadaki katılımcıların eğitim seviyesinin genel olarak yüksek düzeyde olmasıdır. Daha alt eğitim ve kültür seviyesine sahip insanlarla yapılacak mülakatların araştırma sonuçlarının da farklı çıkması muhtemeldir.

B. Veri Toplama Araçlarına Yönelik Sınırlılık

Veriler görüşme (mülakat) tekniği ile toplanmıştır. Türkiye’de toplanan verilerin bir kısmı yüz yüze mülakat tekniği ile toplanırken Amerika’dan toplanan tüm veriler internette mülakat şeklinde fiziki olmayan bir yöntemle toplanmıştır. Fiziki ve ekonomik zorluklar sebebiyle mülakatların bir kısmının sanal ortamda yapılması bu araştırmanın sınırlılıklarından biridir.

Bahsedebileceğimiz bir başka sınırlılık ise ses kaydı alınmasına izin vermeyen katılımcıların anlattıklarının ses kaydı dökümünün olmamasıdır. Bu sebeple katılımcılarla görüşmeler esnasında bazı verilerin kaçırılmasına sebep olabilme ihtimali söz konusudur. Dolayısıyla bu durumu da veri toplama araçlarına yönelik bir sınırlılık olarak değerlendiriyoruz.

SONUÇ

Ülkemizde ve dünyada farklı istatistiklerde de olsa eski tarihlerden beri mağdur suçlayıcılık yapılmaktadır. İnsanlar bir suç olayının akabinde şu veya bu şekilde odağını mağdura getirmekte, mağdurun yapıp yapmadıklarını, ihmal ve hatalarını sorgulamaya koyulmaktadır. Uzunca bir süre hakları ve gereksinimleri bakımından da failin arkasında kalan mağdur ihmal edilmenin ötesinde başka ihlallere uğramış bulunmaktaydı. Son zamanlarda mağdura ve mağdurun haklarına dair çalışmalar ve düzenlemeler ulusal ve uluslararası düzeyde artmış olsa da gerek devletler bazında gerek toplumlar bazında mağdurun halen gerekli ilgiyi gördüğü söylenememektedir.

Mağdur suçlayıcılık esasen sonuçları ve sebep olduğu şeyler bakımından zannedildiğinden çok daha ciddi bir konudur. Bir suçun mağduru olan kişi ailesi, arkadaşı, akrabası ya da devlet otoriteleri tarafından suçlanacağından korkması sebebiyle gerekli adli mercilere başvurmamakta, ihtiyaç duyduğu tıbbi yardım ve psikolojik tedavi yöntemlerini talep edememektedir. Üzerindeki bu suçlanma korkusu sebebiyle maruz kaldığı suç fiili dışında başka şeylerin de mağduru haline gelmektedir. Kendisine inanılmayacağından ya da şüpheli gözlerle bakılacağından endişe duyan mağdur mağduriyetini bildirme ve destek alma noktasında kendisine ket vurmaktadır.

Mağdurun suçlanma korkusuyla mağduriyetini dile getirmeme ve yetkili makamlara bildirmemesinin bir diğer önemli neticesi ise işlenen suçların karanlık sayı olarak kalması ve işlenen suçun resmi istatistiklere girmemesidir. Bu tür karanlık sayıların tespiti ancak mağdur ve fail anketleri ile ortaya çıkarılabilmektedir. Fakat pek tabi yine de gerçek suç sayısına ulaşılammamaktadır.

Yukarıda önemine değinip farkındalık yaratılmaya çalışılan bu tez çalışmasında kavramsal olarak bile pek çok insana henüz yabancı gelen mağdur suçlayıcılık daha aşına hale getirilmek istenmiştir. Bu doğrultuda tezin ilk bölümünde kavramsal ve teorik bazda konu ele alınmıştır. İkinci bölümde ise disiplinler arası olarak konu anlatılmıştır.

Tezin en özgün bölümü ise 3. Bölümdeki nitel saha araştırması olmuştur. Bu araştırma ile Amerikan ve Türk toplumundan toplamda 20 kişi ile mülakatlar yapılmıştır. Birbirinden kültür, etnik köken, dil, yaş, cinsiyet, eğitim, meslek olarak ayrılan bu iki ülkenin insanların mağdur algıları ortaya konmak istenmiştir. Bu doğrultuda mağdur suçlayıcılığa sık sık rastlanan suç türleri seçilmiş ve katılımcılara bir cinsel saldırı bir de sağlık çalışanına şiddet olmak üzere iki farklı suç vakası anlatılmıştır. Akabinde katılımcılara mağdur ve faile yönelik sorular sorularak katılımcıların mağdur algıları betimlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarının sağlıklı olması için öncelikle neyin mağdur suçlayıcılık kabul edileceği belirlenip, mağdur suçlayıcılığın çerçevesi netleştirilmiştir. Şöyle ki tezin 1. Bölümünde anlatıldığı ve tasnif edildiği üzere mağdur suçlayıcılık eski ve yeni mağdur suçlayıcılık şeklinde 2'ye ayrılmaktadır. Sonuçların analizinde yeni mağdur suçlayıcılık baz alınarak mağdur suçlayıcılık kapsamı geniş tutulmuştur. Bu doğrultuda katılımcıların ifadelerinin alt metinlerine bakılmıştır. Eski mağdur suçlayıcılık kapsamında mağduru suçluyor kabul edilmeyecek ifadeler yeni mağdur suçlayıcılık temelinde mağdur suçlayıcılık kabul edilmiştir ve sonuçlar bu doğrultuda değerlendirilmiştir.

Bu araştırma istatistiki bir amaç taşımayan nitel yöntem ile gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla sadece katılımcıların cevapları doğrultusunda betimleyici nitelikte olan fakat istatistiksel, sayısal bir sonuç sunma gayesi olmayan nitel saha araştırmasının sonuçlarına değinmek gerekirse her iki toplumda da mağdur suçlayıcılık görülmektedir. Her iki toplumda da cinsel saldırı vakasında da sağlık çalışanına şiddet vakasında da mağdur suçlayıcılık yapılmıştır. Her iki toplumda gerek cinsel saldırı suçu vakasında gerekse sağlık çalışanına şiddet suçuna ilişkin vakada mağdura hiçbir şekilde suç atfetmeyen katılımcılar olmuştur. Her iki toplumda da genel olarak hakaret suçunda, şiddet suçlarında ve aile içi şiddet suçunda mağdura suç atfedilebilmektedir. Türk toplumunda bir katılımcı bağımsız sorunun yanıtı olarak çevrimiçi dolandırıcılık suçunda mağduru suçladığını belirtirken, Amerikan toplumunda bu suçu belirten olmamıştır. Amerikan toplumunda bir katılımcı bağımsız sorunun yanıtı olarak cinsel suçlarda mağduru suçladığını belirtirken,

Türk toplumunda bu suçu belirten olmamıştır. Her iki toplumda da bağımsız sorunun yanıtı olarak mağdura hiçbir şekilde kusur ve suç atfetmeyen katılımcılar bulunmaktadır.

Nitel araştırmanın sonuçlarından da anlaşılacağı üzere mağdur suçlayıcılık toplum bazında farklılık arz etmemiştir. Yine suç bazında da bu araştırmada mağdur suçlayıcılık her iki suç için de mevcuttur. Dolayısıyla bu sorunun uluslararası bir nitelikte olduğunu teorik kısımda belirtmenin akabinde araştırmanın analizi neticesinde de söylemek mümkün hale gelmiştir.

Gelecekte gerek farklı toplumlardan katılımcılar ile gerek farklı suç temellerinde mağdur suçlayıcılık araştırmaları yapılmalıdır. Nitel, nicel ve karma araştırmalar ile literatüre bu alanda katkı sağlanmalıdır. Bu çalışmada sadece cinsel saldırı ve sağlık çalışanına şiddet vakaları temelinde mülakatlar yapılmıştır. Fakat pek tabi mağdur suçlayıcılık bu iki suça özgü değildir. Dolayısıyla nefret suçları, aile içi şiddet suçu, eş şiddeti gibi diğer pek çok suç temelinde yeni çalışmalar ile alana katkı sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKBULUT, B.: 2020 **Ceza Hukuku: Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi.
- AKDEMİR, N., YENAL, S.: 2020 “Card-Not-Present Fraud Victimization: A Routine Activities Approach to Understand the Risk Factors”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, 9(1), 243-268.
- AKERS, R. L., SELLERS, C. S.: 2009 **Criminological Theories Introduction, Evaluation and Application**, Beşinci Baskı, Oxford, Oxford University Press.
- AKYILMAZ, B., SEZGINER, M., KAYA, C.: 2018 **Türk İdari Yargılama Hukuku**, Ankara, Savaş Yayınevi.
- ARSLAN, H.K.: 2022 “Nefret Söyleminin Kökeni Nedir? Literatürde ve Uluslararası Raporlarda Nasıl Yer Alıyor?”, **TRT Akademi**, 15(7), 764-768.
- ARTUK, M. E., GÖKCEN, A., ALŞAHİN, M. E., & ÇAKIR, K.: 2018 **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- ARTUK, M.E., ALŞAHİN, M.E.:2021 **Kriminoloji**, Ankara, Adalet Yayınevi, 3. Basım
- BAHAR, H. İ.: 2009 **Sosyoloji**, Otuz Birinci Baskı, Ankara, Usak Yayınları.
- BOHNER, G.: 2001 “Writing About Rape: Use of the Passive Voice and Other Distancing Text Features as an Expression of Perceived Responsibility of the Victim”, **British Journal of Social Psychology**, 40(4), 515-529.

- BOHNER, G. SIEBLER, F., SCHMELCHER, J.: 2006 “Social Norms and The Likelihood Of Raping: Perceived Rape Myth Acceptance of Others Affects Men's Rape Proclivity”, **Personality and Social Psychology Bulletin**, 32(3), 286-297
- BULUT, İ.: 2014 “Nefret Saiki ile İşlenen Suçlar” (**Yüksek lisans tezi**).
- BURKAY, S.: 2008 “Teorik Çerçeve ve Suç”, **ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar**, 2(4), 1-15.
- BURT, M. R.: 1980 “Cultural Myths and Supports for Rape”, **Journal Of Personality and Social Psychology**, 38(2), 217-230.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIÇ ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö. E., KARADENİZ, Ş., DEMIREL, F.: 2018 **Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Pegem Akademi.
- CARLSON, B. E., WORDEN, A. P.: 2005 “Attitudes and Beliefs About Domestic Violence: Results of A Public Opinion Survey: I. Definitions Of Domestic Violence, Criminal Domestic Violence, And Prevalence”, **Journal of Interpersonal Violence**, 20(10), 1197-1218.
- CARLYLE, K. E., GUIDRY, J. P., DOUGHERTY, S. A., BURTON, C. W.: 2019 “Intimate Partner Violence on Instagram: Visualizing A Public Health Approach to Prevention”, **Health Education & Behavior**, 46(2), 90-96.
- CENEL N.: 2005 “Yeni Türk Ceza Yasası ve Kadın”, **Polis Dergisi**, 44, 64-72.
- CLARKE, R. V.: 2005 “Seven Misconceptions of Situational Crime Prevention”, **Handbook of Crime Prevention and Community Safety**, 109-142.
- CLARKE, R.V., FELSON, M.: 1993 **Routine activity and rational choice** (Vol. 5). Transaction publishers.

- CLARKE, R. V., WEBB, B.: 1999 **Hot products: Understanding, anticipating and reducing demand for stolen goods** (Vol. 112). London: Home Office, Policing and Reducing Crime Unit, Research, Development and Statistics Directorate.
- CLIPPERT-TREADWELL, C.: 2014 "Victim Blaming and Rape Myth Acceptance: Attitudes That Influence Advice-Giving to Victims Of Sexual Assault" (**Doktora tezi**).
- COHEN, L. E., FELSON, M.: 1979 "Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach", **American Sociological Review**, 44(4), 588–608.
- CONAWAY, E. **Victim Blaming.**
- CORTINA, L. M., RABELO, V. C., HOLLAND, K. J.: 2018 "Beyond Blaming the Victim: Toward A More Progressive Understanding of Workplace Mistreatment", **Industrial and Organizational Psychology**, 11(1), 81-100.
- CRESWELL, J. W.: 2017 **Araştırma Deseni: Nitel, Nicel Ve Karma Yöntem Yaklaşımları**, Ankara, Eğiten Kitap.
- CROMWELL, P., THURMAN, Q.: 2003 "The Devil Made Me Do It: Use of Neutralizations By Shoplifters", **Deviant Behavior**, 24(6), 535-550.
- CROSS, C.: 2015 "No Laughing Matter: Blaming the Victim of Online Fraud", **International Review of Victimology**, 21(2), 187-204.
- ÇALI, H. H., TOMBUL, F.: 2014 "Nötrleştirme Teknikleri ve Kentsel Mekanda İşlenen Hırsızlık Suçları: Erzurum Alan Araştırması Örneği", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 13(51), 307-328.
- ÇAMAŞ, G. G., MEŞE, G.: 2016 "Sosyal Hiyerarşi: Cinsel Şiddet Mitlerini Anlamak", **Türk Psikoloji Dergisi**, 31(78), 62-74.

- DALBERT, C.: 1999 “The World is More Just for Me Than Generally: About the Personal Belief In A Just World Scale's Validity”, **Social Justice Research**, 12(2), 79-98.
- DEMİRBAŞ, T.: 2020 **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Dördüncü Baskı, Siyasal Kitabevi.
- DEMİRBAŞ, T.: 2020 **KRİMİNOLOJİ** Seçkin Hukuk ANKARA 7. BASI
- DHANANI, L. Y., MAIN, A. M., & PUESCHEL, A.: 2020 “Do You Only Have Yourself to Blame? A Meta-Analytic Test of The Victim Precipitation Model”, **Journal of Organizational Behavior**, 41(8), 706-721.
- DİK, T.: 2010 “Atasözlerinde Adil Dünya İnancı”, **Millî Folklor**, 22(88), 28-32.
- DİNLER, V.: 2006 “Mağduriyet Kavramına Çok Yönlü Yaklaşım”, **Suç Mağdurları**, Ankara, Adalet Yayınevi, 49-71.
- DÜLGER, M. V.: 2021 **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, Hukuk Akademisi.
- EKER, T., ERDENER, E.: 2011 “Tecavüze İlişkin Kültürel Mitler ve Mitlerin Kabul Edilmesine Etki Eden Faktörler”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 14(28), 60-78.
- ELHAN, S.: 2022 “Kadın Cinayetleri: Kavramsallaştırılması ve Namus Cinayetleri Özelinde ‘Rasyonelleştirilmesi’”, **Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi**, 2(1), 81-88.
- ERBAŞ, R.:2015 Erbaş, R. (2015). Mağdur Katılımlı Bir Ceza Muhakemesi Anlayışına Doğru: **ABD Hukukunda Mağdur Haklarının Gelişimi Üzerine Bir İnceleme**. **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi (CHKD)**, 3(1).
- ERCAN, İ.: 2018 **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Kuram Yayıncılık.

- FATTAH, E.A., 2000 **The vital role of victimology in the rehabilitation of offenders and their reintegration into society.** Resource Material. Series, 56, 56-07.
- FELDMAN, G.,
CHANDRASHEKAR, S. P.,
WONG, K. F. E.: 2016 “The Freedom to Excel: Belief In Free Will Predicts Better Academic Performance”, **Personality and Individual Differences**, 90, 377-383.
- FRESE, B., MOYA, M.,
MEGÍAS, J. L.: 2004 “Social Perception of Rape: How Rape Myth Acceptance Modulates the Influence of Situational Factors”, **Journal of Interpersonal Violence**, 19(2), 143-161.
- GENÇ, H. N.: 2018 Atasözlerinde toplumsal cinsiyet algısı olarak kadın. **Folklor/Edebiyat**, 24(94), 13-34.
- GENSCHOW, O.,
VEHLOW, B.: 2021 “Free to Blame? Belief in Free Will Is Related To Victim Blaming”, **Consciousness and Cognition**, 88, 103074.
- GLICK, P.– FISKE S.T.: 1996 “The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 70(3), 491-512.
- GRACIA, E., TOMÁS, J. M.: 2014 “Correlates of Victim-Blaming Attitudes Regarding Partner Violence Against Women Among the Spanish General Population”, **Violence Against Women**, 20(1), 26-41.
- GÜÇLÜ, İ., AKBAŞ, H.: 2016 **Suç Sosyolojisi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- GÜLDÜ, Ö., KART, M. E.: 2009 “Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 64(03), 97-116.
- GÜLTEKİN, Ö.: 2012 “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, 11, 119-148.

- GÜNDÜZ, F.: 2018 “Violence Against Women: Analysis of Murder News”, **Journal of Qualitative Research in Education**, 6(1), 297-318.
- HAKERİ, H.: 2017 **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayıncılık.
- HINDELANG, M. J., GOTTFREDSON, M. R., GAROFALO, J.: 1978 **Victims of personal crime: An empirical foundation for a theory of personal victimization**. Cambridge, MA: Ballinger.
- HOLT, T. J., BOSSLER, A. M.: 2013 **Examining the relationship between routine activities and malware infection indicators**. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 29(4), 420-436.
- HUSSIN, N., ZAWAWI, M.: 2012 “Preventing Criminal Victimization Through Community Education: An Islamic Formula”, **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 68, 855-864.
- JACOBS, J. B., & POTTER, K.: 1998 **Hate Crimes: Criminal Law & Identity Politics**, New York, Oxford University Press on Demand.
- KAHVECİ, M.: 2019 “Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları” (**Yüksek lisans tezi**).
- KILINÇ, S., TORUN, F.: 2011 “Adil Dünya İnancı/Belief in a Just World”, **Psikiyatride Guncel Yaklasimler**, 3(1), 1-14.
- KIRLIOĞLU, H. İ. K., AKARÇAY, D., KIRLIOĞLU, M.: 2016 “Atasözleri ve Deyimlerde Kadına Yönelik Şiddetin İzleri: Niteliksel Bir Çalışma”, **Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 4(8), 101-122.
- KIZMAZ, Z.: 2005 “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 29(2), 149-174.
- KOCA, M., ÜZÜLMEZ, İ.: 2020 **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, On Üçüncü Baskı, Seçkin Yayıncılık.

- KOCAGAZİOĞLU, S. Y., ZİYALAR, N.: 2020 “Türkiye’de Adli Alanda Çalışanlarda Adil Dünya İnancı”, **Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi**, 17(3), 181-193.
- KURT, A., KÜRÜM D.: 2010 “Medya Okuryazarlığı Ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişki: Kavramsal Bir Bakış”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (2), 20-34.
- KURTULAN, G.: 2017 “Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 23(1), 465-504.
- LINHARES, L. V., TORRES, A. R. R., PEREIRA, C. R.: 2022 “Live by The Sword, Die by The Sword: Measuring Belief in A Just World With Popular Sayings”, **Personality and Individual Differences**, 195, 111673.
- MAJI, S., BANSOD, S., SINGH, T.: 2022 “Domestic Violence During COVID-19 Pandemic: The Case for Indian Women”, **Journal of Community & Applied Social Psychology**, 32(3), 374-381.
- MONSON, C. M., BYRD, G. R., LANGHINRICHSEN-ROHLING, J. 1996 To have and to hold: Perceptions of marital rape. **Journal of Interpersonal Violence**, 11(3), 410-424.
- NERGİZ, E., & AKIN, N.: 2021 “Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Eleştirel Söylem Analizi: Mutlu Kaya Örneği”, **Middle Black Sea Journal of Communication Studies**, 6(1), 1-16.
- NEUMAN, W. L.: 2017 **Toplumsal Araştırma Yöntemleri**, Dokuzuncu Baskı, Siyasal Kitabevi.
- NORTH, M. A., SMITH, S.: 2018 “Victim Precipitation: Let's Not Silence That Voice”, **Industrial and Organizational Psychology**, 11(1), 137-141.

- ORTH, Z., ANDIPATIN, M., VAN WYK, B.: 2021 “These Women are Making a Statement Against Rape and Yet the Only Thing Y’All can Focus on is ‘Eww They’re Naked’: Exploring Rape Culture on Facebook in South Africa”, **Gender Issues**, 38(3), 243-259.
- ORWELL, G.: 1946 **Politics and the English language.**
- ÖNGAY, C.: 2019 “Türk Atasözlerinde Şiddet Olgusu” (**Yüksek lisans tezi**).
- ÖZBAY, Ö.: 2018 **Suç Teorilerine Giriş**, Türk Eğitim Yayınları
- ÖZEL, K. C.: 2018 “Kadın Haklarında Dönüşümün Simgelerinden Biri Olarak N.T. Olayı ve ‘Madde 438’”, **İzmir Barosu Dergisi**, 201-224.
- ÖZEN, M.: 2018 **Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler**, İkinci Baskı, Adalet Yayınevi.
- ÖZGENÇ, İ., ÜZÜLMEZ, İ.: 2020 **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Dördüncü Baskı, Seçkin Yayıncılık.
- ÖZTÜRK, B., ERDEM M. R.: 2020 **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Yirminci Baskı, Seçkin Yayıncılık.
- PAGE, A. D.: 2008 “Judging Women And Defining Crime: Police Officers’ Attitudes Toward Women And Rape”, **Sociological Spectrum**, 28(4), 389-411.
- PERLOFF, L. S.: 1987 **Social Comparison And Illusions of Invulnerability To Negative Life Events.** In Coping With Negative Life Events (pp. 217-242). Springer.
- PETHERICK, W.: 2017 Victim precipitation: Why we need to expand upon the theory. **Forensic Research and Criminology International Journal**, 5(2), 263-264.

- POLAT, A. GÜL, S. K.: 2010 Kriminoloji araştırmalarında mağdur anketlerinin yeri ve önemi. **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, Cilt:7 Sayı:1 1290-1310
- PRATT, T. C., TURANOVIC, J. J.: 2016 Lifestyle and routine activity theories revisited: The importance of “risk” to the study of victimization. **Victims & Offenders**, 11(3), 335-354.
- PUNCH, K.: 2016 **Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar**, Dördüncü Baskı, Siyasal Kitabevi.
- RICHARDSON, D., CAMPBELL, J. L.: 1982 “Alcohol and Rape: The Effect of Alcohol On Attributions Of Blame For Rape”, **Personality and Social Psychology Bulletin**, 8(3), 468-476.
- ROLAND, D.L.:1989 **Progress in the victim reform movement: No longer the forgotten victim**, Pepperdine Law Review, Cilt: 17, Sayı: 1, 1989 s. 35-58
- SCHOELLKOPF, J. C.: 2012 “Victim-Blaming: A New Term for An Old Trend”, **Lesbian Gay Bisexual Queer Center**, paper 33.
- SHOHAM, S. G., KNEPPER, P., KETT, M. (EDS.): 2010 **International Handbook of Victimology**, CRC Press.
- SIEGEL, L. J., ZIEMBOVOGL, J. M.: 2010 **Criminology: Theories, patterns, and typologies**. Wadsworth/Cengage Learning.
- SOKULLU AKINCI, F., DURSUN, S.;2016 **Viktimoloji (Mağdurbilim)**, Beta Basım, İstanbul
- STUBBS-RICHARDSON, M., RADER, N. E., COSBY, A. G.: 2018 “Tweeting Rape Culture: Examining Portrayals of Victim Blaming In Discussions Of Sexual Assault Cases On Twitter”, **Feminism & Psychology**, 28(1), 90-108.
- SYKES, G. M., MATZA, D.: 1957 “Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency”, **American Sociological Review**, 22(6), 664-670.

- TOPÇUOĞLU, T.: 2014 “Kriminoloji İçin Disiplin Çağrısı!”, **Journal of Istanbul University Law Faculty**, 72(1), 363-381.
- TURANLI, A. M.: 2012 “Ceza Hukukunda Mağdur ve Mağdurun Korunması” (**Doktora tezi**).
- MURA, E. S. U.: 2018 “Sosyal Bilimlerde Edilgen Dil Kullanımı Üzerine Bir Tartışma: Kadına Yönelik Erkek Şiddeti Örneği”, **Sosyoloji Notları**, 2(2), 195-209.
- UYGUN, P.: 2006 “Siyah ve Beyaz, Silah ve Korku: ABD’de Bireysel Silahlanma” (**Yüksek lisans tezi**).
- VAN DIJK, J.: 2008 “In the Shadow of Christ? On the Use of the Word ‘Victim’ For Those Affected by Crime”, **Criminal Justice Ethics**, 27(1),13-24.
- VAN DIJK, J.: 2009 “Free the Victim: A Critique of The Western Conception of Victimhood”, **International Review of Victimology**, 16(1), 1-33.
- VITO, G. F., & MAAHS, J. R.: 2015 **Criminology**, Jones & Bartlett Publishers.
- WEISS. K. G. 2010 Too ashamed to report: Deconstructing the shame of sexual victimization. **Feminist Criminology**, 5(3), 286-310.
- WELCH, K.: 2007 “Black Criminal Stereotypes and Racial Profiling”, **Journal of Contemporary Criminal Justice**, 23(3), 276-288.
- WEMMERS, J. A.: 2010 “A Short History of Victimology”, **Victimology, Victim Assistance and Criminal Justice: Perspectives Shared by International Experts at the Inter-University Centre of Dubrovnik**.

- WILD, T. C., GRAHAM, K., REHM, J.: 1998 “Blame and Punishment for Intoxicated Aggression: When Is the Perpetrator Culpable?” **Addiction**, 93(5), 677-687.
- YAĞMURCU, Y.: 2015 “Nesneleştirme Kuramı, Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Perspektiflerinden Kendini Nesneleştirmenin İncelenmesi” (**Doktora tezi**).
- YALÇIN, M. A., ÖZTÜRK, E.: 2018 “Cinsel Saldırı Suçu Mağduru Kadınlara Karşı Toplumsal Tutumlar ile Adil Dünya İnancı Ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçiliğin İlişkisi”, **Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine and Forensic Sciences**, 15(2), 43-51.
- YANCI, F., POLAT, A. Ö.: 2019 “Tecavüze İlişkin Tutumların Tecavüz Mitleri, Adil Dünya İnancı, Cinsiyet Roller ve Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Kadın Araştırmaları Dergisi**, 1(18), 31-50.
- YENİYETİŞME, Y.: 2020 “Suç Politikasının Ana ilkeleri Açısından Türkiye’de Ceza Hukuku Değişimleri” (**Yüksek lisans tezi**).
- YILDIRIM, B., DUDU E.: 2014 “Farklı Yayın Politikalarına Sahip Gazetelerde Kadına Yönelik Şiddetin Sunumu”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 18(3), 23-50.
- ZAFER, H., CENTEL, N., ÇAKMUT, Ö.: 2017 **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, Beta Yayıncılık.

E-KAYNAKÇA

<https://www.statista.com/statistics/303681/twitter-users-worldwide/>

<https://www.internetworldstats.com/stats14.htm>

<https://www.statista.com/statistics/183585/instagram-number-of-global-users/>

<https://www.zurinstitute.com/resources/victimhood/#psychtypology>

<https://www.zurinstitute.com/resources/victimhood/#dont>

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1989-3-nrm.pdf>

<https://www.statista.com/statistics/423211/number-of-crime-victims-in-the-united-states-by-type/>

<https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=GIDDB2019>

https://www.dcsafe.org/domesticviolence101?gclid=CjwKCAjwoMSWBhAdEiwAVJ2n dn5UdDmQytneQvs2G3ZcwAguomMEzO0XqTUjdmDNQJlkmBYm7eRoCaZkQAvD _BwE

<https://www.who.int/publications/i/item/9789241564625>

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>

<https://www.statista.com/topics/4178/hate-crimes-in-the-united-states/#dossierKeyfigures>

<https://www.statista.com/statistics/737648/number-of-hate-crime-victims-in-the-us-by-motivation/>

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6098.pdf>

<https://tureng.com/tr/turkceingilizce/mills%20of%20the%20gods%20grind%20slowly%20but%20they%20grind>

<https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/as%20a%20man%20sows,%20so%20shall%20he%20reap>

<https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/nisvs/nisvsReportonSexualViolence.pdf>

EKLER

Mağdur Suçlayıcılık İçeren Türk Atasözleri ve Deyişler

- Arı kızdıranı sokar (Öngay, 2019: 30).
- Kabahat öldüründe değil, ölendedir. (Suç ölen de mi öldüründe mi?)
- İyi ipek kendini kırdırmaz, iyi kadın kendini dövdürmez”.
- Kadın erkeğin şeytanıdır (Genç, 2018: 29).
- Dişi köpek kuyruğunu sallamayınca, erkek köpek ardına düşmez.
- Kadınlar iffetli olursa erkekler mecburen iffetli olur.
- Dişi yalanmazsa erkek dolanmaz (Kırlioğlu, Akarçay, Kırlioğlu, 2016: 116).
- Kadın istek göstermezse, yüz vermezse erkek onun peşine düşmez (Gündüz, 2018: 299).

İngilizce’de Kullanılan Yaygın Mağdur Suçlayıcılık Deyimleri ve Türkçe Karşılıkları

“What did you do to provoke it?”

- Onu kışkırtacak ne yaptın?

“Stop being drama queen”

- İlgi çekmeye çalışmayı bırak.

“Don’t be so co-dependent”

– Başkalarına bu kadar bağımlı olma.

“You are such a strong and smart woman. Why do you let him treat you this way?”

– Sen güçlü ve zeki bir kadınsın. Onun böyle davranmasına neden izin veriyorsun?

“It isn’t that bad. He didn’t hit you.”

– Bu o kadar da kötü değil. Sana vurmamış ya.

“Don’t air your dirty laundry.”

– Kirli çamaşırlarını ortaya dökme.

“You are crazy and over reacting.”

– Sen delirmişsin ve fazla tepki gösteriyorsun.

İngilizce’de Kullanılan Yaygın Mağdur Suçlayıcılık Deyimleri ve Türkçe Karşılıkları

“What did you do to provoke it?”

- Onu kışkırtacak ne yaptın?

“Stop being drama queen”

- İlgi çekmeye çalışmayı bırak.

“Don’t be so co-dependent”

– Başkalarına bu kadar bağımlı olma.

“You are such a strong and smart woman. Why do you let him treat you this way?”

– Sen güçlü ve zeki bir kadınsın. Onun böyle davranmasına neden izin veriyorsun?

“It isn’t that bad. He didn’t hit you.”

– Bu o kadar da kötü değil. Sana vurmamış ya.

“Don’t air your dirty laundry.”

– Kirli çamaşırlarını ortaya dökme.

“You are crazy and over reacting.”

– Sen delirmişsin ve fazla tepki gösteriyorsun.

İngilizce’de Bazı Yaygın Mağdur Suçlayıcılık İfadeleri

“Men are violent towards their partners because they make them jealous.”

- Erkekler partnerlerine karşı şiddete eğilimli olabilirler. Çünkü partnerleri onları kıskandırırılar.

“Men are violent towards their partners because women provoke them.”

- Erkekler partnerlerine karşı şiddet eğiliminde olabilirler. Çünkü kadınlar onları provoke ederler.

“Men are violent towards their partners because women need to be controlled.

– Erkekler kadınlara karşı şiddet eğiliminde olabilirler. Çünkü kadınların kontrol edilmeye ihtiyacı vardır.

“Men are violent towards their partners because women are difficult to understand.

- Erkekler partnerlerine karşı şiddet gösterme eğilimindedirler. Çünkü kadınların anlaşılması zordur.

“Men are violent towards their partners because women are patient enough with them.

– Erkekler partnerlerine karşı şiddet eğilimindedir. Çünkü kadınlar onlara fazla sabır gösteriyor.

“Men are violent towards their partners because it makes them attractive to women.

– Erkekler partnerlerine karşı şiddet eğilimindedir. Çünkü bu onları kadınların gözünde çekici yapar.

“Men are violent towards their partners because women like it.

- Erkekler partnerlerine karşı şiddet eğilimindedir. Çünkü kadınlar bunu sever.

“Women file false complaints to obtain economic benefits and hurt their partners”.

- Kadınlar ekonomik menfaat sağlamak ve partnerlerini incitmek için asılsız şikayetlerde bulunurlar.

“Men would change their violent behavior towards their partners if they were more obedient”.

– Kadınlar daha itaatkâr olursa, erkekler partnerlerine karşı şiddet davranışlarını değiştirebilirler.

“Women could avoid violence from their male partners if they knew when to stop talking”.

– Kadınlar nerede susacaklarını bilirlerse erkeklerden gördükleri şiddetten uzak kalabilirler.

“If a woman is mistreated by her partner and does not leave him, that means she is not unhappy with the situation”.

– Bir kadın partneri tarafından kötü muamele görüp yine de ondan ayrılmıyorsa, bu durumdan memnun olduğu anlamına gelir.

“A man is justified in beating his partner if she decides to leave him.”

– Bir kadın erkekten ayrılmaya karar verirse, erkek dayakla kendisini savunabilir.⁴⁸

İngilizcedeki Lanetleyeni Lanetleme Nötrleştirme Tekniğini Taşıyan Atasözleri ve Türkçe Karşılıkları

“The pot calls the kettle black.”

Türkçe Açıklaması: Tencere dibin kara seninki benden kara.

“Hello pot, meet kettle.”

Türkçe Açıklaması: Tencere dibin kara seninki benden kara.

⁴⁸ <https://www.victimfocus.org.uk/> (Erişim Tarihi: 18.05.2022)

“It takes one to know one.”

Türkçe Açıklaması: Kişi kendinden bilir işi.

“People who live in glass houses shouldn’t throw stones.”

Türkçe Açıklaması: Dinime söven müslüman olsa.

Yukarıda örneklerini sergilediğimiz atasözlerinde kişinin başına gelen iyi veya kötü her şeyi kendi eliyle seçtiği, tercih ettiği ve yaşadığı olayı hak ettiği inancı yatmaktadır.

Adil Dünya İnancını Barındıran İngilizce Popüler Söylemler

“You made your bed, now lie in it.”

Türkçe Açıklaması: Kendi düşen ağlamaz.

“God tempers the wind to the shorn lamb”.⁴⁹

Türkçe Açıklaması: Garip kuşun yuvasını Allah yapar.

“The wheels of justice grind slowly but exceedingly fine”.⁵⁰

Türkçe Açıklaması: Uzun zaman alsa da hak yerde kalmaz.

“Good things come to those who wait.”

Türkçe Açıklaması: Sabreden derviş muradına ermiş.

“After the storm comes a calm.”

Türkçe Açıklaması: Her fırtınanın ardından bir güneş doğar. Fırtına sonrası sakinlik.

“Live by the sword, die by the sword” (Linhares, Torres, Pereira, 2022).

Türkçe Açıklaması: Su testisi su yolunda kırılır.

⁴⁹ <https://tureng.com/tr/turkceingilizce/%E2%80%9Cgod%20tempers%20the%20wind%20to%20the%20shorn%20lamb.%E2%80%9D> (Erişim Tarihi 15.06.2022)

⁵⁰ <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/grind%20slowly%20but%20exceedingly%20fine> (Erişim Tarihi: 15.06.2022)

“You reap what you sow.”

Türkçe Açıklaması: Ne ekersen onu biçersin (Linhares, Torres, Pereira, 2022: 4)

